

El català occidental

(Continuació)

99. TRANSCRIPCIÓ DE TEXTOS

Parlar de Bellpuig (Valeri Serra i Boldú)

lez birbadòres

*les só bístes pasá kom bolejada
de kantáirez auséiz al náixe l dia,
i del tendre lampék de s alegría
ne tink l ánim alégra i ansizada.
al káp i al pit rozéles, la faldada
éintr erbáñez i flóz los subricia,
i en kárez i úls i en tot lo seu luia
del jubén la diéza flamerada.
pasáren tot kantán : la tarde kéja,
i, esfumánsé alá llun, enkár lez béja
alégrez, jobenilz, énsizadóres,*

LES BIRBADORES

Les he vistes passar com voleiada
de cantaires ocells al naixê el dia,
i del tendre llampec de sa alegria
ne tinc l'ànima alegre i encisada.
Al cap i al pit roselles, la faldada
entre herbatges i flors els sobreeixia,
i en cares i ulls i en tot lo seu llua
del jovent la ditxosa flamarada.
Passaren tot cantant : la tarda queia,
i, esfumant-se allà lluny, encar les veia
alegres, juvenils, encisadores,

*kòm si, am lúm de kabbéspre, sizejádés
sòbre márbre boirós, lez birbadóres
fòsen lo fris dalgún paláu de fádés.*

com si, amb llum de capvespre, cisellades
sobre marbre boirós, les birbadores
fossin el fris d'algun palau de fades.

(M. Morera i Galícia, *Hores lluminoses.*)

CANÇONS DE PANDERO

*péra kem fá kantá mí,
rozerét de rózex blánkes,
si kil séu kóstát la té,
la ke té tótez lez grásies?*

Per a què em fa cantà a mi,
roseret de roses blanques,
si aquí al seu costat la té,
la que té totes les gràcies?

*péra kem fá kantá mí,
péra kemen fá kantá
si la séu ennimoráda
podé s agraviarà?*

Per a què em fa cantà a mi,
per a què me'n fa cantà
si la seva enamorada
podé s'agraviarà?

*ke fareu kwán siréu grán,
ke tindréu lo komplimén,
k áre, ke sóu jóvenéta,
ján nemoréu a la jén?*

Què fareu quan sereu gran,
que tindreu lo compliment,
que ara, que sou joveneta,
ja enamoreu a la gent?

*ke fareu...
a ledát de vintiunáñ?
fareu káure ls fadrinets
kòm loz moixonets al ram.*

Què fareu quan sereu gran,
a l'edat de vint-i-un any?
Fareu caure els fadrinets
com los moixonets al ram.

CANÇONS DE RONDA

*l'aspardeya tinc rompuda
de pujà i baixà la plàsa.
lo qed demano, mundeta,
ke nom donos karabasa.*

L'espardenya tinc rompuda
de pujà i baixar la plaça.
Lo que et demano, Mundeta,
que no em donis carabassa.

*una ke jo n festejava,
ke mi bulia casar,
al punt de ligar la garba
lo vencill se va trencar.*

Una que jo en festejava,
que m'hi volia casar,
al punt de lligar la garba
lo vencill se va trencar.

El valencià

100. BIBLIOGRAFIA

ALCOVER, A.

Quatre mots de llengua i ortografia valenciana. *Boll.*, VII, pàgines 238-245, 249-287.

La gramàtica valenciana es la mateixa gramàtica catalana. *Boll.*, IV, pp. 164-165.

An els valencianistes: ortografia... *Boll.*, IV, pp. 121-126.

Una mica de dialectologia catalana. *Boll.*, IV, pp. 194-303.

Diari de l'eixida p'el regne de València i Catalunya occidental. *Boll.*, X, pp. 165-252.

Resum d'una polèmica amb D. Josep Nebot i Pérez sobre diferents punts de fonètica i ortografia del valencià. *Boll.*, IV, pp. 322-324.

AMADES, J.

Termes dialectals de la comarca de Gandesa. Excursions (any V, gener de 1919), pp. 287-291.

AMIGUET, Jer.

Synónimos del lemostn en latín. València, 1502.

AMORÓS, Carles

Vocabulari dels «vocables scurs» de N'Ausies March. Barcelona, 1543.

BADENES I DALMAU, F.

Notes folklòriques sobre llenguatge, costums y literatura valencianes. *Rat-Penat*, I (1911), pp. 4-6, 166, 215, 357.

BARBERÀ, F.

Conferencias sobre bto-bibliografía de Carlos Ros. València, 1905.

BARNILS, P.

Die Mundart von Alacant. Barcelona, 1913.

Zur Kenntnis einer mallorquinischen Kolonie in Valencia. *Zs.*, XXXVI (1912).

Comentaris a la flexió alacantina. *BDC*, II, pp. 24-33.

El parlar apitxat, *BDC*, I, pp. 18-25.

CABRERA, J.

Vocabulario valenciano-castellano. València, 1868.

CAVANILLES

Sobre los límites del valenciano. *Boletín del Instituto Libre de Enseñanza.* Madrid, 1879, p. 58.

CISCAR

Los Diccionarios y vocabularios valencianos. *Revista de Valencia*, 1881-1882.

DESPUIG, Cristòfol

Col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa (1557). Barcelona, 1877. *Col·loqui* I.^a, p. 20.

ESCRIG I MARTÍNEZ, J.

Diccionario valenciano - castellano. València, 1851.

EGUILAZ Y YANGUAS, G.

Glosario etimológico de las palabras españolas (castellanas, catalanas, gallegas, mallorquinas, portuguesas, valencianas y vascongadas) de origen oriental (drabe, hebreo, malayo, persa y turco). Granada, 1886.

ESTEVE, A.

Vocabulario valenciano-castellano de los peces. El Archivo de Dènia, gener i març de 1888.

ESTEVE, J.

Liber elegantiarum Johannis Stephani viri eruditissimi cicis valentiani regia auctoritate notarii publici latina et valentiana lingua exactissima diligentia emendatus. Estampat a Venècia, 1489.

FUSTER, J.

Breve vocabulario valenciano y castellano de las voces más obscuras y anticuadas. Biblioteca Valenciana. València, 1827, pp. 314-350.

GOIG I COMPANY, J.

Vocabulario valenciano-castellano. Alcira.

HADWIGER, H.

Sprachgrenzen und Grenzenmundarten. Zs., XXIX, 1905.

LAMARCA, Ll.

Ensayo de un diccionario valenciano-castellano. València, 1839 i 1842.

LULLANA MIRA, Ll.

Gramàtica elemental de la llengua valenciana. València, 1915.

Ullada general sobre la morfologia catalana. Primer Congrès Internacional de la Llengua Catalana, pp. 249-282.

Les característiques catalanes en lo regne de València, o sia, la gramàtica valenciana es la mateixa gramàtica catalana. Jocs Florals de València de 1908.

Estudi sobre filologia valenciana. Rat Penat, I (1911), pp. 1-17, 52-60, 113-120, 156-164, 249-256, 427-434, 505-526.

MARTÍNEZ ALOY, J.

Formación de los apellidos lemosinos. Revista de Valencia, I, pp. 155-167 (1880-1881).

MENÉNDEZ PIDAL, R.

Sobre los límites del valenciano. Congrès Internacional de la Llengua Catalana, pp. 340-344.

MESTRE, F.

Vocabulari tortosí. BDC, III, pp. 80-114.

MOREL-FATIO, A.

Raport adressé à Mr. le Ministre de l'Instruction Publique sur une mission philologique à Valence. Paris, 1885.

NEBOT I PÉREZ, J.

Apuntes para una gramàtica valenciana popular. València, 1894.

La frontera del valenciano en Castellón. Revista de Castellón (1 febrero 1883), III, núm. 51.

Notas filológicas de la Plana. Revista de Castellón, i reproduït en la Revista de Valencia, III (1883), pp. 82-87.

PUIG I TORRALVA, J.

Historia gramatical de la lengua lemosino-valenciana. València, 1883.

ROS, C.

Eptíome del origen y grandezas del idioma valenciano. València, 1734.

Cualidades y blasones de la lengua valenciana. València, 1752.

Breve explicación de las cartillas valencianas. València, 1752.

Rondalla de rondalles. València, 1776.

Tractat d'adages y refranys valencians. València, 1733.

SAROIHANDY, J.

Les limites du valencien. BH,
1906, pp. 297-308.

VICIANA, M.

Libro de alabanzas de las lenguas

*hebrea, griega, latina, castellana y
valenciana.* València, 1625.

VIVES I CISCAR, J.

Diccionari valencià. València,
1882.

FONÈTICA

I. LES VOCALS

A. Vocals tòniques

I

101. La I es conserva com a regla general : *ví, fíl, míl*, etc. Però *fóns* fins (< FINIS) compareix a Pego (Barnils, *Die Mundart*, II), *fúns* a Vall de Gallinera, Gandia i Xixona (Alcover, *Boll.*, IV, 211); *martúri* martiri a Xerta; *éjik, éjika* a Tortosa. L'imperatiu del verb mirar, *mèrç* mira, es constata a Alcoy (Alcover, *ib.*, IV, 221).

E tancada

102. La E tancada lliure i travada es conserva *é* en tot el domini valencià:

sép cep, *poér* poder, *monéa* moneda, *krésta* cresta, *trés* tres, *péra* pera, *deu* deu, *kréu* creu, *téla* tela, *plé* ple, *véndre* vendre, *séu* seu, *fé* fe, *béu* beu, *négre* negra, *létra* lletra, *krésta* cresta, *espés* espès, *pél* pèl, *estrét* estret (Hadwiger, *Zs.*, XXIX, 728; Barnils, *ib.* II).

Davant de palatal secundària compareix *é* : *kabél* cabell, *ovéla* ovella, *vermél* vermell, *abéla* abella.

Algunes vegades trobem *é* : *pél* pèl, *préu* preu, *séndra* cendra, *véna* vena, *vért* verd.

E oberta

103. La E oberta es conserva constantment:

E + lab. : *sét* set, però *lébre* llebre, *fébre* febre. Davant *u* també és tancada : *méu* meu, *téu* teu, *séu* seu, *déu* déu.

E + dent. : *péu* peu, *séu* seu, *pédra* i *pédra* pedra.

E + R : *tēra* terra, *fērō* ferro, *ērba* herba, *ivēr* hivern, *infēr* infern, *auḃērta* oberta, *sērp* i *sērp* serp.

E + S : *avēsḃa* vespa, *finēsḃra* finestra, *fēsḃta* festa, *vēsḃres* vespres, *rēs* i *rēs* res.

E + L : *mēl* mel, *sēl* cel, *ḡēl* i *ēēl* gel.

E + M, N : *tēndre* tendre, *sēnt* cent, *setēmbre* setembre, *vēntre* ventre; però *dēnt* dent, *vēnt* vent, *tēms* temps.

E + palatal llatina ve a *i*, com en tot el domini català: *pit* pit, *lit* llit, *mié* mig, *espil* espill, *fira* fira; *preu* preu, *dēu* deu, al costat de *dēsāt* i *dēsēt* disset i *vēl* vell, no han acomplit aquesta evolució.

E + palat. romana ve a *e* : *kastēl* castell, *pēl* pell, *sēla* sella, *martēl* martell, *sivēla* sivella, *klavēl* clavell.

E + C : *alēgre* alegre, *bēk* bec, *dimēkres* dimecres, *ēya* egua, etc.

A

104. La A lliure i travada no ofereix cap evolució especial: *kāp* cap, *tāp* tap, *fāva* fava, *rāve* rave, *amistāt* amistat, *pās* pas, *nās* nas, *pāre* pare, *māre* mare, *rām* ram, *dles* ales, *vāka* vaca, etc.

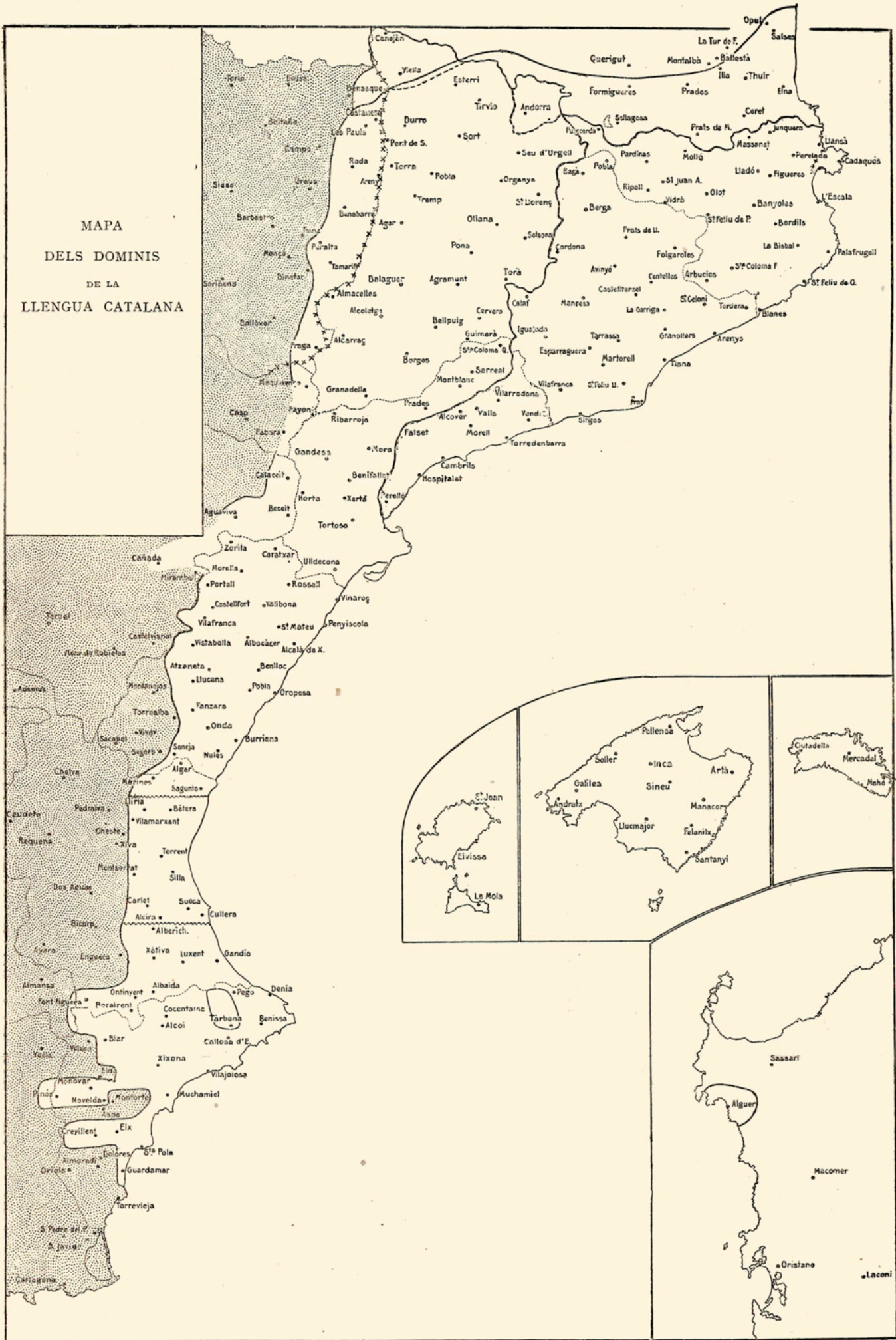
Per la caiguda de -r- davant -a, la A tònica ve a *ā* molt llarga : *kantā* cantada, *esprā* vesprada, *portā* portada, *minjā* menjada, *matinā* matinada. Aquesta *ā* procedent de -ada ve a *ē* a Calig (prop de Vinaroç i Ulldecona) : *kunē* cunyada, *aieē* aixada, *bugē* bugada (Alcover, *Boll.*, IV, 211). El mateix fenomen compareix en el parlar de Son Servera (Mallorca). Comp. *BDC*, V, 12.

A + palat. ve a *é*, igual que en tot el domini català oriental : *fēt* fet, *lēt* llet, *dēce* deixa. Únicament compareix *plēit* plet i *ēuia* aigua (Benissa). El mateix resultat tenim del sufix -ARIU: *ḡinēr* i *ēinēr* gener, *febrēr* febrer, *karēr* carrer, etc. Igualment compareix *é* en *sé* < SAPIO, *é* < HABEO, *més* < MAGIS.

O oberta

105. La O oberta es conserva *ó*, com en tot el domini català: O + lab. : *póble* poble, *móbles* mobles, *ou* ou, *bou* bou, *nou* nou, *plou* plou, etc.

MAPA
DELS DOMINIS
DE LA
LLENGUA CATALANA

A Novelda, Pinós i Monovar, la *o* davant labial o *u* esdevé *a* : *báu* bou, *náu* nou, *áu* ou, *máure* moure, *páu* pou, *káure* coure (Barnils, *Die Mundart*, 15; Alcover, *Boll.*, IV, 223; *Grundriss*, 850). Esporàdicament compareix també a Alacant, Pego i Burriana la forma *denáu* dinou (Barnils, *Die Mundart*, 16).

o + dent. : *pót* pot, *ròda* roda, etc.

o + s : *ós* os, *grós* gros, *kòsta* costa, *rèspòsta* resposta.

o + r : *nòra* nora, *kòr* cor, *dòrm* dorm, *pòrk* porc, *mòs* (< MORSU) mos, *pòrta* porta, *kòrda* corda, *kòrp* corb, *tòrta* torta.

o + m, n : *nòm* nom, *dòna* dona, *sòn* son, *pònt* pont, *fònt* font.

o + l : *mòla* mola, *eskòla* escola, *sòl* sol, *filòl* fillol.

o + palat. ve a *úi* en *úi*, *uí* avui, *kúit* cuit, *múik* moro.

Davant *li* sembla que desapareix la *i* : *ul* ull, *fúla* fulla. En canvi compareix *nít* nit i *kít* cuit en la frase «jugar a la *quit*» (Pego).

o tancada

106. La *o* tancada, com en el català occidental, no ha experimentat cap evolució:

o + lab. : *sòpa* sopa, *astòpa* estopa, *kòpa* copa, *jòve* i *èove* jove.

o + dent. : *kòa* cua, *nebòt* nebot, *devòt* devot; però *dòt* dot.

o + s : *envejós* envejós, *filòza* i *filòsa* filosa, *fòska* fosca, *mòska* mosca, *kròsta* crosta, però *ròza* rosa.

o + r : *rèktòr* rector, *senyòr* senyor, *peckaòr* pescador, *plòre* plora, *bòsa* bossa, *òm* om, *fòrma* forma, *fòrn* forn, *sòrt* sord, *tòrre* torre, *bòrt* bord, *fòrk* forc.

o + m, n : *pòma* poma, *plòma* ploma, *lòm* llom, *fòna* fona, *frònt* front, *tòndre* tondre, *ònze* onze, etc.

o + l : *gòla* gola, *astòla* estola, *estòl* estol, *karagòl* caragol, *mòl* molt, *pòls* pols, *espòlsa* espolsa.

o + pal. rom. : *pòl* poll, *vergòna* vergonya, *ròna* ronya.

o + GN. Davant GN la *o* tancada ve a *u* : *pun* puny, *un gla* ungla.

o + caou : *bòka* boca, *kòka* coca, *bòk* boc, *mòk* moc, etc.

o + cie. La *o* davant c + e, i ha seguit la mateixa evolució que en el català occidental : *krèu* creu, *vèu* veu, *dèu* deu.

U

107. La u no ofereix cap evolució : *kru* cru, *kúp* cup, *mút* mut, *nú* nu, *púr* pur, *dúr* dur, *múl* mul, *kúk* cuc, etc.

AU

108. AU ve a *ó*, com en tot el domini català : *póbre* pobre, *ór* or, *tóro* brau, *kóza* i *kósa* cosa, *pók* poc, *óka* oca, etc.

B. Vocals àtones

Vocals pretòniques

A E

109. La A i E pretòniques guarden constantment llur diferenciació, al revés del català oriental : *kavál* cavall, *ladrár* lladrar, *kantár* cantar. Solament compareix *e* per *a* en *sent páu* sant Pau, *keréna* carena i algun altre.

La E és sempre tancada : *peckaór* pescador, *tempestat* tempestat, *sembrár* sembrar, *fenól* fonoll, *legó* aixada, *jelar* gelar, *sertéa* certesa, *servél* cervell, *segón* segon, *pensár* pensar, *perdút* perdut.

El veïnatge d'una palatal pot influir damunt la E pretònica: *lǐjí* llegir, *ǵinól* genoll, *ǵinér* gener; *difunt* difunt, s'explica per influència de *ú*, i la *a* de *salváǵe* per influència de *í*.

La E pretònica quan és inicial i va seguida de *s* ve a *a* : *asténdre* estendre, *astizóres* estisores, *aspíl* mirall, *astáu* estany, *asperár* esperar, *askéna* esquena.

La *a* i *e* darrera consonant explosiva i davant *r* desapareixen amb molta freqüència : *vritat* veritat, *kritát* caritat, *préa* i *peréa* peresa, *bratár* baratar, *bri* verí.

O

110. La o pretònica es conserva *o*, com en el català occidental i en el baleàric : *obrér* obrer, *oktúbre* octubre, *formigó* formiga, *ǵoventut* joventut, *ploráva* plorava, etc.

Davant de palatal i de l la o pretònica ve a u : *kundt* cunyat, *kuidár* cuidar, *puşar* pujar, *uitánta* vuitanta.

AU

III. AU pretònic també ve a o : *oreła* orella.

Vocals posttòniques

A E

III.2. La A i la E posttòniques tampoc es confonen en el domini valencià. Es distingeixen fins als vessants orientals de l'Ebre, prop de Reus i de Tarragona. En aquest dialecte, com en tots els dialectes catalans i de les altres llengües romàniques, la -A varia de resultats en cada petita contrada, i fins de generació en generació en una mateixa localitat.

1) La -A àtona final es conserva -a en la majoria de les localitats del regne de València : *ovéla*, *kazúla*, *mèrla*, *tèra*, etc. (Barnils, *Die Mundart*, 24; Alcover, *Boll.*, X, 174).

2) En algunes localitats compareix *ɛ*, com en el català oriental : *fúleɛ*, *lígeɛ*, *kázeɛ*, *táuleɛ*, *galineɛ*. Alcover (*Boll.*, X, 172) la constata a Vilajoyosa. A Murvedre compareix *ɛ* al costat de -a : *dóna* i *dónɛ* dona, *néna* i *néne* llenya (*ib.*, 196). Nebot (*Apuntes*, 17) creu que la a àtona seria igual que a Barcelona en les poblacions de Sueca i Alcoy. En canvi, Alcover (*ib.*, X, 189) assegura que la -a ve *ɛ* a Sueca : *Suékɛ* Sueca, *dónɛ* dona, *şermáne* germana, *mèrlɛ* merla, *şórtɛ* porta. Aquesta -*ɛ* també compareix a Vinaróç (Hadwiger, *Zs.*, XXIX, 729) i a Gandesa (Alcover, *Boll.*, X, 217). Nosaltres, però, hem constatat *ɛ* en aquesta darrera localitat.

3) La -A ve a -*ɛ* quan la vocal tònica és *ɛ* a València i a l'Horta : *tèřɛ* terra, *şérle* perla (Fullana, *Gramàtica*, 20).

4) La -A ve a -*ɛ* a Tortosa, Benicarló, Penyíscola, Morella: *káze* casa, *şéstɛ* festa, *şórtɛ* porta (Hadwiger, *Zs.*, XXIX, 729).

5) La -A ve a -*ɔ* quan la vocal tònica és *ɔ*. Aquest fenomen compareix a València i a l'Horta : *trónɔ* trona, *řóşɔ* rosa (Fullana, *Gramàtica*, 20). La mateixa evolució de la vocal final compa-

reix a Alacant, Monòvar, Santa Pola, Bocairent (Barnils, *Die Mundart*, 25), Monòvar, Vilajoyosa (Alcover, *Boll.*, X, 172), Ontinyent, Concentaina, Almudaina (Alcover, *ib.*, I, 443). Aquesta -o s'ha estès a tota -a a Pego i Benigànim : *kazo* casa, *ràbio* ràbia, *tèro* terra, *luerno* lluernà, *verdò* verda (Alcover, *ib.*, X, 179, 185).

6) La *a* àtona davant *n* i *s* finals ve a *e* amb tota regularitat en tot el domini valencià : *kàzes*, cases, *dònes* dones, *pòrtes* portes, *bònes* bones, *torès* torres, *tènen* tenen, *èren* eren, *vènen* venen.

-E

113. La -E compareix constantment -e en els mots que la conserven com a vocal de sosteniment : *pàre* pare, *màre* mare, *fràre* frare, *nègre* negre, *sògre* sogre, *viàre* vidre. També compareix, per analogia, en *mèstre* mestre, *katre* catre.

Els proparoxitons tenen constantment *e*, sia posttònica, sia final : *ànjel* àngel, *lémens* llémenes, *òmens* homes, *ràvens* raves, *èmple* ximple, *ónse* onze, *lèbre* llebre, *kàure* caure, *jèndre* gendre, *tèndre* tendre.

O

114. La -o compareix en mots introduïts per la influència castellana : *tòro* brau, *búro* ase, *màro* mul, *estribò* estrep, *sèro* porc, *sèro* sèu, etc.

Els mots que terminen amb -s, -c i -é en el singular, tenen -o en el plural, com en tot el domini català : *més* : *mèzos* i *mèsos* mesos, *ós* : *òsos* ossos, *pàs* : *pàsos* passos, *fèc* : *fècos* feixos, *ròé* : *ròjos* roigs.

Els mots en -st, -sc, diferentment del català oriental i occidental, no fan els plurals en -o : *bòsk* : *bòsks* boscos, *tríst* : *trísts* tristos, *tèst* : *tèsts* testos, *gúst* : *gústos* gustos, *fòsk* : *fòsks* foscós, etc.

I

115. La -i compareix solament en paraules d'origen savi : *òli* oli, *òrdi* ordi, *lìri* lliri, *ròzàri* rosari, *tèstimòni* testimoni, etc.

II. LES CONSONANTS

Consonants bilabials

P, B

116. P- i B- no presenten cap evolució que les separi dels altres dialectes catalans. Solament compareix *p* < B en l'expressió *arē pūrō!* arri, burro! (Barnils, *Die Mundart*, 29).

Entre vocals, -B- esdevé *v* en tot el domini valencià, menys en els pobles de parlar apitxat : *fáva* fava, *kávał* cavall, *prová* provar. En la desinència de l'imperfet desapareix : *beta* bevia, *estáes* estaves, etc. Quan la -B- és a la fi de síl·laba o de paraula es converteix en -*y*, com en tot el domini català : *llyura* lliura, *táyla* taula, *déyte* deute, *laurár* llaurar, *eskriy* escriu, *déy* deu, *béy* beu, etc.

Consonants labiodentals

F, V

117. La consonant labiodental sorda no presenta cap evolució quan és inicial. Únicament en *pantejar* panteixar, *espantar* espantar i *fantasma* fantasma tenim *p* < PH.

Entre vocals -F- esdevé *v* : *ráve* rave, *estéve* Esteve, *provesó* processó. En canvi, *difunt* i *dehora* conserven la *f*.

v fricativa inicial compareix en tot el domini valencià, si excloem els pobles de parlar apitxat : *vént* vent, *ví* vi, *váka* vaca, etcètera.*

Entre vocals i davant l'accent tendeix a desaparèixer : *laór*

* Distingeixen la *b* de *v* : «El regne de Valencia fora'l Maestrat i la ciutat de Valencia amb tots els pobles de l'Horta que parlen apitxat. Tenim clariques directes que distingeixen la *v* de la *b* : Ulldecona, Vilanova de Castelló, Agres, Alcanar, Pobla de Benifassà, Vinaròs, Càlig, Coves de Vinromà, Xert, Cabanes, Arnes, Adzaneta, Serra En Galceran, Alcalà de Xisbert, Abaestre, Artana, Nules, Onda. A Penyíscola ja no distingeixen aquests dos sons.

Anant de nord a sud, passada la regió del parlar *apitxat*, domina la distinció entre *v* i *b* dins tot el territori lingüístic fins a Santa Pola.» (Alcover, *Boll.*, IV, 297.)

llavor, *noèmbre* novembre, *paòns* pavons, *estoàles* estovalles, *ph* por. En *ostè* vostè, *esprá* vesprada, desapareix per fonètica de la frase.

La *v* posttònica es conserva amb tota regularitat : *oliva* oliva, *nova* nova, etc.

La *-v-* quan és final ve a *-u*, com en tot l'altre domini català: *nou* nou, *plou* plou, *dijous* dijous, etc.

Consonants linguodentals

T, D

118. Un dels fenòmens fonètics més característics del valencià és la caiguda de la *-t-* : *séa* seda, *ròa* roda, *vía* vida, *kaèna* cadena, *lauraòr* pagès, *poèr* poder, *nebòa* neboda, *peckaòr* pescador, *múa* muda, *ndál* Nadal, *maúr* madur, etc. En el sufix *-ATA* la caiguda de *-t-* fa confondre les dues *A*, que vénen a *ā* : *kunā* cunyada, *kantā* cantada, etc. (Barnils, *Die Mundart*, 44).

La *t-* quan ve a final es conserva : *phòt* pot, *tòt* tot, *rèt* ret, *dít* dit, etc. Sembla que la *-t* quan va seguida d'un so labial o dental tendeix a desaparèixer : *no ph fer mes* no pot fer més, *el dí del cor* el dit del mig (Barnils, *ib.*, 72). En canvi, darrera *l* i *n* es conserva amb tota regularitat, al revés del que s'esdevé en el domini català : *alt* alt, *malált* malalt, *gent* gent, *vent* vent, *cent* cent, etc. (Comp. Alcover, *Boll.*, IV, 288-299).

La *D* no presenta cap evolució especial quan és inicial : *dít*, *dent*, *deure*, etc. Únicament en *galft* delfí (Vilajoyosa) tenim una *g-* analògica que suposa la caiguda de *D-*.

Entre vocals *-D-* desapareix, com en tot el domini català: *crua*, *suar*, *peó*, etc. Aquest fenomen té tanta vitalitat que afecta la *D-* quan, per fonètica de la frase, es troba entre vocals : *fúla e hòl* fulla de col, *aúia e tíla* aigua de tilla, *la méua òna* la meua dona (Barnils, *Die Mundart*, 38). Aquest fenomen es constata a Elx, Santa Pola, Sant Joan d'Alacant, Novelda, Biar, Pinós, Finestrat, Relleu, Xixona (Alcover, *Boll.*, IV, 286).

En el grup *-ND-* desapareix la *D* : *fóna* fona, *óna* ona.

La *-D-* quan és final ve a *-u*, com en tot el domini català: *phéu* peu, *véu* veu, *séu* seu, etc.

-T'C-, -C'D-

119. -T'C- i -C'D- es palatalitzen venint a *é*, com en tot el domini català : *phóreo* pòrtic, *eshkóra* escorça, *fée* i *féje* fetge, *vidée* i *vidje* viatge.

S

120. El tractament de s no ofereix cap característica ni en l'alacantí ni en el castellanenc : *sól* sol, *sét* set, *káza* casa, *řóza* rosa, *fésta* festa, etc.

Alguna vegada s- ve a *é* : *éangló* singlot, *éuklá* xuclar, *éótru* xotre, *éerák* xerrac, *phaéarél* passerell.

La -s ve a *é* darrera palatal : *eje* ells, *véje* vells, *punc* punys, etcètera. (Alacant, Sant Joan, Sant Vicent).

Precedida de r, la -s ve a -*ε* a València i a Castelló : *tòé* tots, *parée* parets, *menúé* menuts, *drée* drets, *saserdóé* sacerdots (Alcover, *Boll.*, X, 193, 199).

-PS-, -SC-, -CS-

121. -PS-, -SC-, -CS- es palatalitzen, com en tot el domini català, venint unes vegades a *ε*, com en el català oriental, altres a *ie*, com en el català occidental : *káca* i *káica* caixa, *matée* i *matéie* mateix; però *aljéps* guix i *adés* adés; *phéps* peixos, *konétre* conèixer, *náctre* néixer (Elx), *féie* feix i *phéps* peixos (Alacant, Vilajoyosa, Xixona, etc.), *decar* i *deicár* deixar, *ecám* i *ejecám* eixam, *ecir* i *ejecir* eixir, *kúca* i *kúica* cuixa, *ecémphe* i *ejecémphe* exemple. «Fan sonar davant *ε* un diptonc -*i*, tan si es intervocàlica com si es final (*kaiea*, *kalaié*) : Vilajoyosa, Alcoy, Gandia, Cocentayna, Ontinyent, Alcira, València, Grau de València, Cabanyal, Canyamellar, Capdefrance, Albuxech, Massamagrell, Poyos, El Puig, Pussol, Murvedre, Moncà, Alfara, Vinalessa, Mirambell, Bonrepòs, Burjassot, Godella, Paterna, Rocafort, Benimasclet, Alboraya, Tabernes-blanques, Albalat dels Sorells, Benimamet, Campanar, Mislata, Xirivella, Quart, Massa-rotjos, Manisses, Alacuás, Aldaya, Torrent, Puyporta, Picanya, Picacent, Silla, Catarrotja, Albai, Massanassa, Alcácer, Sedaví, Beniparrell, Benetússer, Benifayó d'Espioca, Almassera, Rafelbunyol, Liria, Onda,

Betxí, Forcall, Castelló am tots els pobles de la Plana i del Maestrat, Tortosa amb los de Ribera d'Ebre.» (Alcover, *Boll.*, IV, 238.)

R

122. La R- no ofereix cap criteri distintiu del català o balearic. Entre vocals, per dissimilació, ve a l: *aladre* arada. La -R- desapareix en l'imperfet d'*anar*: *vâes* vares, *vâem* vàrem, *vâey* vàreu, *vâen* varen, a Xixona, Sant Joan d'Alacant, Bolulla, Benissa, Verger, Oliva, Beniganim, Xàtiva, Penàguila, Vall d'Uxó, Betxí, Nules, Artana, Onda (Alcover, *Boll.*, IV, 278).

La -R-, que desapareix en tot el domini català, si es prescindeix d'alguns monosíl·labs, es conserva regularment en el valencià: *flôr* flor, *segúr* segur, *dormír* dormir, etc. Novelda i Monóvar (Alacant) deixen desaparèixer la -R: *pastó* pastor, *segaó* segador. Tampoc la conserven els pobles catalans de la diòcesi de Tortosa que integren la major part de la província de Castelló. (Comp. Alcover, *Boll.*, IV, 276.)

La conservació de -R és tan constant en la resta del domini valencià que sovint és introduïda per analogia en mots que no la tenen etimològica: *punéor* punxó, *profesór* processó, *kínzer* quinze, etc.

L-, -L-, -LL-, -li-, -PL-, -BL-, -CL-

123. La L- es palatalitza, com en tot el domini català: *lâdre* lladre, *lâdrâr* lladrar, *lôm* llom, *lúm* llum, *lúna* lluna, etc.; *léix* l'eix, per aglutinació de l'article.

Algunes vegades L- > *î* i *u*: *îentia* lletia, *îibrél* gibrell (Elx), *vigá* lligar (Monóvar), etc. Aquestes evolucions s'expliquen per una dissimilació de palatals (Alcover, *Boll.*, IV, 269; Barnils, *Die Mundart*, 38, 39).

Entre vocals la -L- no ofereix cap evolució especial: *sala*, *pala*, etc. Únicament compareix *marált* malalt (Monóvar, Verger).

Darrera bilabial la l ve a r en algunes localitats: *prat* plat, *brat* blat (Vilajoyosa).

La L desapareix en el plural de l'article masculí: *es kaválc* els cavalls, *es líbrës* els llibres (Novelda, Biar, Petrel, Bocairent, Pego, Parcent).

La L, tant si és final de mot com de síl·laba, pren una articulació velar : *səl* cel, *məl* mel, *mòlt* molt, *dòls* dolç, *pòls* pols, etc.

Algunes vegades la L davant consonant ve a *ɥ* : *aɥba* alba, *aɥbàrda* albarda, *taɥp* talp, etc.

La -LL- es palatalitza com la L- : *pəl* pell, *əl* ell, *kastəl* castell, *vəl* vall, etc.

Els grups de consonants intervocàlics -PL-, -lɫ- i -CL- vénen constantment a l en tot el domini valencià : *rastòl* rostoll, *askòl* escull, *fúla* fulla, *fila* filla, *meļor* millor, *maļ* mall, *pála* palla, *aúla* agulla, *uļ* ull, *abéla* abella, *vermél* vermell, etc.

Consonants nasals

M, N

124. El tractament de les consonants nasals no ofereix cap característica en el parlar valencià : *mēs* mes, *mōska* mosca, *náp nap*, *niɥ* niu, *pōma* poma, *fúm*, fum, *nóm* nom, *pēna* pena, etc.

La N- ve a *m*- en *mikélau* Nicolau, *nos* nos, *matros* nosaltres.

La -M ve a -*n* en el pronom possessiu : *mon* mon, *ton* ton, *son* son. En canvi la -N ve a -*m* en mots d'origen hebraic : *caim* Caïm, *joaquim* Joaquim, *betlém* Betlem, *jerusalém* Jerusalem.

La -N desapareix en els paroxítons quan va precedida de *r* : *ivér* hivern, *fór* forn, *tór* torn, *infér* infern.

També desapareix la -N en el singular dels proparoxítons, com en tot el domini català. En canvi reapareix en els plurals: *cove còvens*, *orgue òrguens*, *jove jóvens*, *orige orígens* (Fullana, *Gramàtica*, 70).

-MN-, -NN-, -nɫ-, -ndɫ-, -GN-

125. Tots aquests agrupaments de nasals es palatalitzen, com en tot el domini català : *dan* dany, *an* any, *kána* canya, *pína* pinya, *arána* aranya, *señór* senyor, *vína* vinya, *kastána* castanya, *vergóna* vergonya, *lèna* llenya, *teñir* tenyir, etc.

C, G

126. C davant E I ve a *s*, com en tot el domini català : *səl* cel, *sént* cent, etc.; però *èrkòl* cèrcol.

Davant A, o i u la c no ha experimentat cap trasmudança. Solament tenim g en *gobiós* avar.

Entre vocals la c desapareix regularment : *veí* veí, *raim* raïm, *juár* jugar, *letúa* lletuga, *kaulá* cogullada, *auíla* agulla, etc.; però *řezina* reïna, *dizěmbrę* desembre. Restes de -c- compareixen en *áũa* aigua, *ęũa* egua.

Quan la c davant E I passa a final ve a -y, com en tot el domini català : *nõy* (NO CET) danya, *děy* (DE CEM) deu, *perđıy* perdiu, *paıy* pau, etc.

La c davant o i u finals es conserva velar : *řók* joc, *řók* foc, *ark* arc. Solament *antıy* antic té y, que s'ha d'explicar per la caiguda de la velar intervocàlica.

Davant de consonant inicial la consonant velar sorda desapareix : *tın pa* tinc pa, *el řör grunı* el porc gruny.

-CT-

127. El grup de consonants -ct- es resol venint a t després d'influir damunt la vocal anterior unes vegades, i de deixar-la intacta les altres : *lıt* llit, *kolıta* collita, *řet* fet, *let* llet, *pleıt* plet, *řetör* rector, *dotör* metge, *letúa* lletuga, etc.

-CR-, -CL-

128. La c es sonoritza davant R i L : *sögrę* sogre, *lágřima* llàgrima, *dimęgręs* i *dimękręs* dimecres, *sıgłę* segle, etc.

G

129. La G davant E I, i la I davant totes les vocals, vénen a ř en tot el domini valencià, prescindint de la contrada del parlar *apitxat* : *řendře* gendre, *řenól* genoll, *řermá* germà, *řel* gel, *řınęr* gener, *řáıme* Jaume, *řııy* juny, etc. El mateix so palatal africac compareix quan és inicial de síl·laba : *vęřře* verge, *márře* marge, *ánřęls* àngels, etc.

Entre vocals i davant E I tendeix a desaparèixer : *męs* més, *męstre* mestre, *vınt* vint, etc.

La G davant A, O, U no ofereix cap evolució. Entre vocals,

al revés de -c-, compareix fricativa amb tota regularitat : *legó* aixada, *agóst* agost, *arúga* arruga, però *arúa* (Pego).

-bi-, -vi-

130. En el domini valencià -bi- i -vi- vénen a *ɨ* quan estan entre vocals, i a *é* en venir finals : *ṙóɨa* roja, *ṙóé* roig, *plúɨa* pluja, *lauɨé* lleuger, *garɨóla* (< CAVEOLA) garjola.

di, ti

131. *dɨ* entre vocals ve a *ɨ* : *miɨa* mitja, *enveɨa* enveja. Les formes *óega* < AUDIAM, *véega* < VIDEAM, *móega* < NOVEAM són analògiques. En passar a finals vénen a *é* : *mié* mig, *máé* maig, *góé* goig; però *ui* abui, i *ṙálɨ* raig (Callosa, Xixona, Onill).

tɨ entre vocals desapareix sempre : *tristéa* tristesa, *ṙikéa* riquesa, *nobléa* noblesa, *granéa* grandesa, *bonéa* bondat, etc.

Darrera consonant *tɨ* ve a *s* : *márs* març, *térs* terç, *akursár* escurçar, *alkursó* escorçó, etc.

tɨ final ve a -u, com en tot el domini català : *ṙréu* preu, *ṙaláu* palau, *ṙóu* pou, etc.

MORFOLOGIA

A. L'article

132. L'article, en el domini valencià, és el mateix dels altres dialectes catalans : *el* (València i Alacant), *la, lo* (pobles de la diòcesi de Tortosa), *els, los, es* i *ez* (Novelda, Biar, Petrell, Bocairrent, Pego, Parcent), *as, az* (Patró).

En la Vall de Gallinera, poblada de mallorquins en el segle XVII (Barnils, Zs., XXXVI, 601 ss.), es conserva esporàdicament i sense vitalitat l'article *sa* < IPSA, que és un distintiu de la procedència mallorquina : *la sa corbella* la falç, *la sa foia* el camp, *la sa rota* la rompuda.

Tàrbena, localitat que no pertany a la Vall de Gallinera, però colonitzada també per mallorquins al mateix temps que aquesta, conserva en tota llur vitalitat els articles *es* i *sa* : *es*

carro el *carro*, *sa coa* la *cua*, etc. (*ib.*, 605). Alcover (*Boll.*, X, 174) ha constatat aquí mateix les formes *as*, *sa* pel singular, i *as*, *ses* pel plural : *as cap*, *as llibre*; *sa cama*, *sa dona*; *as carrers*, *az altres* els altres; *ses pilotes* les pilotes, *ses lletres* les lletres.

B. Pronoms

133. Pronoms personals

yó *nozátros*, *nosátros*, *nosátres*, *nozátres*
tú *vozátros*, *vpsátros*, *vosátres*, *vozátres*
él *éls*, *eles*

La forma *mozátros* compareix a Elx, Benidorm, Xixona, Verger, Gandia, Simat de Valldigna, Ontinyent, Morvedre, Adzaneta; *mátros* es troba a Benidorm, Dènia, Ontinyent, Nules; *moátros* a Santa Pola. Les formes àtones *mōs*, *vōs* són generals per tot el regne.

134. Pronoms demostratius

akést, *akésta*; *akéstos*, *akéstes*
éste, *ésta*; *éstos*, *éstes*
 { *akéce*, *akécea*; *akécos*, *akécees*
 { *akéce*, *akécea*; *akéceos*, *akécees*
akél, *akéla*; *akéls*, *akéles*
éce, *écea*; *éceos*, *écees*

135. Pronoms possessius

a) Forma tònica:

mèu, *mèus*; *mèua*, *mèues*
tèu, *tèus*; *tèua*, *tèues*
sèu, *sèus*; *sèua*, *sèues*
nòstre, *nòstres*; *nòstra*, *nòstres*
vòstre, *vòstres*; *vòstra*, *vòstres*

b) Forma àtona:

mōn, *mōs*; *ma*, *mēs*
ton, *tos*; *ta*, *tēs*
sōn, *sōs*; *sa*, *sēs*

136. Numerals

u, un, una, dos, tres, quatre, cinc, sis, set, uit, nou, deu, onse, dotse, tretse, catorse, quinse, setse, dèssset, diuit, dè nau, vint, vint-iú, etc.; trenta, quaranta, cinquanta, seixanta, setanta, uitanta, noranta, cent, mil, etc.

FLEXIÓ VERBAL

(Flexió alacantina)*

137. A. Verbs en -ARE

Inf. : *kantá*. — Part. : *kantát*.

Pres. : 1, *kánte*; 2, *kántes*; 3, *kánta*; 4, *kantém*; 5, *kantéu*; 6, *kánten*. — Subj. : 1, *kánte*; 2, *kántes*; 3, *kánte*; 4, *kantém*; 5, *kantéu*; 6, *kánten*. — Imperf. : 1, *kantáva*; 2, *kantáves*; 3, *kantáva*; 4, *kantávem*; 5, *kantáveu*; 6, *kantáven*. — Perf. : 1, *kantí*; 2, *kantáres*; 3, *kantá*; 4, *kantárem*; 5, *kantáreu*; 6, *kantáren*. — Fut. : 1, *kantaré*; 2, *kantarás*; 3, *kantará*; 4, *kantarém*; 5, *kantaréu*; 6, *kantarán*. — Cond. a) : 1, *kantaría*; 2, *kantariés*; 3, *kantaría*; 4, *kantariem*; 5, *kantariéu*; 6, *kantarién*; b) : 1, *kantára*; 2, *kantáres*; 3, *kantára*; 4, *kantárem*; 5, *kantáreu*; 6, *kantáren*.

La desinència *-e* del present d'indicatiu i subjuntiu compareix en el domini valencià des de Santa Pola fins a Torreblanca, prop d'Alcalà de Xisvert (Alcover, *Boll.*, X, 200).

138. Verbs en -IRE

Inf. : *morír*. — Part. : *morít, mòrt*.

Pres. : 1, *mújk*; 2, *mòrs*; 3, *mòr*; 4, *morím*; 5, *moríu*; 6, *mòren*. — Subj. : 1, *múga*; 2, *múges*; 3, *múga*; 4, *múgám*; 5, *múgáu*; 6, *múgen*. — Imperf. : 1, *moria*; 2, *moríes*; 3, *moria*; 4, *moríem*; 5, *moríeu*; 6, *moríen*. — Perf. : 1, *morí*; 2, *moríres*; 3, *morí*; 4, *morírem*; 5, *moríreu*; 6, *moríren*. — Fut. : 1, *moriré*, etc. — Cond. a) : 1, *moriría*, etc.; b) : 1, *moríra*, etc.

* Comp. *Die Mundart von Alacant*, 82 ss., i també *Comentaris a la flexió alacantina*, en *BDC*, I, 23 ss.; i Alcover, *Boll.*, X, 185 ss.

139. Verbs en -RE

Inf. : *kréure*. — Part. : *kregút*.

Pres. : 1, *krék*; 2, *kréus*; 3, *kréu*; 4, *kreém*; 5, *kreéu*; 6, *kréuen*.
 — Subj. : 1, *kréga*; 2, *kréges*; 3, *kréga*; 4, *kregám*; 5, *kregáu*;
 6, *krégen*. — Imperf. : 1, *kretá*; 2, *kretes*, etc. — Perf. : 1, *kregí*;
 2, *kregéres*; 3, *kregé*; 4, *kregérem*; 5, *kregéreu*; 6, *kregéren*. —
 Cond. a) : 1, *kreuría*; 2, *kreúries*, etc.; b) : 1, *kregéra*; 2, *kregé-
 res*, etc.

140. Verbs especials

sér

Part. : *segút*. — Pres. : 1, *sók*; 2, *éres*; 3, *es*; 4, *sóm*; 5, *sóu*;
 6, *son*. — Subj. : 1, *síga*; 2, *síges*, etc. — Imperf. : 1, *éra*;
 2, *éres*, etc. — Perf. : 1, *sigí*; 2, *sigéres*; 3, *sigé*, etc. — Fut. : 1, *sére*;
 2, *serás*, etc. — Cond. a) : 1, *sería*; 2, *seríes*, etc.; b) : 1, *fora*;
 2, *fóres*, etc.

141. *aná*

Part. : *anát*. — Pres. : 1, *vái*; 2, *vás*; 3, *vá*; 4, *aném*; 5, *anèu*;
 6, *van*. — Subj. : 1, *vája*; 2, *vájés*, etc. — Imperf. : 1, *anáva*; 2, *aná-
 ves*, etc. — Perf. : 1, *aní*; 2, *anáres*; 3, *aná*, etc. — Fut. : 1, *aniré*;
 2, *anirás*, etc. — Cond. a) : 1, *aniria*; 2, *aniríes*, etc. : b) 1, *anára*;
 2, *anáres*, etc.

Aquest és el tipus general de la flexió verbal del valencià.
 Al costat de les desinències *-ém*, *-èu* compareixen sovint *-ém*, *-èu*.

La caiguda de *-B-* afecta l'imperfet d'indicatiu donant les
 formes *kantáe*, *kantáes*, *kantáem*, etc., a Beniganim (Alcover,
Boll., X, 185); *anábes* i *anáes* a València (*ib.*, 192, 193).

Les formes de l'imperfet de subjuntiu en *-ára* (*kantára*),
-era (*digéra*), *-ira* (*fuñira*) són característiques del domini va-
 lencià pròpiament dit. Compareixen des de Santa Pola fins a
 Alcalà de Xisvert, on es troben les desinències *-ás*, *-és*, *-is* esteses
 en tot l'altre domini català. (Comp. Alcover, *Boll.*, X, 201.)

Part damunt Torralba el dialecte valencià presenta algunes
 característiques en la flexió verbal, les quals la distingeixen del
 parlar de València i d'Alacant. Aquestes són la desinència *-o*

en la primera persona del present d'indicatiu, i la introducció de les formes de la primera i segona persona de l'imperfet de subjuntiu en el present, per tal de distingir-les del present d'indicatiu:

142. *kantá*

Pres. : 1, *kantò*; 2, *-es*; 3, *-e*; 4, *kantém*; 5, *-èu*; 6, *kánten*. —
Sub. : 1, *kantò*; 2, *-os*; 3, *-o*; 4, *kantésem*; 5, *kantéseu*; 6, *kánton*.

Trobem aquestes formes a Xert, la Jana, Benicarló (Hadwiger, *Zs.*, XXIX, 722, 723), Alcalà de Xisvert, Morella, Penyíscola, i entre els pescadors de Vinaroç (Alcover, *Boll.*, X, 200, 208).

En alguna localitat compareix *-em*, *-eu* en el present de subjuntiu, al costat de *-ésem*, *-éseu* : 1, *kanté*; 2, *kantés*; 3, *kánte*; 4, *kantésem* i *kantém*; 5, *kantéseu* i *kantéu*; 6, *kánten*. Hadwiger (*ib.*, 721 i 723) ha constatat aquestes desinències a Vinaroç i Castelló.

Ultra el subjuntiu : 1, *-o*; 2, *-os*; 3, *-o*; 6, *-on*, n'hi ha un en *-o*; *-es*; *-e*; *-en* (*kantò*; *kantés*; *kánte*), que compareix a Aiguaviva i Benicarló (Hadwiger, *ib.*, *ib.*, 722, 724).

Tortosa i Ulldecona tenen les mateixes desinències personals que el valencià de l'Horta i l'alacantí, exceptuant la *-o* de la primera persona. En canvi, Gandesa conserva les formes característiques del Maestrat : Pres. ind. : 1, *kantò*; 2, *kantés*; 3, *kánte*; 4, *kantám*; 5, *kantáy*; 6, *kánten*. — Subj. : 1, *kánte*; 2, *kantés*; 3, *kánte*; 4, *kantésem*; 5, *kantéseu*; 6, *kánton*.

Al costat de la desinència *-í* de la primera persona del perfet simple, compareix la desinència *-é* : *kanté*, *kantáres*, etc., a Gandia. (Alcover, *Boll.*, X, 183, 184).

Una forma verbal ben característica del valencià és la conservació del participi fort *ríst* < RISSUM, que compareix a València, Sueca, Elx, etc.

143. EL PARLAR APITXAT. — La majoria dels pobles valencians compresos entre la frontera de la diòcesi de Tortosa amb la de València i el riu Xúquer parlen *apitxat*. P. Barnils dona l'àrea geogràfica d'aquest parlar i els criteris fonètics que el determinen. Aquest es poden reduir : 1) a la pèrdua de sonoritat de *ĵ* < *i-* *cei*, *-ĵ*, *-bĵ*, *-dĵ*, *-vĵ* : *éõbe* jove, *éëndre* gendre, *éinól* genoll, *fuéir*

fugir, *maçör* major, *plúica* pluja, *lauçér* lleuger; 2) a la presència de -s- entre vocals i darrera *d* i *n*: *kása* casa, *řósa* rosa, *kósa*, cosa, *kínsę* quinze, *dótsę* dotze; 3) a la confusió de *b* i *v*, al contrari del que constatem per a bona part del domini de la diòcesi de Tortosa i de la província d'Alacant: *kábał* cavall, *iběrn* hivern, *fába* fava.

Tots els pobles compresos entre el Xúquer i el Segura parlen apitxat, fora Sueca i Cullera. Cap al sud, Gandia solament parla apitxat; i, cap al nord, arriba fins a Algar i Sagunt, comprenent els pobles de Betxí i Olocau. (BDC, I, 18-25.)

TRANSCRIPCIÓ DE TEXTOS

(Parlar de Gandia)

la bařáka

*kòm la gavina de la mar blavósa
ke n la trančila pláica fá l séy niy;
kòm lo nevat kolóm ke l vól řepósa
de l ábre vért en lo brankaie ombriy;
blánka, polída, sonrisen, bledána,
kásal d eumils virtuts i ónráts amórs,
l alégre bařakéta valensiana
s amág éntre les flórs.*

LA BARRACA

Com la gavina de la mar blavosa
que en la tranquila plaja fa son niu;
com lo nevat colom que el vol reposa
de l'arbre verd en lo brancatge ombriu;
blanca, polida, sonrisent, bledana,
casal de humils virtuts i honrats amors,
l'alegre barraqueta valenciana
s'amaga entre les flors.

*báje la figera on los auséls de l'orta
 kánten festíus l'albáda matinal,
 al primèr ràc del sòl la pòrta
 i als àires púrs del sèl lo finestrál;
 i kòm la máre kóva la niuada,
 les amoróses ales estenént,
 pòbre trespòl de pála ben ligáda
 la gwárda de un màl vent.*

*kwadre pilárs més blánks ke la suséna,
 fórmen davánt un pòrtik de verdòr,
 kòre sóbr ells la pára tota plena
 de pàmpòls d'esmerálda i raïms d'òr;
 a son ómbra lo pá de káda dia
 repartie a sos fijs lo trevál sánt;
 i, en la tàula, la páu i l'alegría
 les flòrs van despulánt*

Baix la figuera, on los aucells de l'horta
 canten festius l'albada matinal,
 al primer raig del sol obri la porta
 i als aires purs del cel lo finestrал.
 I com la mare cova a la niuada,
 les amoroses ales estenenl,
 pobre trespol de palla ben lligada
 la guarda de un mal vent.

Quatre pilars, més blancs que l'azutzena,
 formen, davant, un pòrtic de verdor:
 corre sobre ells la parra, tota plena
 de pàmpols d'esmeralda i raïms d'or;
 a son ombra, lo pa de cada dia
 repartix a sos fills lo Treball sant;
 i, en la taula, la Pau i l'Alegria
 les flors van desfullant.

*a un kostát obri l' pèu la umida gola
i perkè tinga perfumat dosèr,
la garlándà de flòrs ke al vènt tremòla,
estén sòbre l' brokàl un èesmiler;
i per la fránka pòrta mài tankā
les flòrs desprèses i el flairós perfúm
a dins penètren, en la dolça onā
de l' áire i de la lúm.*

*pénçen del mür l' aixā i la korbèla
ke a tèrra fán doblár lo suát frónt;
el púlkre kanterét ke la donsèla
enkorbánt lo brás nú pòrta a la font;
i, plèna de armoniès misteriòses,
la gitāra kensèms èmèga i riu,
a la lúm de la lúna, en les gustòses
veláes del estiu.*

A un costat obri el pou la humida gola;
i, perquè tinga perfumat dossier,
la garlanda de flors, que al vent tremola,
estén sobre el brocal un gesmiler.
I per la franca porta, mai tancada,
les flors despreses i el flairós perfum
a dins penetren, en la dolça onada
de l'aire i de la llum.

Pengen del mur l'aixada i la corbella,
que a terra fan doblar lo suat front;
lo pulcre canteret que la donzella,
encorbant lo braç nu, porta a la font;
i, plena de harmonies misterioses,
la guitarra, que ensems gemega i riu,
a la llum de la lluna, en les gustoses
velades de l'estiu.

*alà dins entre alfàbeges florides,
 en lo corral, baix l'ample taronèer,
 mormorejant plegàries beneïdes
 la mare angrunsa son infant darrer;
 i al cim de la kabána, fentla un temple,
 santifikant sos gojos i dolors,
 obri eterna la Creu per diñne eicèmple.
 sos bràsos protektors.*

*tot riu entorn : vá l'aigua kristálina
 korènt entre pomèlc de lliris blaus;
 sorolla dolçament la mar veïna,
 mouen elzàbres venticòls suaus;
 i si el fillet dormit a la mamèla
 mira, la esposa, i kála, ou a lo llunt
 llarga kansó de l'ome, ke la rëla
 enfónsa en valènt púny.*

Allà dins, entre alfàbregues florides,
 en lo corral, baix l'ample taronger,
 mormorejant pregàries beneïdes,
 la mare agrunsa a son infant darrer.
 I al cim de la cabanya, fent-la un temple,
 santificant sos gojos i dolors,
 obri eterna la Creu, per digne eixemple,
 sos braços protectors.

Tot riu entorn : va l'aigua cristalina
 corrent entre pomells de lliris blaus;
 sorolla dolçament la mar veïna;
 mouen els arbres ventijols suaus;
 i si el fillet dormit a la mamella
 mira, la esposa, i calla, ou a lo lluny
 llarga cançó de l'home, que la rella
 enfonsa amb valent puny.

*baràka valensiana! sànta i nòble
 eskòla del trevål! modèst bressol
 del ke nos dóna l pá; laboriós pòble
 kurtit pel vent i bronzejat pel sol!
 més ke ls palàus de éaspis i de márbres
 més ke ls arcs triomfals i els kolisèus,
 tu, pòbre niu perdut en miè dels ábres,
 valdrás sèmpre als úls meus.*

*en tu naické l ermòsa kampesina
 ke tot lo món kóntèmpa embelesat;
 lauradora en aspèkte de rèina,
 plèna enséms de modèstia i majestát;
 la d acustát éipó i airoses faldes,
 la ke'l fok de laràbia dú en los úle,
 la ke kláva n agúles d esmeráldes
 els nègres kabèle rúle.*

Barraca valenciana! Santa i noble
 escola del treball! Modest bressol
 del que nos dóna el pa; laboriós poble
 curtit pel vent i bronzejat pel sol!
 Més que els palaus de jaspis i de marbres,
 més que los arcs triomfals i els coliseus,
 tu, pobre niu, perdut en mig dels arbres,
 valdràs sempre als ulls meus!

En tu naixqué l'hermosa campesina
 que tot lo món contempla ambelesat:
 llauradora amb aspecte de regina,
 plena ensems de modèstia i majestat;
 la de ajustat gipó i airoses faldes,
 la que el foc de l'Aràbia du en los ulls,
 la que clava amb agulles d'esmeraldes
 los negres cabells rulls.

*la ke la rōea fráula l rōmpre l dia,
 kúl úna úna i en brilánt pomel
 ke la matèiea flōra n veçaria,
 éuinta l éesmil, la rōsa i el klavél;
 la ke desfúla la frondōsa bránka,
 alimènt de l insèkte filaór;
 la ke ls rōsos kapèle, kantánt, aránka
 la sùtil fìbra d'ór.*

*en tu naieké, kompán ben dinne d'èla,
 sòbri, sufrit, leuèr, fòrt i leal,
 el ke n l'áspre gwarèt kláva la rēla
 i óbri a l'ávia korènt fōnda kanál;
 el ke sembra l'bon grá i l'ábre tála
 i el ken l'almásera estráu l'oli més fi,
 i en inkansáble peu folleánt bála
 en lo trúl plé de ví.*

La que la roja fraula, al rompre el dia,
 cull una a una, i, en brillant pomell
 que la mateixa Flora envejaria,
 junta el gesmil, la rosa i el clavell;
 la que desfulla la frondosa branca,
 aliment de l'insecte filador.
 la que als rossos capolls, cantant, arranca
 la sùtil fibra d'or.

En tu naixqué, company ben digne d'ella,
 sobri, sofrit, lleuger, fort i lleal,
 el que en l'aspre guaret clava la rella
 i obri a l'aigua corrent fonda canal;
 el que sembra el bon gra i el arbre talla,
 i en l'almàcera extrau l'oli més fi,
 i amb incansable peu follejant balla
 en lo trull ple de vi;

*el kenflokant sòn aka voladòra
 la èija gwàya ke a la nòvia dú;
 el ke fá refilár a la sonòra
 sítra en les nits d'albáes kòm ningú;
 el ke péra defénsa de la tèra,
 lo vèl trabúk despénca del trespòl
 kwánt per la órta, donánt lo krit de gèra,
 retróna l' karagól.*

*en tu naixkèren i diéósos viuen:
 péra els lo món ke véuen no es més grán;
 kòm los pardáls ke mòren on aniuén,
 en tu bresòl i tòmba trovarán.
 ton luminós fogár es s'alegría:
 a sa dòlsa kalór sòn fòrts i ríks.
 gwárdelos bé ton ómbra nit i día
 de tots los enemíks!*

el que, enflocant son haca voladora,
 la toia guanya, que a la nòvia du;
 el que fa refilar a la sonora
 citra, en les nits d'albades, com ningú;
 el que, per a defensa de la terra,
 lo vell trabuc despenja del trespol
 quan per l'horta, donant lo crit de guerra,
 retrona el caragol.

En tu naixqueren i dijosos viuen:
 per a ells, lo món que veuen no és més gran:
 com los aucells, que moren on aniuén,
 en tu bressol i tomba trobaran.
 Ton lluminós fogar és sa alegria:
 a sa dolça calor són forts i rics.
 Guarda-los bé ton ombra, nit i dia,
 de tots los enemícs!

*gwárda ls infánts ke báje de la poréa
 en lo éonek valént éuen sêns por;
 gwárda la véree ken la nit kalã
 eskólta la kansò ke li ómpli l kór;
 gwárda la máre ardida i éubilòsa,
 gwárda l páre pensiu kes kánsa éa;
 gwárda l velét kal péu rēpòsa
 de l ábre ke plánta!*

*gwárdalos de la plúea i la tempèsta
 péra ke dórgen sêns ductòs resél;
 gwárdalos de la fam i la pésta
 del fòk dels ómens i del lám del sel.
 gwárdalos bé dels esperits malinnes;
 de les lengües de sērp dels máls veíns;
 gwárdalos bé de tentasións indinnes
 de pensaments rōtns.*

Guarda els infants que baix de la porjada
 amb lo jónec valent juen sens por;
 guarda a la verge que en la nit callada
 escolta la cançó que li ompli el cor;
 guarda a la mare, ardida i jubilosa;
 guarda al pare pensiu, que es cansa ja;
 guarda al pobre vellet, que al peu reposa
 de l'arbre que plantà!

Guarda-los de la pluja i la tempesta
 per a que dorguen sens ductós recel;
 guarda-los de la fam i de la pesta,
 del foc dels hòmens i del llamp del cel.
 Guarda-los bé dels esperits malignes,
 de les llengües de serp dels mals veíns:
 guarda-los bé de tentacions indignes,
 de pensaments roïns.

*i sòbre ses viktòries i fatiges,
 sòbre l' gòc breu i el trevaldr konstánt,
 sòbre l' kám pedregát o plé d' espiges,
 sòbre la tàula buida o abundant,
 sòbre l' bál de boda desiã,
 sòbre l' fúnebre lit banyat en plòrs
 esténga èternamént ta kreu sagrà
 los brásos protektòrs.*

I sobre ses victòries i fatigues,
 sobre el goig breu i el treballar constant,
 sobre el camp pedregat o ple d'espigues,
 sobre la taula buida o abundant,
 sobre el ball de la boda desijada,
 sobre el fúnebre llit, banyat en plors,
 estenga eternament ta Creu sagrada
 los braços protectors.

(Teodor Llorente, *Poesies.*)

El rossellonès

144.

BIBLIOGRAFIA

ALART, J.

Études historiques sur quelques particularités de la langue catalane. (Diphthongaison de la seconde personne du pluriel des verbes; de la formation des diphthongues *du, éu, iu, ou* en catalan. Exemples de la formation de la diphthongue *au*, dérivant de *ats, az, as*; formation de la diphthongue *eu*, dérivant de *etz, eds, ez*; formation de la diphthongue *iu*, dérivée de *its, id, iz*; formation de la diphthongue *ou*, dérivant de *ots, os*; formation des secondes personnes du pluriel catalan formées en diphthongue.) *RLR*, XII (1877), pp. 109-132.

Observations sur le nom de quelques rues de Perpignan. *Ruscino*, I, pp. 447-459.

AMADE, J.

Deux grammaires catalanes en Roussillon. *Revue Catalane*, 1909, p. 359.

Quina gramàtica cal an els rossellonesos. Com cal tractar el rossellonès. *Ibid.*, VI, pp. 17-20.

BARNILS, P.

Les vocals finals en el dialecte rossellonès. (*Estudis Romànics*, 2, pp. 259 ss.)

Les vocals tòniques del rossellonès. *Biblioteca Filològica de l'Institut de la Llengua Catalana*, XIII, 101 ss.

De l'accent en rossellonès, *BDC*, V, 38 ss.

BERGUE, P.

Les voyelles o et u en catalan. *Romanic Review*, 1912, pp. 549-572, i *Ruscino*, II, p. 549.

But. de Dialect.

BLAZY, J.

Consolidació del català al Rosselló, Vallespir y Conflent. *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, pp. 550-552.

BOSCH DE LA TRINXERIA, C.

La llengua catalana en lo Baix-Rosselló. *Renaixensa*, 1888, pàgines 233-236.

CASAPONCE, E.

Diferències més notables que hi ha entre'l català parlat a Barcelona y'l parlat en el Russilló y especialment en el Vallespir. *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, pp. 325-330.

DELPONT, J.

Lo català al Russilló. *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, pp. 536-537.

FOUCHÉ, P.

Essai de grammaire historique de la langue catalane. *Ruscino*, 1918.

GILLIÉRON

Atlas linguistique de la France, 1902 ss.

GRANDO, CH.

Les crits de la rue, 2. *Perpignan*, 1919.

GRIERA, A.

El dialecte del Capcir, *BDC*, III, pp. 115-138.

HOLLE, F.

La frontera de la llengua catalana en la França meridional. *Primer*

Congrès Internacional de la Llengua Catalana, pp. 335-339.

HOVELACQUE

Limite du catalan et du languedocien. Paris, 1891.

KRÜGER, F.

Sprachgeographische Untersuchungen in Languedoc und Roussillon. Sonderabdruck aus *Revue de Dialectologie Romane*, III-V. Hamburg, 1913.

LACVIVIER, R.

Questions de langue catalane. *Revue Catalane*, 1909, pp. 334. *À propos du mot regalades*. *Ibid.*, 1910, p. 173.

LEGUIEL, E.

La langue française et la langue catalane. *Revue Catalane* (1907), pp. 301-331. *Lisons du catalan*. *Ibid.*, 1911, pp. 161.

PASTRE, LI.

La langue populaire en Roussillon. *Revue Catalane*, 1907, p. 339. *La langue catalane populaire en Roussillon*. *Ibid.*, 1908, pp. 7, 53, 78, 125, 147, 184, 205, 238.

PEPRATX, J.

Comparaisons populaires les plus usitées dans le dialecte catalan-roussillonnais. *RLR*, XX, 1881, pp. 286-289.

SALVAT, LI.

Le catalan du Capcir. *Revue Catalane*, 1909, pp. 72-74.

SALOW, C.

Sprachgeographische Untersuchungen über den ostlichen Teil des katalanisch-languedokischen Grenzgebietes. Hamburg, 1912.

VIDAL, P.

Mélanges de toponymie catalane. *Ruscino*, III, pp. 51-82, 167-174.

FONÈTICA

I. LES VOCALS

A. Vocals tòniques

í

145. El resultat de la *i* tònica, sigui lliure, sigui travada, és *í* : *emík* amic, *gríl* grill, *bí* vi, *fil* fil, *pí* pi, *fél* fill, *míl* mill, etc.

é

146. La *E* llarga compareix representada per *é* unes vegades i per *ê* altres.

E + lab. *sêbê* ceba (Capcir, Conflent, Rosselló, Vallespir), però *sêbê* (Sallagosa); *séu* < SEBU (Capcir, Elna), *séu* (Sallagosa, Catllar), *jinêbrê* ginebre (*ib.*), *jinêbra* (Elna), *jinêbrê*, (Capcir). En aquest exemple és possible que la *r* hagi condicionat el pas de *é* cap a *ê*, tota vegada que constatem sovint una forta tendència a obrir les vocals davant aquest so.

E + dent. : *eréu* hereu, *klêdê* cleda, *perét* paret, *sét* < SITI set, *êbét* avet (Capcir, Vallespir, Rosselló), però *sét* (Sallagosa, Catllar); *êbét* (Sallagosa), *bêirê* vas (Capcir, Sallagosa), però *bêirê* (Serrallonga, Elna); *bêrét* (Serrallonga, Elna, Capcir, Sallagosa, Catllar); *pulét* pollastre, *reïnét* rei petit, *eusêlét* ocell, *emulét* esmolet (Capcir).

E + s : *espês* espès, *êskê* esca, *dêskê* cistella (Elna, Serrallonga); *krêstê* escuma de la llet, *brêskê* bresca (Capcir, Serrallonga, Elna), *espês* (Sallagosa, Catllar), però *êskê* (Sallagosa), *krêstê* (Sallagosa, Catllar).

E + *tj* : *frênkêze* franquesa (Capcir, Catllar, Serrallonga, Elna), *rikêze* riquesa (Capcir, Catllar, Serrallonga), però *frênkêze*, *rikêze* (Sallagosa).

E + R : *bért*, *bérde* verd, verda (Sallagosa, Catllar, Elna, Serrallonga), *mérle* merla (Sallagosa, Serrallonga), *mérle* (Capcir, Catllar, Elna); *bért* (Capcir), *pére* pera (Vingrau), *sérre* serra (Ballestà).

E + N : *sénre* cendra, *kedéne* cadena, *trénte* trenta, *lénge* llengua (Rosselló), però *sénre* (Capcir), *pénsi* penso (Capcir), *pés* pes (Rosselló).

E + M : *ríms* raïms (Rosselló). Aquesta evolució de E > i es deu a la influència de la palatal precedent.

E + L : *pél* pèl (Sallagosa), *tèle* tela (Rosselló), però *pél*, *bèle* vela, *kendèle* candela (Capcir, Serrallonga).

E + -LL-, -CL- : *él* ell, *èle* ella, *espèle* < EXPELLERE eixir de l'ou, *ébèle* abella (Capcir), *bèle* (Catllar, Elna), *béye* (Serrallonga), però *bèle* (Sallagosa), *sèle* < CILIA cella (Capcir).

E + GN : *lénre* llenya (Capcir, Rosselló, etc.), *séu* seny (Elna), però *séu* (Sallagosa), *enséue* senyal de taverna (Capcir).

E + G^{ei} : *rèi* rei (Capcir, Catllar, Serrallonga, Elna), *lèi* llei (ibíd.), però *rèi*, *lèi* (Sallagosa).

E + vel. : *sék* sec, *séke* seca (Capcir, Serrallonga, Elna), *négre* negre (Capcir, Catllar, Serrallonga, Elna), *burék* moltó (Capcir), però *sék*, *séke*, *négre* (Sallagosa, Catllar).

Exceptuant els casos on la palatal precedeix E (comp. *ríms*, *sèle*), el tractament d'aquest so és el mateix del català oriental, vacillant entre *é* i *ê*.

È

147. E + lab. : *lèbre* llebre, *tèbi* tèbia, *sèt* set (Capcir, Illa, Rivesaltes, Estagell), però *lèbre*, *tèbi* (Sallagosa, Catllar, Elna, Serrallonga).

E + dent. : *fède* ovella, *péu* peu, *téze* teia (Capcir), però *fède* (Catllar, Elna), *péu* peu, *péje* petge (Capcir, Catllar, Elna, Serrallonga).

E + R : *érbe* herba, *prubérbe* proverbi, *esubérte* oberta, *esúerte* oferta, *luért* llangardaix, *bérm* cuc, *sistérne* cisterna, *lendèrn* els capfoguers, *fèr* ferro (Capcir), *fèru* (Sallagosa, Catllar), *sérre* serra (Capcir, Sallagosa, Catllar, Serrallonga), *tère* terra (ibíd.), *pérdre* perdre (Capcir, Sallagosa, Catllar, Serrallonga), però *tère*, *fèru* (Elna), *pérdre* (Elna), *usérte* oferta (Sallagosa, Serrallonga), *sistérne* cisterna (Serrallonga, Elna).

E + s : *ezglézi* església (Capcir), *iglézi* (Sallagosa), *iglézi* (Catllar, Serrallonga, Elna); *finéstrę* finestra (Sallagosa, Catllar, Elna, Serrallonga), *jinéstę* ginesta (Catllar, Serrallonga, Elna, Capcir), *jenéstę* (Sallagosa), *bęspę* vespa (Capcir, Rosselló, Vallespir).

E + nas. : *sęm* (<SEMEN) sement, *bę ve*, *bęn vent*, *sęn cent* (Capcir), *sęn* (Barcarès), *tęn té* (Salanca), *tęms temps* (Canet, Tautavel), *lotęnęn* tinent (Capcir); *tęnrę* tendre, *dibęnręs* divendres (Capcir), *tenen* é per influència de la *r*.

E + L : *męl* mel (Capcir, Sallagosa, Serrallonga), però *męl* (Catllar, Elna).

E + LL : *pęl* pell, *eusęl* ocell, *ęnęl* anell, *nibęl* nivell, *pinzęl* pinzell, *pęseręl* passerell, *sęlę* sella (Capcir, Rosselló, Vallespir), *ęskęlę* esquella (Capcir, Catllar), *sibęlę* sivella, *ęskudęlę* escudella (Sallagosa, Catllar), però *ęskęlę* (Sallagosa, Serrallonga), *sibęlę*, *ęskudęlę* (Capcir).

E + palat. : *lęt* llet, *pıt* pit, *sıs* sis, *fırę* fira, *mıt* mig. Únicament tenim *bięl* vell (Capcir), que s'ha d'explicar segurament per influència del llenguadocià.

Á

148. La A tònica lliure i davant de consonant no presenta cap evolució. La trobem conservada constantment : *sáp* sap, *pás* pas, *kár* car, *ám* ham, *kánę* canya, *ál* all, etc. Davant L i L + cons. pren una articulació velar : *ál* alt, *sál* salt, *pál* pal, *ąubę* alba.

A + CT : *fęt* fet (Sallagosa, Catllar, Rosselló, Vallespir), *lęt* llet (Sallagosa), però *lęt* (Catllar, Serrallonga, Elna). En canvi compareix *ęi* en el Capcir : *fęi* fet, *lęi* llet. Aquesta evolució, que es troba també en el llenguadocià (Krüger, *ib.*, 22; ALF, *lait*, 246), s'ha d'explicar segurament per la influència del llenguadocià sobre el capcinès, o almenys pel continuat contacte dels dos parlars. L'etapa *ęi* compareix en els documents catalans més antics (comp. Pujol, *Documents*, 13, ss.) i també en el ribagorçà (Griera, *La frontera*, 57).

El sufix -ARIU esdevé regularment *ę*, per influència de la *i*: *kulumę* colomer, *senrę* cendrer, *sıręrę* i *sırę* cirerer, *sistęlę* cisteller, *kudunę* codonyer, *kerbunę* carboner, *ruzę* roser, *prunę* pruner, *biulę* violer (Rosselló, Vallespir, Conflent, Capcir, Cerdanya). So-lament *buę* bover té *ę* en el Capcir. El femení -ARIA esdevé *ęrę*,

parallelament a -ARIU : *éře* era, *eigéře* aigüera, *bentréře* cingla, et-cètera (Rosselló, Vallespir, Conflent). En canvi compareix constantment *éře* en el Capcir : *éře* era, *eigéře* aigüera, *rudéře* rodera, *sibéře* civera, etc. Tenen excepcionalment *é pi pinéře* pi pinyer, *muréře* morera, la qual *é* pot explicar-se per influència de la *i* i la *u* pretòniques.

AU

149. AU ve a *ó*, com en tot el domini català : *pók* poc, *óké* oca, *kózes* coses, *ór* or, etc. (Rosselló, Conflent, Vallespir, Capcir). En el poble fronterer de Vingrau hi trobem *páuk* poc (Salow, *Sprach.* 31). Al Capcir compareix *au* al costat de *ó* : *óké* oca, *próbé* pobre, *gráulé* grua, *ráuk* ronc.

ò

150. La ò lliure i davant de consonant conserva generalment el so d'oberta:

o + lab. : *gerlópe* garlopa (Capcir), *mòble* moble (Sallagosa, Elna), *menóbre* manobre, *óu* ou, *bóu* bou, *kófe* còfia (Rosselló, Vallespir, Conflent, Capcir), però *kófe* (Serrallonga), *mòble* (Serrallonga, Elna).

o + dent. : *bracót* bruixot (Capcir), *brucót* (Sallagosa), *brucót* (Serrallonga, Elna), *peřót* gendarme (Capcir), *burinót* borinot (Serrallonga, Elna, Catllar), *pepilóte* papallona (Capcir), *pikót* pigot (Sallagosa), però *bruxót* (Serrallonga, Elna), *pikót* (Capcir), *burikót* burricot (Capcir).

o + r : *kór* cor, *mórt* mort, *fórt* fort, *sórt* sort, *kórdé* corda, *entóre* antorxa, *órđi* ordi, *pórté* porta, *pórk* porc (Capcir, Conflent, Catllar), però *kór*, *mórt*, *fórt*, *sórt*, *kórdé*, *órđi*, *pórté*, *pórk* (Elna, Serrallonga).

o + s : *bósk* bosc (Capcir), *klóské* (Capcir, Sallagosa), *kós* cos (Capcir, Sallagosa, Catllar), *grós* gros (Capcir, Catllar), *ós* os (Capcir, Sallagosa), però *bósk*, *klóské*, *kós*, *grós*, *ós* (Catllar, Serrallonga, Elna).

o + l : *rúsinól* rossinyol (Capcir, Sallagosa), *óli* (Capcir, Catllar), *sóu* < SOLIDU (Capcir, Sallagosa), *móle* mola, *mólře* moldre, *peřól* perol, *keřgól* caragol (Capcir, Sallagosa), però *rúsinól*, *óli*,

sòu, mòlre, peròl, kergòl, mòle (Catllar, Elna, Serrallonga). En el Capcir, on *ò* compareix regularment contraposant-se a la *ó* de la Plana del Rosselló i Vallespir, hi compareix *ò* en *biòle* viola, *eskiròl* esquiroi, per influència de la *i*-pretònica.

o + LL : *kòl* coll (Capcir, Sallagosa), però *kól* (Catllar, Serrallonga), *kúl* (Elna). Aquesta darrera forma segurament compareix per influència francesa.

o + caou : *fók* foc, *lòke* lloca, *ròke* roca (Capcir, Sallagosa), però *fók*, *lòke*, *ròke* (Catllar, Serrallonga, Elna).

o + palat. torna *ú* : *fulé* fulla, *úl* ull, *ebúi* avui, *plúje* pluja, *búiit* vuit (Sallagosa, Catllar, Elna, Serrallonga), *pléje*, *féle*, *ebéi* (Capcir). L'evolució de *u* > *é* és, en conseqüència, posterior a l'evolució de o + palat. cap a *u*. Ara, en l'evolució de o + CT > *i* en *nit*, sembla que hi hem de veure un paralelisme amb LECTU PECTU. Així com COCTU dóna *kít*, de la mateixa manera d'un NOCTU tenim *nit*, al costat d'un antic *nuytz*. Creiem més probable aquesta hipòtesi que la de l'ús proclíctic de *nuiit* (Schädel, *Untersuchungen zur katalanischen Lautentwicklung*, 8, i Krüger, *Sprachgeografische Untersuchungen...* 27) o la del canvi d'accentuació cap avant (Saroihandy, *Gr. Gr.*, 851 i 854, i Salow, *Sprachgeographische Untersuchungen...* 35).

o + nasal : *fún* font, *pún* pont, *bú* bo, *mún* muntanya (Capcir, Catllar, Serrallonga, Elna), *fón*, *pón*, *bó* (Sallagosa). Únicament en *òme* home compareix *ò* per tot el domini català de França.

ó

151. La o tònica ve constantment a *ú* en tot el domini català de França, menys a la Cerdanya i a Serrallonga.

o + lab. : *lúp* llop, *júbès* joves, *rúre* roure (Capcir, Catllar, Elna), però *lóp*, *jóbès*, *ròure* (Sallagosa, Serrallonga).

o + dent. : *pú* pou, *kúdze* cotze, *dúdze* dotze (Capcir, Catllar, Serrallonga, Elna), però *póu*, *dódze* (Sallagosa, Serrallonga), etcètera.

o + s : *urús* feliç, *blúze* brusa, *gúse* gossa (Capcir, Catllar, Elna).

o + R ; *flú* flor, *mejú* major, *ebèuredú* abeurador, *múrús* morros, *filédúre* filadora, *ús ós* (Capcir, Catllar, Elna), però *fló*, *mejó*, *ebèuredó*, *mórus*, *ós* (Sallagosa, Serrallonga).

o + l : *púls* pols (Catllar, Capcir, Serrallonga, Elna), però *póls* (Sallagosa); *púse* puça, compareix amb *ú* en totes les localitats.

o + nas. : *ním* nom, *plóme* ploma, *kurúne* corona, *béstú* bastó, *keprü* capó, *geřú* garró, *eskelú* escaló, *kenú* canó, *seřú* sarró, *butú* botó, *felkú* falcó, *plúm* plom, *kulúm* colom (Capcir, Catllar, Elna), però *nóm*, *plóme*, *kepó*, *geřó*, *eskeló*, *kenó*, *seřó*, *butó*, *felkó*, *plóm*, *kulóm* (Sallagosa). A Serrallonga hi trobem una vacil·lació entre *ú* i *ó* : *plóme*, *plúm*, *kepó*, *kutú*, etc.

o + ll : *enúle* vedella d'any, *púle* polla (Capcir, Catllar, Elna), però *nóle* (Sallagosa), *póle* (Sallagosa, Serrallonga).

o + vel. : *núge* nou, *súk* solc (Capcir, Catllar, Serrallonga, Elna), *jú* jou (Capcir, Elna), però *sók*, *nóge*, *jóu* (Sallagosa), *jóu* (Serrallonga).

o + c^{ei} seguint la mateixa evolució que en tota la resta del domini català, compareix *é* : *béu* < VOCE, *kréu* < CRUCE, *déu* < DUCTU (Capcir, Sallagosa, Catllar, Elna, Serrallonga). En canvi a Vingrau compareix *é* : *béu*, *kréu* (Salow, ibíd. 39).

En alguns casos no s'ha fet el canvi de o > *ú* : *semeló* cassó de munyir, *próu* prou (Capcir), *bót* promesa, *deřbót* devot, *gót* vas, *bóre* vora, etc. (Capcir, Catllar, Elna, etc.).

o + vel. : *núge* nou, *súk* solc. (Capcir, Catllar, Elna, Serrallonga).

ú

152. La *ú* es conserva constantment, com en tot l'altre domini català : *brút* brut, *mút* mut, *fúm* fum, *dilúns* dilluns, *lúne* lluna, *fúre* fura, *segúre* segura, etc. (Catllar, Elna, Serrallonga, Sallagosa). La influència del francès és tan intensa, a Perpinyà, que el so *ü*, tan refractari al català, penetra impunement : *brúne* bruna, *fektüre* factura, *süksés* èxit, *sükrié* sucraera, *süpérbe* magnífic, *tüyéu* canó, *flüté* flauta, *frütiéres* menjadores.

En el Capcir la *ú* ve constantment a *é* en qualsevol posició que es trobi. Aquesta *é* és molt semblant a la *é* del mallorquí, encara que té l'articulació dels llavis més arrodonida : *té* tu, *tréte* trumfa, *lez řéřes* les arrugues, *bréte* bruta, *mét* mut, *néu* nu, *dilés* dilluns, *léné* lluna, *préne* pruna, *péu* puny, *erége* eruga, *bék* rusc. (Comp. BDC, III, 123.)

B. Vocals àtones

153. Les vocals A i E àtones, pretòniques o posttòniques compareixen amb el so ϵ , com en català oriental.

A : *èbèlɛ* abella, *àlɛs* ales, *kázɛ* casa (Capcir, Sallagosa, Catllar, Rosselló, Serrallonga). Únicament a Elna constatem -a : *bárba* barba, *kóza* cosa, *táula* taula, etc. Els casos abundants de -a que constatem en l'*Atlas linguistique* (Comp. Barnils, *Estudis Romànics*, II, 230) s'han d'atribuir a una percepció de la nostra ϵ diferent de l'àtona francesa.

La A pretònica seguida de R desapareix : *prét* paret, *frinɛ* farina, *príu* parió, *bránɛ* barana (Capcir, Catllar, Elna, Serrallonga, Sallagosa); *frigúlɛ* farigola (Capcir, Catllar, Elna), *fríɛ* (Sallagosa), *frígul* (Serrallonga).

Darrera palatal la A pretònica ve a i : *ciróp* xarop, *dica* deixar.

AU pretònic esdevé u i *ɛu* : *usél* ocell, *urélɛ* orella, *durát* daurat, *udiénsi* audiència, *ukméntá* augmentar, *utúrt* autor, *prɛ-kusiú* precaució.

-UA vé a ϵ , com en tot l'altre domini del català oriental : *lɛngɛ* llengua, *ɛntíɛ* antiga, *áigɛ* aigua, etc.

La E pretònica es confon amb la A venint també a ϵ : *erɛu* hereu, *sɛmbrá* sembrar, etc.

La E darrera consonant i seguida de R desapareix igual que la A *brinós* verinós; *britát* veritat.

Per influència de la palatal, de u i de i, la E pretònica ve a i : *lɛctɛu* lleixiu, *lɛjt* llegir, *dica* deixar, *distruí* destruir, *jínúł* genoll, *řusiló* Rosselló, *prizú* presó, *jínɛrál* general, etc. (Capcir, Catllar, Elna, Serrallonga, etc.).

La vocal de sosteniment és sempre - ϵ encara que vingui després de palatal : *bɛnrɛ* vendre, *nóblɛ* noble, *mɛjɛ* metge, *fɛjɛ* fetge.

La o pretònica, per regla general, ve a u : *mutú* moltó, *dúndá* domtar, *murál* morral, *juká* ajocar, *kulúm* colom, *plumá* plomar, *murɛrɛ* morera, *bulříɛ* voldria, *bulét* bolet, *guját* noi, etc. (Capcir, Catllar, Rosselló, Vallespir).

La o pretònica inicial torna *ɛu* i *u* : *ɛufértɛ* oferta (Capcir), *ufértɛ* (Catllar, Elna, Serrallonga).

La u pretònica, que no presenta cap evolució especial al

Rosselló, Vallespir i Conflent, ve a *æ* al Capcir : *dæbl̥ɛɾɛ* vora, *sæzɑ* suar, *ɸæjɑ* pujar, *læsɛts* llampecs, *ɸæstɛ* fuster, etc. Algunes vegades compareix *ü* per influència francesa : *ɸrüt̥iɛɾɛs* les menjadores del corral, *süksɛs* èxit, etc. (Comp. BDC, III, 125.)

154. Igual que les vocals pretòniques, les posttòniques no ofereixen cap evolució fonètica que les diferenciï del català oriental.

La -A final o seguida de s dona -*ɛ* : *kɑzɛ* casa, *ɸɛlɑdɛ* gelada, *nɛbɛ* neva, *ümbɾɛ* ombra, *kɔrdɛs* cordes.

La A final precedida de I desapareix : *dɛl̥isi* delícia, *mɛt̥ɛri* matèria, *ig̥lɛzi* església, *lúsi* Llúcia, *miz̥ɛri* misèria, *gl̥ɔri* glòria, *ɸátri* pàtria, *ɸábi* ràbia, *gábi* gàbia, *ɸɾɛgári* pregària, *bɛsti* bèstia, *ávi* àvia, *ɸulári* Eulària, *sári* sàrria, *lúdri* llúdria, *ɸɛbɛɾisi* avarícia, *ɸɛsiɛnsi* paciència, *bij̥ili* vigília, *núri* Núria. Aquesta desaparició de la -A precedida de I no és exclusiva del català del Rosselló, Capcir i Cerdanya; també la trobem a la Vall de Ribes i a les Balears.

Els plurals masculins que tenen el singular en -s, en compte de fer-se en -us són en -is al Capcir : *ɸɛzis* pesos, *ɛrnɛzis* guarniments, *ɸɔrsis* molts (quan és masculí), *brásis* braços, *nusd̥utris* nosaltres. El plural *bígis* bigues, l'únic femení que hem trobat en -is, potser s'ha d'explicar per influència de la vocal tònica.

Una -*ɛ* analògica és introduïda a la segona persona del present d'indicatiu dels verbs en -ÉRE i -IRE : *iɛnɛs* tens, *ɸɔdɛs* pots, *sábɛs* saps, *krɛuɛs* creus, *dɛuɛs* deus, *sɛntɛs* sents. També la trobem en *d̥iuɛs* dius, *b̥iuɛs* vius i en *d̥irɛ* dir, *d̥urɛ* portar.

II. LES CONSONANTS

Consonants bilabials i labiodentals

P, B, F, V

155. Les consonants bilabials i labiodentals no ofereixen cap tractament diferent del català oriental.

Consonants linguodentals

T, D

156. Les consonants linguodentals, quan són inicials, tampoc presenten cap tractament divers del català oriental.

La *T- ve a d : *fède* ovella, *sèdes* pèls de porc. Per regressió tenim *grezièles* < CRATICULAS graelles.

La -D- desapareix al Rosselló, Conflent i Vallespir, com en tot el domini del català oriental : *nuá* nuar, *suá* suar, *pól* < PEDUCLU poll (Serrallonga, Sallagosa), *púl* (Catllar, Elna); *krúe* crua, *móle* < MEDULLA molla (Sallagosa), *múle* (Rosselló, Vallespir, Conflent); *řezúre* paleta de la pastera, però *řezóre* (Sallagosa); *téze* teia (Rosselló, Conflent, Vallespir), *téye* (Serrallonga). Al Capcir la -D- presenta l'etapa d'evolució del català preliterari i del provençal modern : *téze* teia, *řezúre* rasora, *ncezá* nuar, *sæzá* suar, *kréze* crua, *muzúle* molla.

El so -t- és introduït en una sèrie de mots que tenen *i* i *u* com a vocals tòniques o finals : *ęskurpit* escorpi, *nút* nu, *ápit* api, *sómit* somni. També és introduït darrera -r, havent desaparegut en el català de la regió oriental per influència de la fonètica de la frase : *ört* or, *kárt* car, *márt* mar, *ęmúrt* amor, *unúrt* honor, *klárt* clar, *túrt* tret, *ęirt* ahir, *ęntúrt* enter, *dúrt* dur, *likúrt* licor, *řigúrt* rigor, *bęlúrt* valor, *řębúrt* favor, *púrt* pur, *tęmbúrt* tambor, *męlúrt* desgràcia.

-TR- T'R : *pédre* pedra (Rosselló, Conflent, Vallespir, Cerdanya); *peđri* padrí, *máre* mare, *páre* pare, *segáire* segador, *ęráire* llaurador; però *bęire* i *bęire* vas (Rosselló). Al Capcir aquests dos grups de consonants vénen a *ir*, com en tot el domini provençal : *pęire* pedra, *páire* pare, *máire* mare, *ęráire* llaurador, *pęiri* padrí, *pęiri* picapedrer.

R

157. Sempre que compareix la *r* entre vocals o va precedida de consonant bilabial o de velar, hi ha una forta tendència a la metàtesi o a la caiguda de la vocal anterior : *próbe* pobre, *prébe* pebre, *britát* veritat, *krámbe* cambra, *krábę* cabra, *krębétéę* cabretes, *męrgvitéę* margarida, etc. (Comp. Saroihandy, *Gr. Gr.*, 867, BDR, III, 129.)

L-, -LL-, -l̄-, -CL-

158. La L i la -LL- prenen constantment una articulació mediopalatal, com en tot el domini català : *lúm* llum, *enél* anell.

-l̄- i -CL- vénen també a l̄ : *fil̄* fill, *pál̄e* palla, *fenòl̄* fenoll. La *l̄* procedent d'aquests dos grups de consonants és desconeguda. Sembla, però, que antigament havia existit aquesta *l̄*, essent la *l* actual resultat d'una regressió. Una prova d'això la tenim en el *bèl̄eu* potser. És molt possible que *bèl̄eu* sigui el cat. or. *veieu*, subjuntiu del verb *veure*.

Quan entren en contacte la *l̄* amb *l* o una altra palatal, té lloc la dissimilació, i un dels dos sons perd l'element palatal lateral : *jel̄* jull; *al̄iòli* allioli, *l̄in̄e* fil de pescar, *dun̄il̄* genoll.

Davant consonant la *l* desapareix en els monosíl·labs i en les síl·labes pretòniques : *bòs* vols, *kòp* cop, *sáns* salms, *pám* pam, *um* om, *mutú* moltó, *eskutá* escoltar, *fuṛát* folrat (Rosselló, Vallespir, Conflent, Capcir, Cerdanya). Darrera la vocal tònica la L ve a *l* i *u* : *mèl̄al̄* malalt, *l̄al̄tru* l'altre, *kàls* calç, *deškàus* descalç, etcètera (Rosselló, Vallespir, Conflent), però *mèl̄áu*, *l̄áutru*, *nuzáutris* nosaltres, *kàus*, *deškàus*, *fálde* falda, *kàlseš* calces (Capcir).

N-, -NN-, -N'R-

159. La N inicial, entre vocals i final no presenta cap evolució especial. Els grups de consonants -NN-, igual que -MN-, *n̄i* i -GN-, vénen a *n̄* : *án* any, etc. Quan *n̄* + palat. o *n* es troba en un mot, entra la dissimilació : *en̄il̄* vedell d'un any, *tren̄in̄e* teranyina.

Entre -N'R- mai compareix la -d-, que, per altra banda, surt amb tanta regularitat en el català oriental : *dib̄en̄r̄eš* divendres, *s̄en̄r̄e* cendra. Al contrari, la -d- fins desapareix dels mots que la tenien originàriament : *ens̄en̄r̄e* encendre, *b̄en̄r̄e* vendre, *fún̄r̄e* fondre.

La *n* mòbil desapareix amb bastant de regularitat al plural. Aquest fet s'ha d'explicar per la influència del singular : *gras* grans, *mas* mans, *kepel̄ás* capellans, *kás* cans, *kem̄is* camins, *bis* vins, *m̄et̄is* matins, *kens̄ós* cançons, *sós* sons, *pin̄ós* pinyons, *r̄eš* raons, *kel̄sós* calçons, *min̄ós* minyons, però *ket̄el̄ans* catalans.

Consonants velars

C, G

160. *c^{ei}*, *g^{ei}* inicials no ofereixen cap tractament divers del català oriental : *səl* cel, *sən* cent, *sərə* cera, *jəl* gel, *jən* gent.

Entre vocals -*c^{ei}*- pretònica ve constantment a *z* al Capcir. En canvi en les altres regions hi ha vacil·lació : *bəzi* vei, *bəzínát* veinat, *dəzəsət* disset, *dəzəbúit* divuit, *kunduzi* conduir, *krəuzól* gresol, *řezinə* reina (Capcir); *bəyi*, *bəyínát*, *dəzəsət*, *dəzəbúit*, *grəzól*, *řezinə*, *řims* raïms (Rosselló, Conflent, Vallespir); *řejinə d'əbét* reina d'avet (Serrallonga). Algunes vegades el so *z* entra per regressió en mots que originàriament no tenien -*c^{ei}*- ni -*D*- : *əzinə* eina, *řuzəl* i *řuəl* rovell (Capcir), *řubəl* (Sallagosa, Catllar), *řubəl* (Serrallonga, Elna).

-*c^{ei}*- posttònica i venint a final desapareix unes vegades, i altres ve a *u*, com en català oriental : *plə* < PLACERE gust, *kúinə* cuina, *dúes* dius, *kóurə* coure, *dəu* deu, *krəu* creu, *páu* pau (Rosselló, Vallespir, Conflent, Capcir).

Davant de A, o i u la *c* i la *g* no canvien quan són inicials.

La *g* s'introdueix sovint per regressió entre dues vocals, la primera de les quals és *u* : *grúgə* grua, *kúgə* coa, *kuɡá* covar, *kuɡómbrə* cogombre; en *núgə* nou, tenim o bé la influència de la regressió o l'analogia a *nugə* noguer provocada per l'homònim *nou* < NOVU.

En *řufəs* arrugues, *əřufít* arrugat, tenim una falsa regressió operada després de la caiguda de la -*G*-.

L'analogia fonètica influeix molt sovint en la introducció de sons la presència dels quals seria inexplicable fonèticament : *ruñ-klá* roncar (Capcir) s'ha format per analogia amb *klá* clar; *bəsprə* vespa s'ha d'explicar per la influència de *vespre*.

-tj-

161. -*tj*- que mai es separa del tractament de -*c^{ei}*- desapareix: *řəp* raó (Catllar, Serrallonga, Elna); *tió* tió (Serrallonga, Elna); *tiú* (Catllar). Al Capcir compareix constantment *z* : *səzi* saó, *řezú* raó, *řuzú* verí, *tizú* tió. Per regressió entra *ř* en *řəbú* raó (Estagell).

En venir final *-ti* passa a *-u*, com en tot el domini català: *préu* preu, *póu* pou.

-PS-, -SC-, -CS-

162. -PS-, -SC-, -CS- : aquests plecs de consonants vénen a *ε*, com en català oriental, sempre que es troben entre vocals : *káεε* caixa, *péεε* pasturar, *líciε* lleixiu, *fréεε* freixe, *kúεε* cuixa, *εcám* eixam, *εicántε* seixanta (Rosselló, Vallespir, Conflent, Capcir). Aquest so prepalatal fricatiu, que compareix amb l'evolució *ie* en el domini del català occidental i *é* en el domini valencià, ve a *i* quan és final : *ékéi* aqueix, *météi* mateix, *féi* feix, *néi* neix, *péi* peix, *gréi* greix, *kunéi* coneix, *kréi* creix, *guréi* guareix, *péréi* parteix, *peréi* parteix. Aquest so també es troba com a resultat de *-gi-* *-di-* *-ci-* finals : *fuí* fujo, *bái* vaig, *faí* faig.

MORFOLOGIA

163.

A. Article

Masculí	Femení
Sg. <i>él, lu (l)</i>	<i>lε (l)</i>
Pl. <i>éls, lus (luz)</i>	<i>lεs (lεz)</i>

εs (εz) compareix davant consonant al Rosselló.

B. Pronom

164.

Pronom personal

Forma tònica	Forma àtona
Sg. 1. <i>jó, tu</i> (Capcir)	1. <i>mε</i>
2. <i>tú, iε</i> (Capcir)	2. <i>iε</i>
3. <i>él, éle</i>	3. <i>sε, lí</i>
4. <i>nuzátrεs, nuzáytris</i> (Capcir)	4. <i>εns</i>
5. <i>buzátrεs, buzáytris</i> (Capcir)	5. <i>éus</i>
6. <i>éls, élus, éleε</i>	6. <i>éls</i>

165.

Pronom possessiu

	Forma tònica	Forma àtona
Sg. 1.	{ <i>méu, méuε</i> <i>míu, míuε</i> (Capcir)	1. <i>mun, mε</i>
2.	<i>téu, téuε, téuε</i>	2. <i>tun, tε</i>
3.	{ <i>séu, séuε, séuε</i> <i>siu, siuε</i> (Capcir)	3. <i>sun, sε</i>
4.	<i>nóstrε</i>	
5.	<i>bóstrε</i>	
6.	{ <i>lúr, lúre</i> <i>lurs, lúres</i>	

166.

Pronoms demostratius

- a) *ekét, ekésts, ekéts*
ekéstε, ekéstεs
- b) *ekéi, ekéus*
ekéε, ekéεs
- c) *ekél, ekéls, ekélus*
ekéle, ekéles

FLEXIÓ VERBAL

167.

Verbs en -ARE

CANTARE. Inf. : *kentá*. — Pres. : 1, *kánti*; 2, *kántεs*; 3, *kántε*; 4, *kéntém*; 5, *kéntéu*; 6, *kánten*. — Subj. : 1, *kánti*; 2, *kántis*, etc. — Imperf. : 1, *kéntábi*, (-ε); 2, *kéntábεs*; 5, *kéntábu*, etc. — Imp. subj. : 1, *kéntési*, *kéntés*, etc.; 4, *kéntésim*; 5, *kéntésu*; 6, *kéntésin*. — Fut. : 1, *kénteré*, etc. — Condic. : 1, *kénteríi*, (-ε); 2, *kénteríεs*; 5, *kénteríu*, etc. — Gerund. : *kéntán*. — Part. : *kéntát*.

168.

Verbs en -IRE

PATIRE. Inf. : *petí*. — Part. : *petít*. — Pres. : 1, *petéi*; 2, *petéεs*; 3, *petéi*; 4, *petím*; 5, *petíu*; 6, *petéεn*. — Subj. : 1, *petéi*; 2, *petéicis*; 3, *petéici*; 4, *petím*; 5, *petíu*; 6, *petéicín*. — Imperf. : 1, *pe-*

tii; 2, *petiēs*, etc. — Imperf. subj. : 1, *petis*, *petigēs*; 2, *petisis*, *petigēsēs*, etc. — Fut. : 1, *petirē*; 2, *petirās*, etc. — Condic. : 1, *petirīi*; 2, *petirīēs*; 3, *petirīē*, etc. — Gerund. : *petin*.

169.

Verbs en -ERE

TENERE. Inf. : *tenī*. — Part. : *tingūt*. — Pres. : 1, *tīn*; 2, *tēņēs*; 3, *tēn*; 4, *tenīm*; 5, *tenīy*; 6, *tēņēn*. — Subj. : 1, *tīngi*; 2, *tīngis*, etc. — Imperf. : 1, *tenīi*; 2, *tēņēs*; 3, *tēņē*; 4, *tenēn*; 5, *tenīy*; 6, *tēņēn*. — Fut. : 1, *tinrē*; 2, *tinrās*, etc. — Condic. : 1, *tinrīi*; 2, *tinrīēs*; 4, *tinrīēn*; 5, *tinrīy*.

170.

Verb en -RE

INTENDERE. Inf. : *entēnrē*. — Part. : *enīēs*. — Pres. : 1, *entīn*; 2, *entēņēs*; 3, *entēn*; 4, *entēnīm*; 5, *entēnīy*; 6, *entēņēn*. — Subj. : 1, *entīngi*, etc. — Imperf. : 1, *entēnīi*, etc. — Imperf. subj. : 1, *entīngēs*, etc. — Fut. : 1, *entēndrē*, etc. — Condic. : 1, *entēndrīi*; 2, *entēndrīēs*, etc. — Gerund. : *entēnin*; *entīngēn*.

171. *ANARE. Inf. : *enā*. — Part. : *enāt*. — Pres. : 1, *bāi*, *bāy*; 2, *bās*; 3, *bā*; 4, *enēm*; 5, *enēy*; 6, *bān*. — Subj. : 1, *bāji*, etc. — Imperf. : 1, *enābi*, etc. — Perf. : 1, *bāi enā*, *bāri enā*; 2, *bās enā*, *bāreš enā*; 3, *bā...*; 4, *bān*, *bāren...*; 5, *bāy*, *bāru...*; 6, *bāu...* — Imperf. subj. : 1, *enēsi*, *enēs*; 2, *enēsēs*, etc. — Fut. : 1, *irē*, etc. — Condic. : 1, *irīi*, etc. — Gerund. : *enān*.

172. *ESSERE. Inf. : *sē*. — Part. : *sigūt*. — Pres. : 1, *sūn*; 2, *ētš*; 3, *ēs*; 4, *sēm*; 5, *sēy*; 6, *sūn*. — Subj. : 1, *sīgi*; 2, *sīgis*; 3, *sīgi*; 4, *sīgēm*; 5, *sīgēy*; 6, *sīgin*. — Imperf. : 1, *ēri*; 2, *ērēs*; 3, *ērē*; 4, *ērēn*; 5, *ēru*; 6, *ērēn*. — Imperf. subj. : 1, *fōs*; 2, *fōsis*; 3, *fōs*; 4, *fōsin*; 5, *fōsiy*; 6, *fōsin*. — Fut. : 1, *serē*, etc. — Condic. : 1, *serīi*, etc.

TRANSCRIPCIÓ DE TEXTOS

Parlar de Serrallonga (Joan Llobera)

LA PASSIÓ

(Fragment)¹

dijòuz de le sene
 dijòuz de tristó;
 jezús!
 emb el seu deceples
 ba supá l senyó.

em el seu deceples
 ba supá l senyó;
 mentre ke supáve
 já keste rjó:

— elgú de buzáltrēs
 ki n será l treidó? —
 rēspón san juán:
 — no seré jo, nó. —
 ne rēspón san pēre:
 — jo tēmpók senó.

ne rēspungé júdes:
 — beléu seré jó?
 — bésten, bésten, júdes,
 prēn atēnsió:
 jó me n eiré l órte
 iē fēuresió. —
 mēntre urēsio fēie
 li n sál el treidó,
 le n prēn i l en líge
 emb un fórt kurđó.

úne kurōne d'espīnes

Dijous de la cena
 dijous de tristor,
 Jesús!
 amb els seus deixebles
 va sopá el Senyor.

Amb els seus deixebles
 va sopá el Senyó.
 Mentre que sopava
 fa aquesta raó:

— Algú de vosaltres
 qui en serà el traidó? —
 Respon sant Joan:
 — No seré jo, no. —
 En respon sant Pere:
 — Jo tampoc, Senyó.

En respongué Judas:
 — Velleu seré jó?
 — Vés-te'n, vés-te'n, Judas:
 pren atenció.
 Jo me n'iré a l'horta
 a fer oració. —
 Mentre oració feia
 li'n sal el traidó,
 l'en pren i l'en lliga
 amb un fort cordó.

Una corona d'espines

1. Es canta el Dijous Sant a la tarda.

kòm púntèz de jónk
 jezús!
 i úne kréu pezadáe
 li n fan dú su l kól;
 níngu lè n pót dure,
 ni l señó del món.
 lugerém un óme
 kez díge simón.
 — simón sineréu,
 purteréu lè kréu?
 — kòm mi duneréu,
 kòm mi duneréu?
 — si jornál enábu
 e jornál eiréu;
 si sin sóuz guñábu
 sin sóuz guñeréu. —

keřé demergúre,
 keřé de tristó,
 řekóntré se máre
 pléne de duló;
 tubelólé blánke
 per eugá l señó.
 — eugéuzi, máre,
 eugéuzi bós. —
 lè sét espézétes
 son el sét dulós;
 lè máre de déu
 son el búit dulós.

com puntes de jonc
 Jesús!
 i una creu pesada
 li fan dur sul coll;
 ningú la pot dure,
 ni el Senyor del món.
 Llogarem un home
 que es digui Simon.
 — Simon Cireneu,
 portareu la creu?
 — Quant me donaríeu,
 quant me donareu?
 — Si a jornal anàveu
 a jornal ireu;
 si cinc sous guanyàveu
 cinc sous guanyareu. —

Carrer d'amargura,
 carrer de tristor,
 recontra sa mare
 plena de dolor;
 tovallola blanca
 per eixugá el Senyó.
 — Eixugueu's-hi, mare,
 eixugueu's-hi vós. —
 Les set espasetes
 són els set dolors;
 la Mare de Déu
 són els vuit dolors.

Substantifs féminins avec valeur augmentative, par W. VON WARTBURG.¹

En lisant l'intéressant vocabulaire du Camp de Tarragone publié par M. de Montoliu dans le BUTLLETÍ DE DIALECTOLOGIA CATALANA en 1918 et qui apporte tant de matériaux importants, j'ai été frappé particulièrement par deux mots. Les voici : *llangost* «langosta, saltamontes», *llangosta* «langosta, saltamontes, més gran que el llangost». Ce n'est pas l'étymologie, non douteuse depuis les recherches de M. Schuchardt, qui a attiré mon attention, c'est la question des relations des deux formes entre elles. Comment le féminin peut-il arriver à désigner un exemplaire plus grand d'une espèce que le masculin; d'où lui vient cette valeur augmentative? La direction dans laquelle il faut chercher d'abord l'explication c'est de voir si peut-être cette différence a une raison d'être objective, c'est-à-dire si vraiment les exemplaires femelles sont plus grands que les mâles. En effet, il paraît y avoir certaines espèces de sauterelles où une pareille différence est assez sensible (voir Brehms Tierleben). Mais ce ne sont guère les espèces habitant l'Espagne, et si l'on comprend facilement que l'apiculture ait forcé le peuple à distinguer entre la mère abeille et le faux-bourdon (cat. *reyana de l'eixam* et *abegot*), on aurait de la peine à croire que le paysan ait senti le besoin de distinguer entre la femelle et le mâle d'une espèce qui ne lui importe qu'à cause des dévastations dont elle est cause. Du reste, il faudrait ou que la définition donnée par le sujet interrogé par M. de Montoliu fût incorrecte ou que la différence qui a été à la base de cette création ait été oubliée depuis.

Avant de trancher la question on cherchera donc si pareille chose n'arrive pas ailleurs aussi ou peut-être en catalan même. Et en effet, en feuilletant le *Diccionari Aguiló* nous trouvons à

1. Comunicació adreçada a l'Institut de la Llengua Catalana.

côté de *anell* «anneau» un *anella* «grand anneau, anneau de porte», qui trouve son pendant exact au nord des Pyrénées dans le prov. mod. *anelo* «grand anneau, chaînon» à côté de *aneu* «anneau». Il ne s'agit plus ici d'un animal, mais d'un instrument. Une différence naturelle ne peut donc plus en être la cause. Dans cet ordre d'idées les exemples fourmillent en Espagne ainsi qu'au Midi de la France, et quelques-uns s'étendent même jusqu'au Nord. En voici ceux que j'ai notés en passant, sans faire de recherches systématiques : La carte 1132 de l'*ALF*, *râteau* nous fait connaître un gasc. *rastero* «râteau pour les foins», défini mieux par Mistral : «grand râteau, râteau à dents de bois» et ce mot; s. f., s'étend bien au nord, sans qu'on en voie trace dans la carte de l'*ALF* : centr. blais. *râtelle* «grand râteau», norm. «large râteau servant à râteler les épis et les foins épars». L'esp. a établi la même différence entre *bielda* et *bieldo*. A côté de *sa* «sac» le prov. possède *saco* «grand sac de toile», que nous retrouvons dans le centr. *sache* «grand sac», Bournois : *sets* «sac court et très large servant pour mettre de la farine», suiss. *satche* «sac fort large», verdch. *sache* «grand sac», lyonn. *sachi*, stéph. «sac très large», sav. *saḡə* «grand sac grossier». A ces formes correspondent au sud des Pyrénées l'esp. et le cat. *saca* à côté de *saco*, *sac*. *Peiròu* «chaudron» est accompagné d'un *peirolo* «grand chaudron», *nauc* «auge» d'un *nauco* «grande auge», le rouerg. *toupi* «pot» d'un *toupino* «grand pot». En vendôm. on désigne par *cageot* une «petite corbeille d'osier servant de moule à fromages», tandis que *cageotte* est une corbeille plus grande». En cat. et en cast. *panera* est un grand panier ovale beaucoup plus grand que le *paner* ou *panero*. *Plata* en cat. est le nom d'un *plat* très grand.¹ Beaucoup plus loin, dans la Val Bregaglia j'ai moi-même relevé un cas analogue. Là *džerla* y désigne une grande, le *džerl* une petite hotte. Et à l'autre bout de la Roumanie, M. Gonçalves Viana en a réuni quelques-uns dans la *Revista Lusitana* 1, 283 : *canelo*, -a, *cortiço*, -a, *caldeiro*, -a, *çapato*, -a, *poço*, -a. A Pléchâtel (Haute-Bretagne) le *balē* est une couette plus petite que la *balén*. A Die (Drôme) un chapeau de paille à larges bords est appelé *chapello*, ce qui

1. Si le cast. n'a pas aussi formé *plata* «grand plat» sur *plato* «assiette», c'est que la place était déjà occupée par *plata* «argent».

nous rappelle qu'en prov. mod. un grand bonnet est une *bouneto*. Le lat. HORTUS «jardin» s'est conservé au Midi de la France dans la forme *ort*; mais il a fait naître un *orto* «gran jardin», dont l'existence est attesté dès le 17e siècle par Doujat. Plusieurs de ces mots on les reconnaît facilement pour des anciens pluriels neutres en *-a*, comme l'a déjà vu p. ex. M. Meyer-Lübke pour SACCUS. Ce qui n'a pas encore été relevé et ce qui pourtant est si naturel, c'est qu'entre le sens pluriel et le sens singulier il y a eu un sens collectif, qui a fini par se faire augmentatif. C'est cette dernière étape qui s'est donc conservée dans toutes les formations dont nous avons parlé tout à l'heure. L'exemple le plus instructif en est sans doute celui de PRATA qui a pris le sens de «grand pré; prairie» dans presque toute la France : f. *prée*, pr. *prado* et jusqu'en catalan : *prada* à côté de *prat*. Ici c'est toujours le même objet qui a été désigné par le même mot.¹ Il n'y a que la forme intérieure qui ait changé. En désignant par le mot de PRATA une certaine étendue de prés on s'est évidemment figuré le tout comme composé de plusieurs morceaux. Puis, peu à peu, l'idée de la pluralité s'est effacée et l'on a conçu l'étendue de prés comme un tout, la langue y aidant naturellement puisque le pluriel en *-a* était mort et que les quelques mots qui l'avaient gardé se trouvaient tout à fait isolés dans le système des formes. *Prée* n'était plus égal à *prés*, mais pas non plus à *pré*, il était resté un «grand pré». Ainsi dans certains cas le changement morphologique d'un pluriel neutre en un singulier féminin a été accompagné d'un changement de la signification qui s'est faite augmentative. Si dans le sentiment du peuple ces substantifs féminins gardaient encore une certaine vitalité elle ne pouvait être mise à profit que pour la formation de nou-

1. Il ne faut pas croire que cette transition se soit toujours faite sans changements de sens. On pourrait p. ex. être tenté de voir un cas semblable dans l'astur. *deda* «dedo grande del pie», qui a un *dedo* à son côté. Mais voici ce qui est arrivé en réalité : DIGITA, le pluriel collectif, paraît tout désigné pour servir de nom collectif des doigts du pied, qui ne se distinguent pas les uns des autres par leurs fonctions comme les doigts de la main. Puis il a été employé tant pour un seul doigt que pour la totalité, et enfin, le grand orteil étant le seul qui appelle un peu l'attention particulière, on a fini par le désigner seul par ce mot.

veux dérivés augmentatifs.¹ C'est ce qui est réellement arrivé là où il est impossible de voir un ancien pluriel neutre. Ainsi doivent s'expliquer les mots qui nous ont servi de point de départ. D'autres exemples non moins curieux nous sont offerts par d'autres idiomes, comme le rouerg. *bento* «vent violent» ou le niç. *rata* «gros rat». Ce dernier cas nous intéresse particulièrement parce qu'il concerne un animal comme le *llangosta* du Camp de Tarragona. — Théoriquement cette relation créée entre masculin et féminin par l'ancien pluriel neutre ne pouvait pas seulement donner un sens augmentatif au genre féminin en laissant sans modification celui du masculin. Elle pouvait prendre le féminin comme point de départ et donner ainsi au masculin une nuance diminutive, au moins dès que le pluriel n'était plus senti du tout. En effet en ast. *bintanu* est le diminutif de *bintana* «fenêtre» (*R. Lus.* I, 283) et à Vianda-do-Castelo *janêlo* est celui de *janêla* (*R. Lus.* I4, 158).²

Je résume les différentes étapes du développement:

1. Le latin des premiers siècles de notre ère, encore en possession du neutre, disait:

pratam sg. *prata* pl.

2. Le neutre s'étant perdu comme genre indépendant, on abandonna aussi le pluriel en *-a*, mais on conserva ceux parmi ces pluriels qui s'imposaient par leur fréquence, comme par ex.:

fructum sg. *fructos* pl. *fructa* sens collectif

3. Dans certains cas l'idée de la collectivité pouvait disparaître, puisque la chose qu'il s'agissait de désigner pouvait aussi bien être conçue comme un tout que comme un ensemble,

1. Il sera difficile de trouver toujours le mot qui a servi d'exemple à chaque nouvelle formation d'un féminin augmentatif. Pour les noms de récipients et d'outils on pourrait peut-être partir de *sac*, *sache*. Ce mot est souvent employé comme mesure. On n'aura donc pas de peine à comprendre qu'un grand sac, dont le contenu était de plusieurs «sacs» (sac comme mesure) a été appelé *sacca*. Quelquefois une connaissance exacte de l'outil et de son histoire apporterait peut-être aussi l'explication. Ainsi l'esp. *biello* désigne un râteau à une barre transversale, tandis que la *biella* en a deux.

2. Le rouerg. *pouot* «lèvre» à côté de *pouoto* «grosse lèvre» me paraît s'être développé de la même manière, vu que la forme fém. *POTTA* est à la base de toute la famille de mots romane.

d'autant plus que dans ce dernier cas on pouvait se servir du pluriel normal. L'ancien pluriel en *-a* devait alors prendre le sens d'un augmentatif : *prée* à côté de *pré*, pl. *prés*.

4. La relation grammaticale entre *pré* et *prée* était dorénavant celle du masculin au féminin, la relation dans l'ordre des idées celle du mot simple à son augmentatif. Il se produisit une association entre ces deux relations, que la langue mit à profit comme nouveau moyen de dérivation.¹

1. Le patois de Gilhoc (Ardèche) connaît encore un autre développement sémantique du féminin provenant de l'ancien pluriel neutre et très près encore du sens collectif. Il s'en sert pour dériver les noms des forêts du nom des arbres dont elles sont composées. Ainsi *sapi* «sapin»: *sapino* «sapinière»: *pi* «pin», *pigno* «forêt composée de pins».

L'italien ne paraît pas offrir d'exemples de la valeur augmentative du féminin. Cela tiendra sans doute au fait que dans cette langue le pluriel en *-a* a encore conservé sa fonction de pluriel. Pour le roumain c'est probablement la même chose. Seulement je le connais trop peu pour pouvoir en juger.

Apuntament de problemes de fonètica històrica del català,¹
per P. BARNILS.

II

DE LA A FINAL

Com a reflexes de la A final llatina en el català actual, tenim en termes generals:

ç per al català oriental;

ç per al català occidental, i

a per al regne de València i per a les Balears.

El fet d'existir, en alguns dialectes locals, modalitats diferents de les apuntades, modalitats que sovint van estretament lligades amb la qualitat de la vocal tònica, ja el tenim consignat i hi hem dit la nostra opinió en altre lloc.²

La mateixa varietat anotada en els seus trets més característics (car ja és sabut que dintre els quatre grans grups anotats existeixen multitud de variants tímbriques de diferent extensió geogràfica), ja ens permet a priori deduir que aquest estat de coses no ha sigut sempre igual. El difícil és poder seguir l'evolució vocàlica dintre la història. D'alternàncies gràfiques entre la *a* i la *e*, sense norma reguladora visible, en constatem des de l'aparició dels documents més antics, i, com és d'esperar, en temps reculats mancats de fixació oficial ortogràfica, aquesta diguem-ne oscil·lació dels escrites es va repetint incessantment. Exemples:

proclame (*Pu.*, I. 1. 1/2 s. XI); *monstre* (*ib.*, 1, 2); *faiE* (*ib.*, IV. 5. s. XII); *soliE* (*ib.*, 11); *fore* (*ib.*, 12); *clamariE* (*ib.*, 30, 37); *auie* (*ib.*, 31, 36); *ere* natural (*ib.*, 32); *sauie*, *enmenauE* (*ib.*, 33); *ualie sete sol* (*ib.*, VI. 3. s. XII); *auie ferat* (*ib.*, 6); *monede neguna* (*ib.*, 10); *pregaria* (*ib.*, XV. 59. 1250); *uila* (*ib.*, 61); *casa* (*ib.*, 63, 73); *serian* (*ib.*, VIII, 25. 1242); *auia* (*ib.*, 24, 46); *uolia*

1. Vegeu BUTLLETÍ, VIII (1920), pàgs. 69 i ss.

2. *Die Mundart von Alacant* (Halle-Barcelona, 1914).

(*ib.*, 32); *ses deuemia* (*ib.*, IX. 24. 1244); *siA* (*ib.*, 1, 62. etc.); *entran los laires e rauben* (*Hom.*, 40. 8, 9).

És de notar que aquestes oscil·lacions (que es repeteixen, com és natural, més abundantment en les transcripcions de textos posteriors als que havem indicat) ocorren, en tota mena de circumstàncies fonètiques, davant de *s*, de *n*, en pausa, en mig de grup d'expiració, etc., etc. Anotem, ultra els que ja figuren en la llista anterior, i per via de mostra:

de ipsas fortedas no les te tollre (*Pu.*, II. 1107. 3); *quantas uegadas* (*ib.*, 6); *fortedes* (*ib.*, III. 1131. 8); *II uaces* (*ib.*, VI. 17); *uacas* (*ib.*, VII. 1); *aquestes portes* (*Pijo.*, 375. 5, 6. etc.); *les sues santas mameles* (*ib.*, 378. 1); *alas dites taules* (*ib.*, 379. 28); *portes tancadas* (*ib.*, 381. 24); *las lur mides* (*ib.*, 382. 19); *les suas nafras* (*ib.*, 382, 19); *bonas y dolentes* (*Alòs*, 38. 20); *manegues justas* (*ib.*, 39. 34); *mesclas clares* (*ib.*, 40. 18); *entre favas y pesols* (*ib.*, 49. 8); *les tuas paraules* (*Rub.*, 14. 19); *armes algunas offensivas ne defensives* (*Ard.*, I, 307. 9, 10), etc., etc., etc.

És més que segur que a la doble grafia *a* i *e* per un mateix so hi corresponia una vocal mitja, fosca o neutra que era probablement la nostra *ɛ*. I diem probablement, perquè no podem jutjar amb certesa de les modalitats parlades desaparegudes per sempre.

Un fenomen curiós cal posar de relleu, i és la tendència dels textos occidentals consultats a reproduir per *e* la -A final en tots els casos. Aquesta tendència és tan marcada que en alguns d'ells pot donar-se com una regla: Exemples:

poche (*petita*) (*Alòs*, 18. 25); *recambre* (*ib.*, 19. 32. 42. 13); *targe* (*ib.*, 21. 30); *cambré* (*ib.*, 22. 18. 26. 11. 38. 31. 39. 12. 42. 8. 43. 18., etc.); *negre* (*negra*) (*ib.*, 22. 39. 36. 1); *grogé* (*groga*) (*ib.*, 22. 39); *scarpre* (-a) (*ib.*, 23. 34); *avié* (-ebat) (*ib.*, 25. 16. 31. 28. 26. 44); *eré* (*erat*) (*ib.*, 25. 25. 40. 24); *conté* (*conta*) (*ib.*, 28. 11); *migé* (*media*) (*ib.*, 29. 5. 32. 9, 29, 42. 33. 19, 24, 28, 29, 35. 35. 14, 15, 19, 24. etc.); *stave e habitave* (*ib.*, 30. 33. 48. 25, 26); *baronié* (*ib.*, 30. 35); *edificadé* (*ib.*, 30. 38); *civadé* (*ib.*, 30. 39); *bigué* (*ib.*, 30. 40); *sogué* (*ib.*, 31. 10); *dité* (*dicta*) (*ib.*, 31. 16, 29. 39. 38. 40. 7, 23, 39, 41, 42, 43, 46. etc.); *situadé* (*ib.*, 31. 21); *encastadé* (*ib.*, 31. 26); *aygué* (*ib.*, 31. 31); *caxé* (*ib.*, 31. 35. 43. 17. 45. 21); *mollé* (*ressort*) (*ib.*, 32. 17); *axadé* (*ib.*, 32. 21); *vergué* (*ib.*, 33. 3.

36. 19. 38. 41); *caxasse* (*ib.*, 33. 6); *albarde* (*ib.*, 33. 10); *blanque* (*ib.*, 34. 28. 39. 2. 40. 29. 31. 41. 32. 45. 24. 25); *saque* (*saca*) (*ib.*, 34. 29); *botè* (*ib.*, 34. 33); *arade* (*arreu*) (*ib.*, 34. 39); *foradade* (*ib.*, 35. 11. 24); *dolente* (*ib.*, 35. 9); *trancade* (*ib.*, 35. 13. 19. 26); *conque* (*ib.*, 36. 1); *marfegue* (*ib.*, 36. 3. 37. 2. 7. 38. 14. 39. 13. 42. 14. 43. 12. 19); *borrasse* (*ib.*, 36. 5); *flassade* (*ib.*, 36. 8. 24. 37. 5. 13. 43. 20. 25); *cardade* (*ib.*, 36. 24. 37. 13. 43. 20. 25); *canye* (*ib.*, 36. 27. 37. 21. 49. 14); *fuste* (*ib.*, 36. 27); *rodorte* (*ib.*, 36. 32); *usade* (*ib.*, 37. 5. 23. 42. 17. 43. 20. 25); *ferrade* (*ib.*, 37. 15. 20. 38. 5. 32); *antigue* (*ib.*, 37. 20. 38. 5. 32); *largue* (*ib.*, 37. 33. 42. 45); *finestre* (*ib.*, 38. 35); *liure* (*libra*) (*ib.*, 38. 35. 36. 46. 20); *manegue* (*ib.*, 39. 8); *colgue* (*ib.*, 39. 13. 42. 14. 43. 19. 23. 27); *fusade* (*ib.*, 40. 1. 41. 38. 44. 15); *dague* (*ib.*, 40. 11); *guornide* (*ib.*, 40. 39); *carte* (*ib.*, 41. 8); *deaurade* (*ib.*, 41. 18); *sedè* (*ib.*, 41. 28); *caxete* (*ib.*, 41. 30); *spase* (*ib.*, 41. 33); *gramalle* (*ib.*, 41. 38); *taule* (*ib.*, 42. 1. 45. 42. 44); *case* (*ib.*, 42. 5); *blave* (*ib.*, 42. 18); *grogue* (*ib.*, 42. 26); *morade* (*ib.*, 42. 26); *vanove* (*ib.*, 42. 34. 45. 7. 11); *codrade* (*ib.*, 42. 40); *tombe* (*ib.*, 43. 17); *longue* (*ib.*, 43. 32); *obrade* (*ib.*, 45. 7. 11); *listade* (*ib.*, 45. 13. 14); *brodade* (*ib.*, 45. 17. 26. 27. 32); *camise* (*ib.*, 45. 30); *brodature* (*ib.*, 45. 30).

Segons això, quasi podríem establir que una de les característiques fonètiques del català occidental era la *e* < -A. L'objectió que a aquesta conclusió podria fer-se, ço és que la *e* del singular no és sinó un traspàs del signe *e* del plural, si bé no deixa d'ésser atinada, perd bona cosa de força en observar que aquesta analogia gràfica no s'efectua en els textos estudiats de les altres contrades. No cal negar, però, que fins en textos escrits a Barcelona trobem també exemples nombrosos de singulars femenins en -*e*. Exemples:

velè (*vela*) (*Ard.*, I. 2. 1); *Ffrance* (*França*) (*ib.*, I. 3. 26. 4. 9. 6. 31. 33. etc.); *plaçe* (*plaçà*) (*ib.*, I. 4. 12. 28. 14. 21. 27); *mercaderiè* (*gènero*) (*ib.*, I. 6. 19); *posave* (-*abat*) (*ib.*, I. 7. 4); *care* (*rostre*) (*ib.*, I. 8. 28); *gorge* (*gorja*) (*ib.*, I. 11. 4); *finestre* (*ib.*, I. 11. 8); *contè* (*conta*) (*ib.*, I. 11. 11); *habite* (-*at*) (*ib.*, I. 11. 25); *correge* (*corretja*) (*ib.*, I. 11. 31); *anade* (-*ata*) (*ib.*, I. 17. 16); *festè* (*fiesta*) (*ib.*, I. 244. 3. 246. 16. 18. 247. 8. 21. etc.); *festA* (*fiesta*) (*ib.*, I. 244. 9. 245. 16. 22. 30. 247. 28. etc.); *evangeliste* (*ib.*, I. 250. 31. 74. 31); *lotge* (*llojja*) (*ib.*, I. 216. 8. 220. 6. 224. 29. 241. 22.

etc.); *letre (carta)* (*ib.*, I. 449. 25. 329. 25); *mige* ($\frac{1}{2}$) (*ib.*, I. 468. 36. 35. 3. 59. 2); *resposte* (*ib.*, I. 476. 14); *jornade* (*ib.*, I. 479. 15); *dreçade* (*ib.*, I. 480. 26); *malle (diner)* (*ib.*, I. 388. 4); *cronice (crònica)* (*ib.*, I. 357. 22); *Sent Johan bapteste* (*ib.*, I. 297. 4); *errade* (*ib.*, I. 328. 16); *haviè (habebat)* (*ib.*, I. 28. 12. 241. 33); *aste (barra)* (*ib.*, I. 30. 14); *anave (-abat)* (*ib.*, I. 30. 36); *esclave* (*ib.*, I. 32. 23. 24); *la vespre* (*ib.*, I. 34. 1); *ere (erat)* (*ib.*, I. 54. 27).

Mes, si ens hi fixem, no ofereixen la multiplicitat de formes constatades en els occidentals, i són sempre uns mateixos que es repeteixen, sobretot davant determinades consonants. Aquest cas, de canvi, de *-a* (< *-A*) en *-e*, sobretot davant *b*, *d*, l'observem també en textos pertanyents a dominis lingüístics ben diferents de l'oriental i occidental, com són el valencià. Així, per exemple:

jalde (regazo) (*Est.*, I. 296. 25. 1503 [Vich]); *empedrade* (*ib.*, I. 297. 16. 1503 [Vich]); *es stade ja pintade e posade* (*ib.*, I. 297. 24. 25. 1503 [Vich]); *atquiride* (*ib.*, I. 369. 11. 1509 [Vich]); *despense* (*ib.*, I. 370. 15. 1510 [Vich]); *confrarie* (*ib.*, I. 372. 16. 18. etcètera, 1511 [Vich]); *juste (Holz)* (*ib.*, I. 373. 34. 1511 [Vich]); *entrade* (*ib.*, II. 20. 9. 1519 [Vich]); *mige carregue* (*ib.*, II. 34. 24. 1527 [Vich]).

Els documents antics del parlar occidental mateix ens sugereixen la idea d'haver estat escrits més dialectalment que molts altres, ja que notem en ells (i això que no es tracta de còpies diplomàtiques) altres variants fonètiques que encara avui el caracteritzen, com són la *-o(n)* de les terceres persones dels plurals dels verbs. Exemples:

porton e menon (-ant) (*Cong.*, I. 75. 10. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *poson o albergon (-ant)* (*ib.*, I. 75. 32. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *aiudon (-ent)* (*ib.*, I. 82. 22. 28. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *poson (mittant)* (*ib.*, I. 82. 31. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *dejenon (-ant)* (*ib.*, I. 85. 23. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *obron (-ent)* (*ib.*, 85. 24. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *talayon (-ent)* (*ib.*, I. 85. 26. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *esconguayton (-ent)* (*ib.*, I. 85. 25. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *badon (-ent)* (*ib.*, I. 85. 25. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *goçon (-in)* (*ib.*, I. 90. 17. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *penyoron (-ent)* (*ib.*, I. 94. 7. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *demonstron (-ent)* (*ib.*, I. 94. 7. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *emendo (-et)* (*ib.*, I. 94. 9. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *peson (-in)* (*ib.*, I. 95. 31. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *entron (-in)* (*ib.*, I. 95. 32. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *que tu clamos e cridos*

volenterosament (*ib.*, I. 97. 2. ½ s. XIII [Solsona]); *servisson* (*-arent*) (*ib.*, I. 104. 10. ½ s. XIII [Solsona]).

Aquestes variants, que no hem sabut veure en cap dels volums de la nostra bibliografia, ens diuen que, si els escrites no tenien inconvenient a grafiar llur dialecte d'una manera tan palesa i que tant havia de cridar l'atenció d'individus d'altres contrades, molt menys escrúpol tindrien a escriure *-e* en els mots on realment devien pronunciar-la. Naturalment que no volem aventurar-nos a qualificar de més o menys oberta o tancada aquesta vocal, però sí que creiem no equivocar-nos atribuint-li el caràcter d'una vocal anterior tivant.

III

DE CERTES CONSONANTS NO ETIMOLÒGIQUES

Algunes de les localitats de l'antic regne de València (Pego, Sueca, entre altres) que havem tingut bona ocasió d'estudiar, pronuncien la consonant linguo-dental fricativa sonora *d* en l'expressió *a d èl*, *a d èls* = *a ell*, *a ells*. Ignorem fins a quin punt aquest fenomen ocorre també en altres exemples de col·lisió de dues vocals. Les notes de què disposem avui per avui no abunden en combinacions d'aquesta mena. A primera vista, i sense enfondir en el problema, podria semblar que es tracta senzillament d'una continuació de la *D* llatina: *AD ILLUM*, *AD ILLOS* > *a d èl*, *a d èls*. Però, això no ho podem creure, entre altres raons, perquè és regla de fonologia catalana la desaparició de la dita *-D*-essent, com ja és sabut, la *d* actual la resultant de l'evolució de *-T* (*MUTAM* > *muda*; *ROTAM* > *ròde*), la qual *d*, en alguns parlars (en el d'Elx, per exemple), se'ns presenta així mateix desapareguda (*múa*, *ròa*). El resultat és, senzillament: *a ell*, *a ells*, tal com s'escriu generalment avui en català, discordant de la pronunciació, que és: *an ell*, *an ells*.

Manca determinar, doncs, l'origen d'aquella *d* que no respon a cap so etimològic. Jo m'inclino a creure que aquesta consonant és una consonant de trànsit nascuda espontàniament per destruir el hiatus. I el mateix passa amb la *n* del català central. La dificultat que se'ns ocorre és la que ens fa preguntar per què en

el valencià la desfeta del hiatus es fa mitjançant una *d*, i en català mitjançant una *n*. Però aquesta dificultat no té la força que sembla de primer antuvi, car si així fos i això ens impedís d'acceptar la nostra tesi, el mateix podríem dir d'altres fenòmens d'ordre fonològic o simplement fonètic. Precisament en la manera d'evolucionar la llengua en les diferents contrades és on rau la denominació de *dialectes*, i justament perquè l'evolució s'orienta en un lloc, diferent de ço que fa en altre, podem parlar de lleis i de regles. I, particularitzant, no veiem inconvenient a formular aquestes dient que el valencià, en casos com l'exposat, produeix una *d* i el català una *n*. Fins a quin punt aquesta diferència podria trobar una explicació en la base fisiològica de la parla comarcal, no ens hi hem d'entretenir per ara. En canvi, podem consultar els textos per veure ço que ens diuen sobre el particular.

La producció d'una consonant no etimològica la constatem ja en les èpoques més reculades: *los aportas ad exelament* (*Pu.*, XV, 1250, 50); *manda ad alberta sa neboda* (*Ser.*, 1247, 523. 15); *dixeren adel* (*Hom.*, 35. 16); *dix adels* (*ib.*, 35. 19); *adaquela hor* (*ib.*, 36. 21); *manazauen ad aquel ceg* (*ib.*, 37. 6); *quel predes ad om* (*ib.*, 40. 7. 10); *no perdonaria deus pas lo pecad ad om* (*ib.*, 40. 22); *respos ad el e dix* (*ib.*, 42. 13); *Deu el seinor deu om adorar et ad el solament seruir* (*ib.*, 43. 8); *no nos torna ad el ni anc mal no li fed* (*ib.*, 43. 14); *lexetse ad el portar* (*ib.*, 43. 15); *de ción ad enlá* (*Pu.*, I. s. XI. 2); *ueng az alberg den G.* (*ib.*, IV. s. XII. 23); *G. dofegat tole ad A. nebot* (*ib.*, VI. s. XII. 9); *alberga ad agua tepida* (*ib.*, VII. s. XIII. 12); *el Capitol ad aquel dia* (*ib.*, IX. 1244, 21); *daquel dia ad I. an* (*ib.*, IX. 1244. 6, 15); *contre venir ad aquest comandement* (*Templ.*, 542. 23); *se pugen vendre ad alnes* (*Alart.*, VII. 55. 32. a. 1306); *d aqui va ad autre terme* (*ib.*, 50. 25. a. 1304), etc. I bé que en casos diferents del que anotem al principi com a punt de partida dels presents comentaris, tenim, per exemple, formes com:

fedels < FIDELE (*Pu.*, III. 1131. 3) al costat de *feel* (*ib.*, XXIII. 1260. 4) amb l'altra variant *jeel* (*ib.*, XXI. 1260. 2);

ozi, oizi < AUDIRE (*ib.*, XV. 1250. 40, 84), al costat de *oir* (*ib.* XVI. 1251. 4, 14), *bradoneras* (*Hom.*, 16. 6), i *braoneras* (*ib.*, 12), *gadardo* (*ib.*, 32. 25) i *gazardo* (*ib.*, 36. 3), *vesador* (*Ard.*,

I. 147. 14) i *veador* (*ib.*, 147. 14), i altres semblants. A l'objecció que podria fer-se als exemples adduïts que, responent com responen llurs consonants en qüestió a una *d* llatina, no ve a cas l'apreciació nostra, observarem senzillament que, desapareguda aquella *d*, la consonant destructora del hiatus no és sinó una consonant de índole no etimològica. Als exemples adduïts, tenim encara en les nostres llistes per afegir:

auulteri < ADULTERIUM (*Ser.*, XII. 526. 5), *aulteri*, *aulterans* (*Usat.*, 300. 4, 11) i, en un ordre semblant: *noembre* (*Templ.*, s. XIV. 559. 7 i passim) al costat de *novembre* (*Cult.*, CCCXXIII. 1381. 13 i passim); *toualles* (*Templ.*, 561. 3) al costat de *toalles* (*ib.*, 562. 15); *ruats* = arrugats (*Mussafia*, Sete. v. 1428); *ruellada* = rovellada (*Alòs*, 64. 21); *Ledovici* i *Ledoici* (*Templ.*, 1141. 35. 6. 25), etc., etc.

Existia, doncs, com existeix avui, un procediment lingüístic espontani per a desfer el hiatus en casos donats. El conèixer a fons la manera com aquesta desfeta de hiatus degué produir-se històricament, i també com avui es produeix en els dialectes, ens portaria segurament a formular de bell nou certs principis d'evolució fonètica del català que per ventura tenim com a massa axiomàtics. En la naixença de l'alludida consonant no etimològica trobem (*b*, *v*, *d*, *g*, *z*). A quin matís correspon la primacia? Salvant tota conclusió aportada per nous estudis, nosaltres ens inclinem a creure que correspon a la *d*. Aquesta etapa *d* seria, doncs, la primitiva en les circumstàncies que ens ocupen. El so *n*, tan generalitzat avui a Catalunya, és probablement una gradació posterior i un substitut fisiològic d'aquella *d* degut a causes que no sabem veure pas ben clares. Naturalment, si no es tractés d'altres combinacions de *d*, *n* que les que havem apuntat, entre la preposició i l'article (*a ell*, *a ella* > *a d ell*, *a d ella*), no seria fora de lloc reconèixer en elles la influència directa de l'*en* i del *na*; però, com els exemples antics ens testifiquen, i és molt probable que ens corroborei tard o d'hora el minuciós estudi dels nostres dialectes, la consonant no etimològica es produeix en una sèrie numerosa de casos sintàctics on seria una temeritat suposar la influència prop esmentada.

Assenyalades les raons que tenim per a creure en la diferent manera d'operar els dialectes per conseguir un fi idèntic, la des-

trucció del hiatus, consignem encara, per a afermar-nos-hi, el fet que s'observa en el parlar mallorquí de Manacor, on tenim una *v* intercalada regularment entre vocals en el parlar del baix poble *llevó* = lleó, *clovia* = cloia; *cova* = coa, cua, etc.).

L'observació, feta ja més amunt, que aquí tampoc es tracta d'una consonant llatina, d'una *đ* per exemple, resta valable i guanya força. Diem que guanya força per la gran diferència fisiològica que hi ha entre el so labiodental sonor *v* i el que hagués pogut originar-se, en darrer terme, d'una -*d*- exposada després a tota mena de regressions i canvis evolutius, sense sortir-se, però, de l'esfera de la seva naturalesa consonàntica especial.

Si enfondim en el problema trobarem encara una *b* com representant possible d'un so consonant destructor de hiatus. Una volta constatada l'existència d'una *v*, no ofereix pas cap dificultat, i fins pot acceptar-se a priori, la d'una *b*. Els manacorins, que pronuncien *llevó*, *clovia*, *cova*, ho fan perquè tenen encara vivent en la parla la consonant *v*, que nosaltres sols conservem en grafia. El dia que els mallorquins perdin la *v* per a confondre-la amb la *b*, si persevera aquella consonant de trànsit, també ella sofrirà la mateixa sort i serà una *bilabial* no etimològica intervocàlica la que fins llavors no havia estat sinó una labiodental. Aquest so de *b* (< *v*? < *d*, *n*? < *voc.* + *voc.*) sembla poder-se identificar encara amb la preposició pertorbada *amb*, tan freqüent en el parlar descuidat del nostre poble, en expressions com aquesta : *ho he dit amb ell* (*ho he dit a ell* o *bé an ell*).

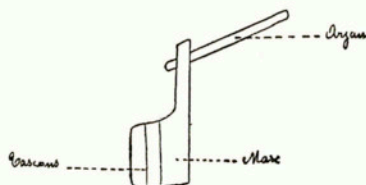
La consonant *l* no la coneixem en cap dialecte nostre per a casos semblants als que havem dit. Amb tot, no ens estranyaria la seva existència en més o menys escala.

Per acabar : creiem molt probable que la naixença de les consonants de passatge sigui condicionada per la naturalesa de les vocals que la provoquen. És un fet conegut l'articulació anterior per *i*, *e* i la posterior per *u*, *o*. Segons concorrin, doncs, aquestes vocals juntes, i fins segons sigui el caràcter decreixent o creixent dels diftongs que originin, podran afavorir o refusar la producció d'una consonant o d'una altra.

Contribució al vocabulari de la navegació fluvial (Mora la Nova), per H. COSTA, amb dibuixos de G. RAIG.

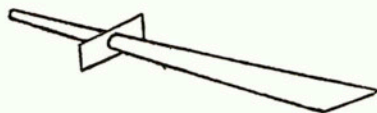
A

alcajan, m. : corda del llagut que serveix per a aguantar l'arbre.

arjau, m. : nom d'una de les peces del timó.

astrop, m. : cordó o corretja per a penjar el rem a l'escàlam.

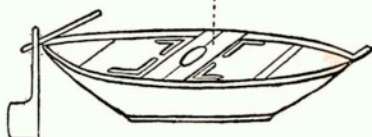
rem

B

baleig, m. : cada un d'aquells llocs del riu on hi ha poca aigua i on fins es veuen les pedres de la sola del riu.

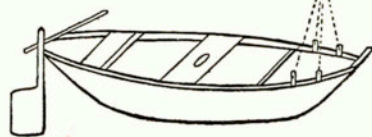
banc, m. : peça de fusta foradada per a sostenir l'arbre del llagut.

banc

bitons, m. : els quatre puntalets de les parts del davant que serveixen per a amarrar el llagut.

bitons

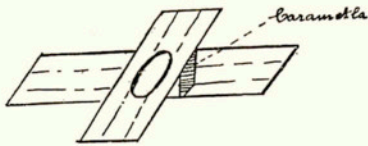
bossell del guassa, m. : corda que serveix per a aguantar i pujar i baixar l'arbre.

branes, f. : cordes que serveixen per a dirigir les veles del llagut vers el vent.

C

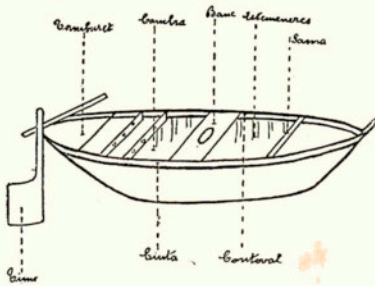
cambrà, f. : lloc del llagut on dorm el patró, el qual hi guarda els cabals i coses de sa pertinença. Es troba a proa.

caramella, f. : peça de fusta vertical al banc a la primola. Serveix per a quan es puja l'arbre perquè no vagi endavant.

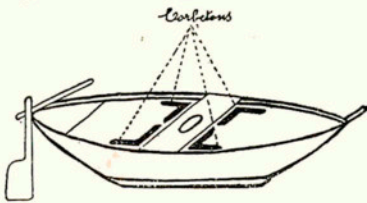

cinta, f. : banda de fusta prima que volta la part superior de la vora del llagut. Comprèn de sama a cambra. «Cala fins a cinta.»

contoval, m. : la cinta de la part interior del llagut.

corbetons, m. : les quatre tornapuntes que aguanten el banc.

D

dali de la primera, m. : peó del

llagut que en estirar la sègula va davant de tots quan el llagut en porta dues.

dali de la segona, m. : peó del llagut que en estirar la sègula va davant de tots quan el llagut en porta dues.

dali de la seguera, m. : nom del tercer peó, per número d'ordre, quan el llagut porta dues sègules.

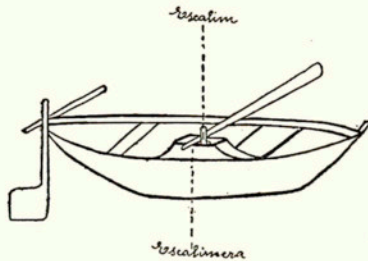
dali o daliner, nus d'ase, nus de tres, seguer, m. : noms dels peons que estiren la sègula quan el llagut no en porta sinó una.

daliner, m. : peó del llagut que en estirar va davant de tots.

E

escàlims, m. : claviller de fusta on va penjat el rem.

escalimera, f. : peça on va encaixat l'escàlam.

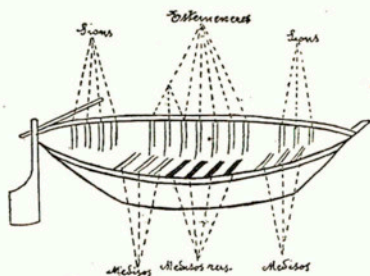

escotes, f. : cordes que serveixen per al mateix que les baranes.

estar a la creu : estar el llagut apartat del canal o corrent

quan passa a un punt de poca fondària d'aigua.

estemeneres (dites també *costelles*): llistons corbats d'olivera que formen l'esquelet del llagut.

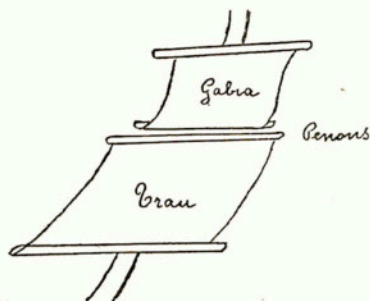

F

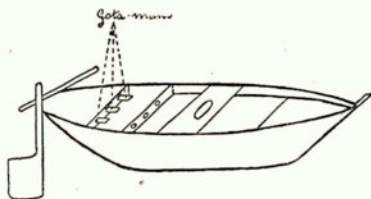
foradar: navegar el llagut tocant la sola del riu, amb perill que alguna pedra li foradi el fons.

G

gàbia, f.: la vela més alta del llagut.

gotamans, m.: clavilles on van lligades les sègules i les baranes i escotes.

H

hissador, m.: corda que serveix per a hissar la vela petita o gàbia.

LL

llagut, m.: embarcació que s'utilitza per a la navegació fluvial.

M

mallar: navegant en poca aigua, tocar el llagut a terra quedant-hi com clavat, sense poder seguir endavant.

marc, m.: nom d'una de les peces del timó.

medisos, m.: les estemeneres o costelles del pla del llagut.

medisos reis, m.: els quatre medisos del centre del llagut.

muleta, f.: llagut petit.

N

nus d'ase, m.: peó del llagut que segueix al dalí. Una sègula sola.

nus de tres, m.: peó del llagut que segueix el nus d'ase. Una sègula sola.

Vocabulari de Penarroja (Baix Aragó), per M. PALLARÈS.

A

adés, adv. : ara fa poc.
afant, m. : afany, tribulació.
aladre, m. : arada.
albada, f. : música que toca a la primera hora del matí.
albenc, m. : forat o escltxa de les roques.
alifara, f. : menjada acompanyada de disbauxa i divertiment.
apegar, v. : comanar-se una malaltia d'altra persona.
asclar, v. : estellar la llenya o altra cosa sòlida.
aubelló, m. : desaiguador o claveguera.
averia, f. : el gallinam i tota classe de bestiar domèstic.

B

bacó, m. : porc; xorc.
bada, f. : escltxa.
baló, *balons*, m. : pantalons curts, molt usats.
bardissa, f. : esbarzers i mates punxants que es posen damunt les parets, estables, coberts, etcètera.
bàssia, f. : gaveta de fusta que

serveix als paletes per a preparar el ciment, guix, etc., i als pagesos per a donar menjar als porcs.

bassiol, m. : tronc de fusta buidat del mig que serveix d'abeurador al bestiar.

batolla, f. : 1. Barra per a fer caure les nous, ametlles, etc. 2. Instrument per a batre els llegums.

batollar, v. : 1. Fer caure les nous, ametlles, etc. 2. Batre els llegums fent caure el gra i aixafant la palla.

bellota, f. : gla.

bocinada, f. : cop, bufetada, etc.

borboll, m. : l'ebullició de l'aigua en els saltants i revolts.

borralló, m. : 1. Tros de llana o d'estopa separat del borriçol. 2. Volva grossa de neu.

bos, m. : el morrió dels gossos.

botja, f. : nom genèric per a anomenar les mates petites, com l'espígol, la farigola, etc.

C

cabals, m. : béns, riquesa, benestar.

calcigar, v. : trepitjar amb els peus.
canalobre, m. : estalactita de glaç que es forma pels saltants d'aigua quan glaça molt.
canella, f. : aixeta.
cantal, m. : pedra o roc.
canut, m. : canó de posar agulles.
caramanyola, f. : carabassa vinerà.
carassa, f. : careta de disfressar-se.
cardar, v. : pentinar llana.
carronya, f. : persona o cosa dolenta o roïna.
cartró, m. : petita canastra de vimets.
catxo, adj. : baix, acotat. Es diu d'un sostre i d'una persona que camina esquena-plana.
cimal, m. : cada una de les branques de l'arbre que neixen del tronc.
còdol, m. : pedra cantelluda.
cofi, m. : esportí d'espart que serveix per a posar la pasta de les olives moltes que s'ha de destinar a la premsa.
convoiar, v. : tractar amb molta amabilitat una persona.
cormull, m. : la quantitat de gra compresa del ras de la mesura per amunt.
cremaller, m. : graella per a posar les teies de fer llum.
curro, adj. : 1. Esguerrat a qui falta una mà o un braç. 2. Persona presumida.

D

desjunyir, v. : treure del jou les mules i els bous.
desgana, f. : falta de gana; pèrdua dels sentits per defalliment.
devesa, f. : lloc destinat a pastura del bestiar.
dula, f. : ramada de bèsties d'una mateixa espècie, formada pels caps de bestiar de cada casa que juntament van a pasturar a l'ampriu.
dur, m. : espès, atapeït.

E

eix! : interjecció per a significar fàstic.
eli! eli!, interjecció : així, així; a poca diferència.
emborollar, v. : embullar, embolicar, destorbar.
engordir, v. : engreixar.
engorjar, v. : fer menjar per força.
enrunar, v. : cobrir amb terra alguna cosa.
enze, m. : animal tomany.
eri, adj. : encarcerat de fred.
escull, m. : bon aspecte. «Fa bon escull» : està sa i té salut.
escullós, adj. : fi, sa, de bona presència i bon color.
espill, m. : mirall.
espiralat, adj. : espitregat; que va amb el pit descobert.
eu! : interjecció antiga molt usada.

F

- facilon*, adj. : fanfarró, presu-
mit.
faldetes, f. : faldilles.
falòria, f. : mentida, engany.
fallo, adj. : enutjat.
fenàs, m. : fanal, classe d'herba.
feram, m. : mot per a insultar
una persona.
folia, f. : 1. Tonteria, ximplesa.
2. Quarteta que es canta men-
tre es balla.
forro, adj. : anar... : anar sense
càrrega.

G

- gaita*, f. : instrument semblant
al sac de gemecs, però sense
sac.
gandaia, f. : ret, còfia.
garriga, f. : bosc de carrascots
o alzines petites.
garrut, adj. : garrell.
gavarnera, f. : roser bord.
gel, m. : aigua glaçada.
gema, f. : rovell de l'ou.
gom, adj. : ple.
goró, adj. : gras.
granera, f. : escombra.
grupa (anar a la) : muntar un
home i una dona en una caval-
cadura.

J

- joquer*, m. : lloc on dormen les
gallines i altres aus.
jou, m. : 1. Instrument de fusta

- que es posa al coll del parell
quan llaura. 2. El vel que es
posa als nuvis quan es casen.
jupa, f. : gec.
justador, m. : l'armilla.

LL

- llanda*, f. : llauna.
llavar, f. rentar la roba.
llenç, m. : tela de cànem.
llépol, adj. : llaminer.
lleus, m. : pulmons.
llord, adj. : brut, bonyegut, mal
treballat.

M

- malesa*, f. : dolenteria.
malfarjat, adj. : mal endreçat.
manducar, v. : menjar.
mano, m. : germà. S'aplica de
petit a gran.
manoll, m. : ram de flors o d'al-
tra cosa que s'aguanta amb
la mà.
manyós, adj. : intel·ligent, indus-
triós.
massetja, f. : fona.
milorxa, f. : grua.
moixó, m. : ocell petit.
moragues, f. pl. : olives cuites al
caliu.
morca, f. : solatge de l'oli.

P

- peüc*, m. : mitjó que sols tapa el
peu.

picaport, m. : anella de picar a la porta.

pigota, f. : verola.

pimpollada, f. : bosc o extensió de pins joves i ufanosos.

pitança, f. : cada un dels menjars que es donen en l'àpat.

priló, m. : columna o pedestal que sosté alguna creu de terme o alguna imatge.

Q

quera, f. : corc que destrueix la fusta.

quimera, f. : mania.

R

rabosa, f. : guineu.

ras, adj. : llis, desembarassat.
«Passar la nit al ras.»

recapte, m. : tota classe de menjars i viandes.

renc, m. : rengle.

reuca, f. : filera de rossins o muls lligats l'un a la cua de l'altre.

ribàs, m. : marge.

romer, m. : romaní.

S

sadurítja, f. : sajulida.

saurí, m. : persona que falsament diu que veu ço que està ocult, encara que sigui sota terra, mentre no ho cobreixi roba blava.

sem, adj. : dessubstanciat, defectuós; fruita que ha perdut el suc, el color i el gust.

sonrós, adj. : mandrós.

sus! : crit per a esquivar els gossos.

sutja, f. : l'engrut de la llana.

T

taleca, f. : saca, sac, sarró.

tany, m. : cada una de les estelles en què es parteix el tronc amb la dextral.

teca, f. : porqueria.

toll, m. : sot i dipòsit d'aigua que es forma en els rius.

tort, m. : borni.

totxo, m. : garrot, bastó, boscall.

V

verdanc, m. : rebrot llarg i prim de l'arbre.

verga, f. : vara o bastó llarg, prim i flexible que es fa dels rebrots d'arbres o verdancs.

vespra, f. : vigília d'una festa.

vesprada, f. : el temps que va del migdia al vespre.

X

xarc, m. : bassal.

xec, m. : noi.

xixa, f. : carn.

xorlo, adj. : mal vestit.

Assaig de vocabulari de la indústria terrissera de la Selva del Camp i Breda, per J. M. CASAS.

A

abagassó, -na, adj. : qualificatiu dels tupins que poden contenir vuit petricons, i de les olles que poden contenir-ne sis. (Figures III-6 i IV-3.)

afinar, v. : fer desaparèixer els caires vius de les peces de terrissa encara crues fregant-los amb el llimador; aprimar-les del fons o llimar-les de qualsevulla part que convingui. Quan es tracta de peces que no siguin plats i olles, se'n diu així mateix *llimar*.

agafador, m. : part doblegada de la raora; protuberància que hom fa a les cobertores i giradores, anomenada també *picoi, nas* o *melic*.

agulla, f. : vid. *dau*.

aigüer, m. : vid. *terrera*.

ansa, -es, f. : certes prominències de diferents formes, quasi sempre arquejades, que s'afegeixen a les peces de terrissa per agafar-les millor.

ansar, v. : col·locar les anses a les peces.

ansat, m. : olla amb una sola ansa que fa el servei de tupí.

apegatada, adj. f. : forma en què resta la terra en treure-la a *pegats*.

apilar, v. : amuntegar l'obra; fer-ne piles.

arbre (de la roda), m. : cos cilíndric que uneix la roda amb el rodet, al qual comunica el moviment rotatori que a la primera imprimeixen els peus de l'oller. (Fig. 1-2.)

assolellar o

assumeiar (la botxa), v. : treure les peces a l'aire lliure, sobre les posts de fusta, on són col·locades un cop construïdes perquè s'eixuguin segons la conveniència.

assumeiat, -da, adj. : es diu botxa poc o massa assumeiada a la que ha estat poc o massa temps eixugant-se.

aterrossat, -da, adj. : en forma de terrossos. Es diu de la terra abans de picar-la.

atorgat, -da, adj. : qualificatiu aplicat als tupins i a les olles

de trenta dos i vint-i-dos petricons, respectivament. (Figures III-10 i IV-6.)

aubó, s. : pedra foguera molt ordinària emprada en la composició del vernís.

avançadet, -ta, adj. : aplicat a les olles i tupins que poden contenir deu petricons. (Figs. IV-4 i III-7.)

B

banc, m. : n'usen d'ordinaris. El de la roda sol estar un xic inclinat de la banda oposada a aquella on seu el treballador, si sobre d'ell es preparen els pastons. (Fig. I-8.)

barra (de l'era), f. : té la llargària aproximada del diàmetre de l'era. Pot rodar entorn del pal de l'era, amb la part superior del qual encaixa mitjançant uns forats o punts que li donen diferent llargada radial. A un extrem s'enganxa l'animal que ha d'arrossegar el trull, i a l'altre es penja un contrapès.

bassada, f., o *ereta* : espai de mig metre quadrat, aproximadament, vora del colador, en el qual els ollers espesseixen el colat afegint-hi la pols convenient.

bassó, m. : bassa o cavitat on els ollers desfan primerament la terra.

billot, m. : vid. *dau*.

boca o *bocat*, subs. : l'obertura per la qual hom fica la llenya al forn de baix; la porta que tanca aquesta obertura. (Figura II-1.)

bocada, f. : la quantitat de combustible que d'un cop es fica per la boca. « — Vés a ficar una bocada » (la llenya que faci falta).

botxa, f. : l'obra del terrisser, crua.

bugader, m. : espècie de safaretx on posen la terra amb aigua perquè s'estovi, durant dues hores.

C

cabàs, m. : recipient d'espart, de forma semiesfèrica, amb dues anses, per a transportar la terra.

capgirar, v. : girar la botxa un cop assolellada.

cargolí, m. : és el tupí més petit. Sa cabuda és de mig petricó. (Fig. III-1.)

carretó, m. : altre aparell per a transportar terra a braços, però en regular quantitat. Consisteix essencialment en una caixa de projecció trapezial, apoiant-se la base petita en una roda, i la major en dos puntals o dues vares.

cassoló, m. : és la cassola més petita que hom construeix. (Fig. III-23.)

cavall, m. : conjunt de tres troncs en forma de trípede en

el qual descansa un extrem del fuel·l del torn.

cavallet, m. : pal travesser que va d'un petxell a la paret i que té per objecte mantenir ben vertical l'arbre de la roda. (Fig. I-II.)

càvec, m. : espècie d'aixada punxeguda que els terrers usen per arregar la terra i per arrencar l'argila quan és tova.

cobertora, f. : la tapadora de les olles i tupins. És de forma circular, una mica concavada cap al mig, on hi ha el picoi per agafar-la. (Fig. IV-12.)

colador, m. : bassa on deixaten la pols o el colat amb aigua.

colar, v. : passar per la pellenya la terra del bassó.

colat, m. : terra o fang deixatat que cau al colador a través de la pellenya.

cordill, m. : com un d'ordinari. Vid. *fil*.

corredor, m. : excavació horitzontal feta gairebé sempre en la vinça bona o mena.

corretjó, m. : tros de corretja o couro que utilitza el terrisser per a donar forma o fer les vores de les peces treballant a la roda. Com que de vegades fa servir un tros de llauna (antigament una cullera), d'aquí ve que hom distingeixi entre *corretjó fort* i *corretjó fluix*. (Fig. I-10.)

covenet, m. : estre per l'estil del cabàs i amb el mateix objecte, construït de vímets i canyes.

D

dau, m. : l'acabament tronco-cònic que sosté l'arbre de la roda. Disposat de tal faisó, pot fàcilment girar dins un clotet obert en una pedra.

desenfornar, v. : treure del forn la botxa cuita.

E

embrolla, f. : olla de tres petricons de cabuda; tupí que pot contenir-ne cinc. (Figs. IV-2 i III-5.)

enfornar, v. : col·locar ordenadament dins el forn la terrissa que s'ha de coure.

ensacar, v. : posar la pols en sacs.

ensarrionar, v. : estivar la terrissa llesta en sarrions, per a transportar-la des del lloc de fabricació al de destinació.

entravessadet, adj. : tupí que té quatre petricons de cabuda. (Fig. III-4.)

entravessat, -da : altre qualificatiu de les olles i tupins.

envernissar, v. : posar el vernís convenient a les peces que no en tenen.

era, f. : el lloc on es mol la terra

- en grans quantitats. És una superfície plana, gairebé sempre circular, que té un pal clavat al centre, sobre el qual giravolta la barra on va enganxat l'animal que arrossega el trull per a esmicolar la terra grossa convenientment estesa.
- escabeta*, f. : eina molt semblant, en forma i utilitat, a la raora.
- escaldar*, v. : coure la botxa quan encara no està envernissada.
- escaldat*, m. : el conjunt de terrissa cuita, però no envernissada.
- esmuusat*, adj. : talment qualifiquen les peces de terrissa que tenen la vora esqueixalada o una mica trencada.
- espirall*, m. : cada un dels forats oberts en els trespols dels forns (*garbell* i *volta*).
- estirar* (la pasta o fer-la pujar), v.: manipular el pastó que hi ha sobre el rodet, que giravolta, fent-li pendre la forma de la peça que hom tracta de construir. (Fig. 1.)
- estivar*, v. : remoure les peces envernissades que hi ha dins el forn. Aquesta operació, que s'ha de fer quan encara hi ha foc, té per objecte que les peces no quedin enganxades i es foradin.
- estivar*, v. : col·locar la terrissa degudament per amagatzemar-la o transportar-la a mercat.
- estoba*, f. : forat a través del qual enfornen i desenfornen la terrissa. (Fig. II-2.)
- esventar-se*, v. : esquerdar-se la terrissa per mor d'un corrent d'aire o de cocció excessiva.

F

feix i *feixina*, subs. : porcions de ramatge lligades per a llur fàcil transport.

fil, m. : de cànem, ordinari; serveix per a separar la peça de la resta del pastó, el qual queda sobre el rodet.

fogaina i *fogar* : vid. *forn de baix*.

forca i *forçat*, m. : aparell compost d'unes pues de ferro en forma de forca, adaptades a un mànec de fusta. Serveix per a empènyer la llenya de la boca al fogar.

forn, m. : lloc on es cou la terrissa.

És una cavitat quasi cilíndrica que es pot dividir en tres parts: *forn de baix* o espai destinat a fogar de la llenya, amb un pedris al volt per a coure-hi la terrissa no envernissada de fora; *forn del mig* o forn pròpiament dit, separat de l'anterior pel garbell, i *forn de dalt* o part exterior de la volta per on es comença a desenfornar.

fuell, m. : barra llarga de ferro que sosté el torn, al qual co-

munica el moviment de rotació en girar sobre els cavalls.

G

galeria, f. : és el mateix que *corredor*.

ganxo, s. : barra de ferro, prima i llarga, doblegada d'un extrem. Serveix per a manipular l'obra calenta, desenfornar, etcètera. (Fig. II-3 i 4.)

garbell, m. : volta o sostre amb forats o espiralls perquè es comuniqui el foc del forn de baix al del mig, els quals forns separa.

giradora, f. : la tapadora de les cassoles i plats. Té forma cònica molt eixamplada, i en el vèrtex exterior un agafador circular a manera de peu que li dóna estabilitat tot i estant de boca en l'aire. (Fig. III-30, 31 i 32.)

gran, adj. : es diu de la peça que té major capacitat sense dimensions determinades.

graner, m. : lloc on es guarda la terra o la pols abans d'utilitzar-les.

guarnir, v. : el mateix que *ansar*.

LL

llibant, m. : soga o corda que, caragolant-se pel torn, puja els cabassos o covenets, plens de

terra, des de la part inferior del pou a la superior.

llima o *llimador*, m. : tros de ferro, semblant a una part de fals, amb el qual els ollers llimen les peces.

llimar, v. : vegeu *afinar*.

llimadures, f. pl. : les partícules de fang que es desprenen de la botxa en llimar-la.

M

maça, f. : tota de fusta, amb el cap molt ample, per a picar la terra.

magall, m. : aparell utilitzat pels terrers per arrencar terra a l'aire lliure. És com un martell, però un dels extrems metàl·lics acaba en tallant.

maneta : peça en angle recte articulada al fuell del torn que serveix per a fer-lo giravoltar.

maurar, v. : manipular la pasta perquè adquireixi una pastositat uniforme.

melic, m. : vegeu *agafador*.

mena, f. : la terra o mineral utilitzable pels ollers.

mina, f. : el corredor o sistema de corredors oberts per captar la mena.

mitjà, -na, adj.

— *plat* : el de majors dimensions. Alt d'11'5 cms. i ample de 38. (Fig. IV-18.)

— *tupí* : també el més gran,

alt o aplanat, però de dimensions indeterminades. (Figura III-22.)

— *cassola* : és la segona en ordre de capacitat. Té d'alçada 11 cms. i d'amplada 29. (Fig. III-28.)

— *olla* : la de major capacitat que construeixen els ollers. No té cabuda determinada, sinó que depèn de l'habilitat de l'obrer. (Fig. IV-7.)

mitjancer, m. : classe de tupí, d'un petricó de capacitat. (Fig. III-2.)

mitjanet, -a : plats o cassoles de mesures determinades. (Figura III-26 i IV-17.)

moldre, v. : acció de reduir a petites proporcions la terra grossa escampada per l'era, fent-hi passar el trull per damunt.

molta, f. : la quantitat de terra que es mol a l'era del terrer en una sola vegada.

mostrejar, v. : treure alguna peça del forn per a saber si l'enfornada és ja prou cuita.

mujol, m. : la part superior del garbell.

N

nas, m. : en les tapadores, el mateix que agafador.

O

olla, f. : atuell de terrissa, de formes prou conegudes, que serveix per a calentar líquids,

coure aliments, etc. Segons el predomini major o menor de l'alçada sobre l'amplada, pot ésser alta o aplanada.

— la cavitat on crema la llenya en el forn de baix: « — El nostre forn té més olla que el vostre. »

oller, m. : el que construeix olles; per ext., el que exerceix la indústria de la terrissa.

P

pal (de l'era), m. : el que es clava al centre de l'era, fent d'eix a la barra.

pala, f. : així s'anomena també la roda pròpiament dita.

pam (de —) : si es tracta d'una cassola, és la penúltima en capacitat mínima; si d'un plat, és dels mitjans. (Fig. III-24 i IV-15.)

passar (la terra), v. : aixafar la terra amb els corrons, quan es té màquina, perquè desapareguin els terrossos, quedi ben fina i s'estalvi vernís.

pasta, f. : és la terra o fang per a fer-ne la terrissa.

pastar, v. : manipular el fang afegint-hi pols o aigua per a espessir-lo o estovar-lo.

pastó, m. : quantitat determinada de pasta ben maurada i a punt d'ésser passada a la roda per elaborar-la.

- la pasta informe que hi ha sobre el rodet. (Fig. 1-4.)
- peça*, f. : cada un dels objectes de terrissa.
- Unitat de treball d'una quantitat de botxa establerta. El jornal és de quaranta cinc peces. Quan dues botxes fan una peça, se'n diuen *mitjanes*; quan se'n necessiten tres, *tresos*, *quatre*s.....
- pedra* (de la roda) : mac de pedra foguera amb un clotet dins el qual gira el bitllot.
- pegats* (a—), adv. : quan hom treu la terra del bugader amb les mans, es diu que la treu a pegats.
- pellenyà*, f. : porgador ordinari pel qual passen la terra del bassó abans de tirar-la al colador.
- petxell*, m. : cada un dels peus drets sobre els quals s'aferma tota la màquina i utilitatge del terrisser. (Fig. 1-9.)
- pic*, m. : eina emprada pels terrers dintre la mina quan l'argila és molt forta. Afecta la forma d'un martell prolongat per un dels extrems fins acabar en punxa.
- picar*, v. : esmicolar, els ollers, la terra comprada per a fer-ne terrissa. Solen fer-ho amb una fusta qualsevol o amb maces.
- donar copets a la terrissa sobre una superfície plana perquè el peu s'adapti bé.
- picoi*, m. : el mateix que agafador.
- pila*, f. : amuntegament ordenat d'obra cuita.
- pilar*, m. : els suports a manera de pilastres que els terrers deixen en la capa argilosa perquè sostinguin el *trespol* o volta de la mina.
- plat de terrissa*, m. : té les mateixes aplicacions que els ordinaris, distingint-se per les seves típiques color (rogenca) i forma (tronco-cònica invertida i molt eixamplada). Tenen els plats de terrissa la vora un xic reforçada, però no tant com les cassoles. (Fig. IV.)
- pols* o *terra pols*, f. : és el producte fi que resulta de moldre i porgar la terra o terra grossa.
- porgador*, m. : aparell per a separar la pols de les porgueres un cop mòlta la terra. Consta d'un filat o reixa clavat a un bastiment, d'un caixó perquè la terra no s'escampi, i d'un puntal que el sosté a diferents obertures angulars, segons la finor que hom vulgui aconseguir en la pols.
- porgar*, v. : passar la mòlta pel porgador.
- porgueres*, f. pl. : la terra mòlta que no passa pel porgador o per la pellenyà.
- portell*, m. : punt de comunicació entre els corredors de la mina.

pou, m. : excavació vertical i de forma cilíndrica oberta en el sòl fins a la mena.

pou de prova : el que té per finalitat trobar mena.

pou de circulació : cada un dels que s'obren per a provocar la circulació d'aire dintre les mines. Hom els utilitza així mateix per a extreure de la mina l'argila arrencada.

presa (tupí de) : el que té dos petricons de cabuda. (Figura III-3.)

— olla : la que pot contenir un petricó. (Fig. IV-1.)

punt, m. : cada un dels forats oberts al mig de la barra per adaptar-la al pal.

— *mudar el punt* : canviar el forat amb el fi d'obtenir diferent radi (raig) de moltura. Si en mudar el punt s'acosta el trull cap al centre de l'era, se'n diu també escurçar la barra, i allargar-la en cas invers.

R

rabada, f. : és la vora o coll de les cassoles que sol tenir doble espessor que la resta de la peça.

raora, f. : planxa de ferro, d'un decímetre quadrat, doblegada per un costat (agafador) i afinada per l'altre (tall), el qual serveix per a tallar la pasta, netejar el banc, el rodet, etc.

rebuig, m. : el conjunt de peces avariades o inservibles que es recullen després d'una fornada. (Fig. II-6.)

rector (de) : plats i cassoles mitjanjes.

roda, f. : planxa circular de fusta apoiada sobre el dau i unida al rodet mitjançant l'arbre, als quals comunica el moviment rotatori que el terrisser li imprimeix amb els peus. (Fig. I-1.)

— Tot l'aparell anterior i accessoris.

— El lloc on estan instal·lats.

rodell o *rodet* : és la rodeta petita adaptada a l'extrem de l'arbre de la roda, sobre la qual col·loca el terrissaire el pastó per a elaborar les peces. (Fig. I-3.)

S

sac, m. : no es distingeixen dels ordinaris si no és per la constància de la cabuda, que oscilla entre sis i set quartans.

senalla, f. : el mateix que cabàs.

T

tall, m. : part esmolada de la raora, del magall, etc. També es diu un *tall de terra*, significat vagament l'extensió i profunditat d'un tros de terra que s'explota.

tallar la peça : separar-la del

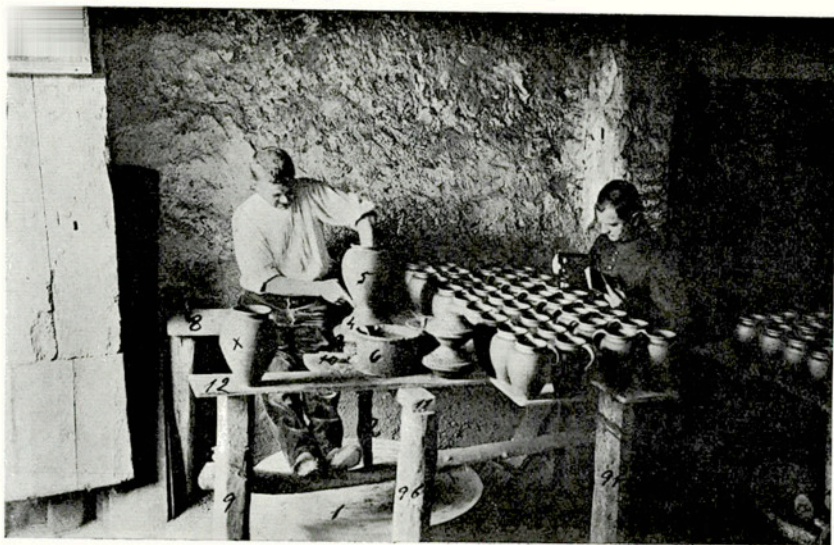

FIG. I. — OLLER DE LA SELVA DEL CAMP TREBALLANT A LA RODA

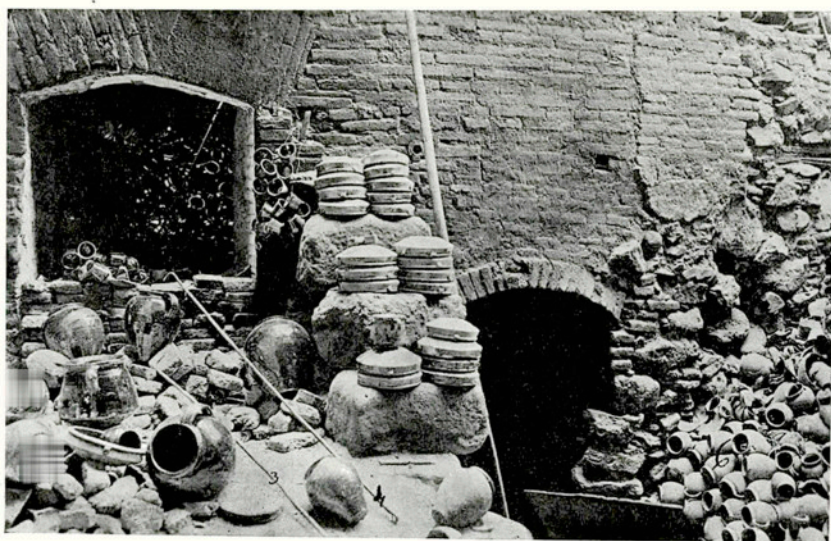

FIG. II. — ASPECTE D'UN FORN D'OLLER EN DESENFORNAR LA TERRISSA

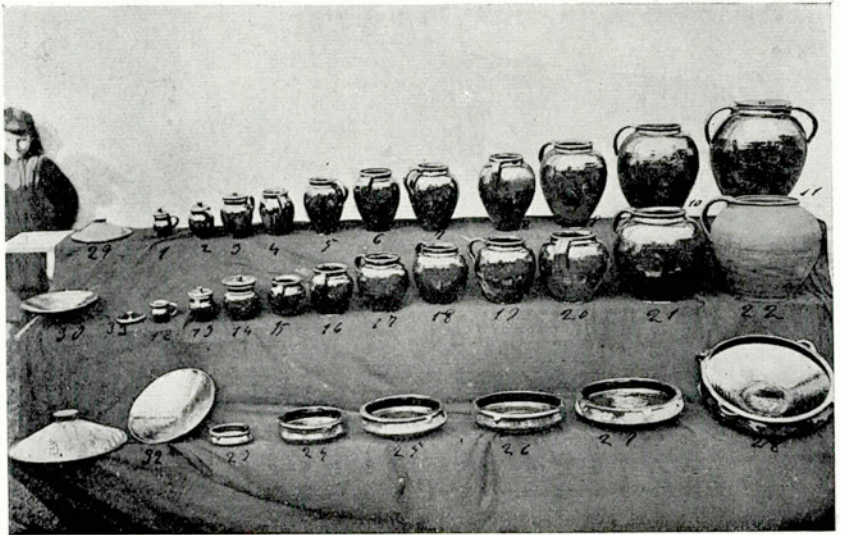

FIG. III. — TUPINS, CASSELES I GIRADORES CONSTRUÏTS A LA SELVA DEL CAMP

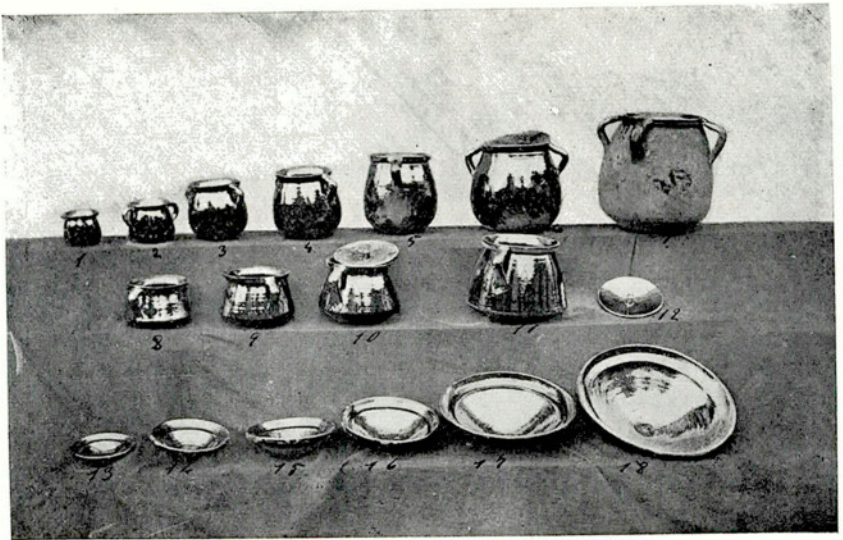

FIG. IV. — PLATS, COBERTORES I OLLES FABRICATS A LA SELVA DEL CAMP

- pastó o del rodet, amb el fil, quan hom acaba de construir-la.
- tapadora*, f. : nom genèric de la peça destinada a tapar les altres de terrissa. La destinada a tapar olles i tupins és anomenada *cobertora*, i *giradora* la destinada a tapar cassoles i plats.
- tara* o *pelada* : deformació de la superfície de les peces per haver donat algun cop o refrec, o haver-se enganxat mentre es coïen.
- taula* de la roda : la part fixa que la volta.
- terra*, f. : el conjunt de terrossos d'argila arrencats de la mena.
— el fang a punt de treballar.
— *terra (fer la —)* : esmicolar els terrossos fins a deixar-los de la mesura convenient.
- terrera*, m. : l'home que engruna la terra fins a deixar-la a punt d'ésser utilitzada pels ollers.
— el que subministra la terra o pols als ollers.
— el que obre els pous i mines.
- terrera*, f. : recipient amb aigua en el qual l'oller, mentre treballa, es mulla les mans. Altres en diuen *aigüer*. (Fig. I-6.)
- tirana*, f. : el plat de terrissa més petit que es fabrica. (Figura IV-13.)
- torn*, m. : aparell col·locat al brocal d'un pou per a l'extracció del mineral. Consta de dos cavalls i un cos cilíndric de fusta adaptat a un fuell que té, a un extrem o a tots dos, articulada una maneta per a imprimir-li el moviment de rotació que, en provocar l'enrotllament del llibant, farà pujar els cabassos o covenets.
— el cos cilíndric esmentat.
- trespol*, m. : la part superior dels corredors o galeries; quasi sempre afecta la forma de volta de mig punt.
- trucar les peces* : picar-les amb els dits després de cuites, abans d'envernissar-les, per saber si són senceres o estan esquerdades.
- trull*, m. : corró tronco-cònic de pedra (semblant als que usen els pagesos per batre), que, arrossegat per un animal, rodola sobre la terra escampada per l'era, reduint-la a pols. Té acanalada la superfície en el sentit de la longitud, anomenant-se les concavitats i convexitats, respectivament, les canals i crestalls.
- tupí*, m. : és un recipient de terrissa a l'estil de l'olla, diferint-ne en tenir sota del coll la major amplada, que va en disminució cap al peu, que és pla. Fora els de grans proporcions, solen tenir una ansa sola.

Segons predomini l'alçada o l'amplada, poden ésser, com les olles, alts o aplanats.

U

ulla, f. : l'espíral major de la volta del forn (uns 45 cm.), pel qual es desenforna l'obra.

V

vernís, m. : barreja d'aubó i plom que dóna a les peces una característica lluentor, fent-les impermeables.

vinça, f. : les estratificacions argiloses.

— *vinça damuntera* : la superior, que no sol ésser bona,

ocasionant la construcció de pous i mines.

— *vinça bona* : la capa argilosa utilitzable. Vid. *mena*.
viuda (*de* —) : es diu del tupí que pot contenir vint petricons, i de les olles que poden contenir-ne setze. (Figs. III-9 i IV-10.)

volta, f. : trespol que hi ha entre el forn del mig i el de dalt.

X

xapu, m. : aixada de planxa molt ampla que serveix per amuntegar, remenar o escampar la terra a l'era.

xiquet, adj. : així anomenen alguns plats petits.

El dual en català i en castellà, per L. SPITZER.

Ebeling ha assenyalat en *Literaturblatt*, 1892, 130, el gir sintàctic *els pares* 'pare i mare'. Hanssen, en la *Gramática histórica de la lengua española*, 173, escriu : «Una particularidad que en otras lenguas neo-latinas casi no se encuentra (Ebeling, *Literaturblatt*, 1902, 130) es el uso de *padres* en lugar de *padre* y *madre*, *tíos*, *reyes*, *hijos*, etc. (M.-L., Gr., III, 38; Wiggers, 20). Lang, *Romanic Review*, II, 339, cree que puede haber venido del árabe.» Meyer-Lübke ha fet bé de separar el cast. *padres* del llat. PARENTES, que és, abans que tot, plural de PARENS, significant a la vegada pare i mare; però crec, amb Hanssen, que el cat. *els pares*, cast. *los padres*, s'han de considerar abans com a *duals* que com a *plurals*.¹

Havent Ebeling assenyalat (l. c.) exemples parallels de l'italià (*balii* = *balio* + *balia*, *i reali*) i el provençal modern — un territori unit que va de la península ibèrica als Apenins — crec que no hi ha necessitat d'invocar la influència aràbiga; a més a més, per tal com Lang ja ha constatat exemples d'aquest dual en llatí : *Castoreus* = *Castor et Pollux*, i per no conèixer-se cap altra característica sintàctica que s'expliqui per influència de l'aràbic. Citem aquí alguns altres exemples del llatí : *reges* = *rex et regina*; *digitis medicinalibus* = *digitis medicinali et pollice* (Marcellus Empiricus), adduïts per Slotty, *Beilage zum Programm des Königlichen Viktoria-Gymnasiums Potsdam*, 1911, 15 ss. i Niedermann, *Festschrift für Hugo Blümner*, 330.

D'altra banda, la meva esposa, que no coneix ni el llatí ni el castellà, anomena una família amiga, del llinatge *Meissner*,

1. Altres vestigis d'un dual en les llengües romàniques són ital. *le braccia* 'els (dos) braços' (però *i bracci di mare*) i el tipus sintàctic franc. *les caleçons*.

amb el sobrenom *die* (= els) *Lorles*. Aquest nom prové del d'una dama d'aquesta família que duu el nom de *Lorle*, la qual adquirí gran preponderància entre els seus parents.

Segons el model *Scipio-Scipiones*, es podien formar els *Castores, reges, digitis medicinalibus*; segons el model *Meissner-die Meissners* : *Lorle, die Lorles*. La família pren el nom del seu cap. Per altra banda, l'italià *bimbi, fanciulli*, cast. *los niños*, en els quals el sexe dels infants és indiferent, podia influir damunt *los reyes, los padres*; comp. *due figliuoli* en *Boccacio*, II, 8 (es tracta d'un nin i d'una nina) i la frase de Cervantes: *Yo soy doncella y rica, que mi madre no tiene otro hijo* (descendent) *que mí*.

Etimologies catalanes, per L. SPITZER.

Mallorquí a uf 'a baldó'

Amengual registra la forma *a uf*, que també trobem citada en Alcover, *Contarelles*, 33 : *I an es dos jovensans que los prova de tot de tot sa nova vida, i tot les diu en poça a l'uf*. A les *Rondayes mallorquines*, I, 175, llegim : *i allà n'hauriau vistes compareixer de fadrinetes a l'uf*. Aquesta paraula s'ha d'afegir al *REW*, 9,032, així com el portuguès *a ufo* 'endebades', castellà *á ufo*, igualment que el provençal *a l'uf* 'amb abundància' 'endebades'. L'ètim d'aquest mot encara s'ha de fixar. El *REW* assenyala el gòtic *ufjo*, 'superfluitat'; però hi ha la dificultat de quedar poc aclarides les evolucions de les vocals. També queda per determinar en el *REW* l'ètim del provençal *ufana* 'vanitat', i la del castellà, portuguès *ufano* 'vanitós'. A mon judici el darrer grup de mots és inseparable de *a ufo*, però no hem de partir d'un ètim germànic, sinó que abans s'han d'articular amb la interjecció *uf* que compareix en el català *uf* : crit que es fa en expellir l'aire assenyalant un alleugeriment; en el basc *uf!* = *ouf!*: interjecció d'enuig, cansament, malcontentament; *ufa* 'ouf'; el portuguès *ufa* 'expressió d'admiració irònica i de cansament' (Cejador, en son diccionari de Cervantes, admet semblant origen entre altres possibilitats confusament exposades). El milanès *a of* 'a baldó' té un paral·lel en el provençal *a oufe* 'a bastament' 'amb abundància', i en el francès i provençal *ouf* 'crit de dolor'.

Aquesta interjecció (comp. Espe, *Die Interjektion im Altfranz.* p. 28), freqüent també en alemany, es produeix omplint les galtes d'aire i expellint-lo després, la qual cosa ha d'exterioritzar l'abundància i feixuguesa de la càrrega corporal o de l'esperit, l'afogament. Una tal càrrega feixuga pesa massa i se

sent el desig de despendre-se'n.¹ En tot cas, el desinflament de les galtes és característic en aquesta interjecció i descriu perfectament la suficiència i les sobres d'una cosa, sia molesta, sia agradable.

En trobar les formes provençals *a oufe* al costat de *a boufe*, *a poufe*, no vacillo un moment a comparar la interjecció *a ufi!* amb **buf* (bof). Així s'aclareix el daufinès *ufo* 'cella' (inexplicat per Zauner, *RF*, 14, 363), que significa també 'forat del nas' (Llenguadoc) i 'hocico' en els altres dialectes del Sud de França. Compari's el *REW*, 1,373, on trobem el savoià *buff*, ferrarès *brufel* 'forat del nas', al costat del francès *bouffette* 'borla', való *bofé* 'coixí d'agulla', castellà *bufos* 'llestes atufades dels vestits'. Per consegüent s'ha de partir d'un *ufo* 'cosa atufada, afuixada, buida' > 'cella' i 'cosa que bufa' > 'forat del nas' exactament paral·lel a *buf*-. De passada vull remarcar que, com trobem daufinès *ufo* 'cella' al costat de cast. *bufos* 'llestes...', el català *pestanya* 'parpella' (no *pistanya* com en *REW*, 6,536) explica el castellà *pestaña* 'voraviu' i l'italià *pistagna* 'orla', la connexió dels quals no posaria en dubte com el *REW*. El basc *ufa* 'buit, nou buida, alè' és el mateix (*b*)*uff*.

Tota vegada que, al costat dels noms significant 'orgull, vanitat', tenim formes com el sicilià *ofanu* 'vanitós', el provençal *ufec* 'altiu', *oufanous* 'gras', el català *ufá* 'ufanós, verd, orgullós, satisfet, alegre, content', crec que hem de partir de la base d'un ésser o objecte exhaurit d'aire, buit. Però 'orgull' 'vanitat' pot també derivar de 'abundància', 'inflor' (comp. *bufat* 'ufà'). Tota vegada que prenem per base una paraula onomatopèica, no tenim necessitat de justificar el canvi de *u* a *o* ni de *f* a *p* (como. *a up*), ni tampoc tenim necessitat de suposar un manlleu, com el suposa el *REW* pel castellà *a ufo* de l'italià i *ufana* del provençal. Al revés, hom podria suposar que el napolità *a uffa* i l'italià *a ufo* han estat manlevats del castellà, sobretot si es té en compte l'observació de D'Ambra: «In Napoli al tempo degli spagnuoli, si disse andare a uffo a chi non invitato presentavasi a pranzo in un banchetto dovunque» — però el diccionari dels Filopatridi (1789) té un *uffal* 'oh quanto!' que retroba l'*uffa* de

1. Comp. la variant cat. *afan*, ital. *affanno*, vell franc. *han* (*REW* 252).

D'Ambra : 'interj. congiunta quasi sempre con la frase ah quantal Mai! Mai tantil' Igualment trobem en Valsèsia : *uff! uff! uhja!* 'oibò! Mai più!' *Mangée a uffa* 'cibarsi a ufo, a spese altrui'. La vella explicació (*a ufa, of* = ex off[ici]o, uff[ici]o per la consuetud de les autoritats florentines d'obligar a distribuir gratuïtament les cartes que portaven aquest sobrescrit) no és admissible, perquè el significat 'en excés' és més extens que el de 'gratis'.

cat al à alerta

Semblantment al grec δεύροτε de δεῦρο, al vell francès *estes vos*, de *es vos* (ecce), el català *alerta* ha rebut un plural. Comp. Alcover, *Contarelles*, 313 : *Anau alerta que hi pot haver una desgracia! alertau! alertau!* L'italià *all'erta* és l'origen de la interjecció catalana. Es pot explicar l'*alertau* per influència de l'*anau alerta* o per analogia amb *ajuda! ajudau!*

mallorquí l'any tirurany

En mon treball *Lexikalisches aus dem Katalanischen*, p. 161, he cercat l'explicació de la dita l'any *tirurany* de les *Rondayes mallorquines* per a designar un any indeterminat, ajuntant-lo amb el castellà *tirarira* i *tararear*. Ara puc adduir com a comprovació un passatge de *Los Puritanos* de Palacio Valdés, publicats per Munthe, *Spanisch Lesebok*, 1920, 28, en el qual es veu com el *taral·larejar* s'esdevé quan un es troba en el compromís de no saber exactament la lletra (igual que en el cas de no saber fixament l'any en què esdevingué un fet) : «D. Ramón no sabia la letra (d'una ària de *I Puritani*) sinó á medias, pero lo cantaba con el mismo entusiasmo que si la supiera. Empezaba siempre : *Il sogno beato — de pace e contento — ti, ro, ri, ra, ri, ro — ti, ro ri, ra, ri, ro*. Necesitaba seguir tarareando hasta llegar a otros dos versos que decían...» En una situació semblant l'alemany cantaria : *la la*. L'any *u* citat per Alcover, *Contarelles*, 496, significa el mateix que l'any *tirurany*. Tenen una semblant significació l'any *de la neu, dels temps de les rapes, del temps de la picor* (*Cançoner satíric valencià*, IV, 132, nota de Miquel i Planas). Sobre l'any *xeix* 'no mai' comp. *Literaturblatt* 1921, 192.

mallorquí *desllatigar*

Jud en *Bündner Monatsblatt*, 1921, 45, ha explicat encertadament l'origen del castellà *látigo* 'cordel que serve para afianzar al peso lo que se quiere pesar' per l'arrel celta **latta* (cat. *llata*), significant en son origen paret teixida; però no té raó quan parla d'un sufix àton o per assenyalar el caràcter arcaic del mot, perquè precisament, segons Menéndez Pidal, *Bausteine zur romanischen Philologie*, p. 386 ss., el sufix àton dels proparoxitons assenyala una formació recent (comp. *látigo*, no **látego*). Ço que volem fer constar aquí és que el mallorquí *desllatigar* no s'ha d'explicar per un -PL- *desplatar* (de *plata*), com hem escrit en *Lexikalisches aus den Katalanischen*, 103, nota, sinó que hi hem de veure un derivat de *llata* en la significació fonamental assenyalada per Jud, del català *llata*, castellà *látigo* 'paret teixida', derivada de la representació del desfer el teixit, el qual *desllatigar*; per raó de la *i*, s'ha d'atribuir al castellà.

Una resta de *llata* 'teixit' la tenim en la *llata* 'trena de cànem', preparada per les dones, que serveix per a preparar la sola de les espadenyes.

mallorquí *eccenet*

En les *Rundayes mallorquines*, d'Alcover, IV, trobem els següents passatges : IV, 108 : *Senyor Rey, ell sa pell ja es d'es llop; vuy un altre consej enqu'haja de romandre eccenet*; 312 : *tres diners tenia : n'he donat un, llavó un altre; y aquest que me queda, veltassí, y haurem fet eccenet*; VI, 230 : *Y en Juan ja hi està afluat; y allà li hauriau vist fer s'aviona; enfora qui enfora bon concert. Com va haver fet eczenet de s'arròs, se posà en es llo mborrat*; IV, 217 : *fer net de s'ou*. En el *Diccionari Aguiló* hi trobem *ecse* 'éxito' (*tal màquina, tal planta no ha tingut ecse*). Per tant, tenim *ecsenet* = *ecse net* 'bona fi'. D'altra part s'ocorre aquí establir la comparança entre aquest mot i l'*ex-trinken* de l'argot dels escolars alemanys; un *ex net* podria devenir *eccenet*, de la mateixa manera que trobem *admes* escrit *ademés* (compari's *apesurde* absurd, *apesüldamē* absolutment del vinzellès, Dauzat, *Lexique étymologique*). La paraula de l'argot escolar *ex-trinken* és una

traducció còmica de l'*aus-trinken*, de la mateixa manera que l'*ex-calculé* creat darrerament és una traducció xistosa de l'alemany *ausgerechnet*. El català no té, però, cap *exbuidar*. L'*ex* representa una situació o càrrec anteriorment posseït: *ex-ministre*, *ex-alcalde*. En Benavente, p. e., trobem el prefix *ex* del diàleg en forma substantivada: *Tu novio — Mi ex.* (= el meu ex-nuvi). L'*exbalancer* de l'argot francès s'ha format davant un *expédier* el *-pédier* del qual, mancat de significació, ha estat substituït per un altre verb que expressés més afecte i moviment. Si la forma catalana **ex-net* és possible, els catalans ho han de dir.

català nissaga

L'ètim d'aquest mot ha estat discutit diverses vegades per Tallgren i per mi. He reunit la bibliografia de la nostra adquisició en *Neuphil. Mitteilungen*, 1920, 78 ss. Aquí faig referència a una paraula mallorquina: *nescia* 'descendència'. Crec que ara puc donar la solució definitiva. Llegim en les *Contarelles* d'Alcover, 185: *O si en fessen (dels jugadors) una lleva de tots voltros, que no'n quedàs nascia en-lloc, en-lloc del món!*, pàg. 493. *¡Jesús quins nens tan galanxonets! — ¡I tan garrits! ¡Vaja quina nascia!* *Nascia* procedeix de NATIO, que compareix també en forma sàvia en el francès antic, *nace* (sobre la dita *nace que nace* = natio (est) quae natio (est), comp. Cohn, *Zeitschrift für franz. Sprache*, 432, 18); *nissaga* = *nass-aga* té un paral·lel en *esquifit*: *escafit*. La vocal àtona pretònica és gràficament representada per *a*, *e*, *i*. *Nescia* pot tenir *e* de *naixer* (pronunciat *našę* o *něšę*; Vogel). He de refermar-me en el judici emès sobre l'origen de *nissaga* < NATIO. La paraula cast. *nación* té també el sentit de 'origen'. Comp. en les cobles d'Alonso de Proaza (a la fi de la *Comedia de Calisto y Melibea*): ... *descubren [sc. las cobles] por sabia manera su nombre, su tierra, su clara nacion*. En l'italià trobem *nazion* = 'nascita' en Dante *Inf.* I 105 (*Sua nazione sarà tra Feltro e Feltro*). Zingarelli cita en *Studj rom.* I 90 *pro homini libero secundum nationem suam, proprium occultae nationis fratrem* del llatí medieval. Ja en llatí clàssic *natio* tenia el sentit de 'raça, casta' (Phaedrus *Fab.* II 5: *Est ardelionum quaedam Romae natio, trepide concursans, occupata in otio*).

Serà una imitació si La Fontaine escriu (*Fables X 14* : *Je vois fuir aussitôt toute la NATION Des lapins* (en el mateix sentit usa altres vegades *gent* o *peuple*). Meyer-Lübke, *Histor. gramm. d. franz. Sprache* 2, 56, cita un vell franc. *naissain* que sembla significar 'corada' (suff. — *amen*). Aquí les dues accepcions de *nissaga* 'corada' i 'casta' reapareixen en altres llengües romàniques. Per explicar la conservació del nominatiu NATIO tenim casos semblants en el francès *dédicace* = DEDICATIO, *race* = GENERATIO (que té un sentit idèntic a *nissaga* : *les rois de la troisième race*, i a 'nación' : així en el pacte de St. Germain, comp. ital. *il giorno della razza* = 'festa nazionale'); català *aparícia* = APPARITIO. En derivar *nissaga* de *nascia*, *nescia* topem amb la dificultat d'explicar la desaparició de la *i* postònica. Emperò la presència de la *i* pretònica pot aclarir-se per la influència de *niu*.

Consonants persistents i consonants evolutives, per PERE BARNILS.

I

En la fonètica històrica del català, al costat de les regles múltiples (no tant, però, com en altres idiomes romànics més estudiats i d'evolució més complexa) que correntment formulem per ço que concerneix al desplegament de les consonants, n'hi ha una que podríem dir que es repeteix : la de la conservació de les consonants M, N, R, i L. I en formular-la així, a ningú s'ocorre demanar-se, o almenys ningú s'ho demana d'una manera explícita, com és que les dites consonants no avancin ni reculin en la llur posició fonètica. El cas de vocalització freqüent de L davant de consonant (*palma-pauma; balb-baub*, etc.), així com el de la seva palatalització a la inicial (LACTE > *llet*; LAURUM > *llor*, etc.), resten de moment abstrets de la qüestió, com hi resten també algunes manifestacions esporàdiques que interessen a canvis soferts per M, N i R.

El fet és que, establerta la salvetat anterior, tenim «persistents» les nostres consonants M, N, R i L en una infinitat de casos i de posicions sillàbiques (*mà, ample, cama, fam, forma*, etc.; *net, fonda, esquena, son, arna*, etc.; *raig, farta, fera, cor, tendre*, etc.; *alia, mola, sal, merla*, etc.), en bon nombre dels quals altres consonants experimenten variacions d'importància. Recordem, per exemple, la sort de -P- convertint-se en *b* (CIPUM > *ceba*), la *t* en *d* (CATENA > *cadena*) la *k* en *g* (VERRUCA > *verruca*), la *ct* en *et-it* (LECTUM > *llet*), etc. Posats a explicar-nos, doncs, la persistència de M, N, R, L, no sabríem trobar altra orientació que la que es desprèn de llur caràcter vocàlic. Co és : La M, N, R, L persisteixen perquè com a consonants les més acostades fonèticament a les vocals, com a consonants de naturalesa vocàlica, participen primordialment de la sort conservadora de les mateixes vocals. Voldríem, però, que aquest enunciat sumaríssim d'ex-

plicació plausible no fos interpretat pas en el sentit següent : Posat que en català les vocals per regla general es conserven (*pare, terra, fill, home, fum*), també es conservaran les consonants M, N, R, L. No. Això seria per ventura anar encara massa enllà, per bé que no gosàriem pas negar «a priori» i en absolut tota relació que pogués establir-se fonamentadament entre la sort dels dos grups de fonemes.

L'enunciat de l'apartat anterior vol desentendre's, doncs, de la conservació de les vocals catalanes i significa que les consonants M, N, R, L, revestint com revesteixen un caràcter vocàlic, semblen trobar-se, per aqueix sol fet, en un punt infranquejable d'evolució, si no és també de caràcter vocàlic. És a dir, que aquestes consonants o segueixen essent ço que eren, ço que són, o esdevenen fatalment vocals precises. Pensem en el cas més amunt alludit de L + CONS. > u. De no persistir com a consonants o no avançar en aquest sentit fins al terme vocàlic, el resultat probablement és la llur desaparició (pensem en el cas de -R-desapareixent del parlar central), car, els casos isolats de m tornant b (*matafaluga-batafaluga*) o de n tornant d (*dingú-ningú*); més que canvis evolutius, són fenòmens d'assimilació (?) o de distorsió d'imatges.

Però, és que no són únicament la m, n, l, r les consonants que persisteixen en l'idioma. Hi ha, per exemple, la p la t i la k que, bé que trasmudades en b, d, g en posició intervocàlica (*saber < SAPERE, roda < ROTA, sega < SICAT*, etc.), ens les trobem com a p, t, k a la inicial, amb perfecte assentiment de tothom i sense tampoc demanar-nos, com en la m, n, l, r, res concernent a una explicació plausible d'aquella vitalitat tan ferma. ¿No és ben estrany que les dites consonants plosives sordes adés esdevinguin sonores, adés romanguin sordes? És la posició dintre del mot, se'ns dirà. Perfectament; ja guanyem alguna cosa, si no ens donem per totalment satisfets. Però, ¿i què vol dir això de «la posició dintre el mot o la paraula? Car, ben afonada la qüestió, hi trobarem per ventura una orientació explicadora del fenomen. Algú ha dit, parlant de la sonorització de p, t, k intervocàliques en el francès, que el cas era atribuïble a assimilacions recíproques. Ho podríem, de moment, admetre també per al català i quasi per a totes les llengües que manifestessin situacions anàlogues.

Si, mantenint present aquest assaig d'explicació, volem ara abordar-ne un per a les mateixes consonants que es conserven a la inicial, haurem de convenir que una evolució en aquell sentit (deixem a part els exemples isolats de fonètica sintàctica (?) *el cavall* > *el gavall*) no pot realitzar-se, per ço com manca un element vocàlic que pugui condicionar l'assimilació recíproca. Això equival a dir que les consonants inicials es conserven perquè són més fortes (de major intensitat en la imatge mental?) que la vocal següent, sobretot si aquesta vocal, en paraules polisil·làbiques, ofereix, com en català, una minva qualitativa i quantitativa de caràcter.

Una replega dialectal degudament classificada i la seva comparació amb casos anàlegs d'altres idiomes, ens orientaria per ventura sobre ço que pugui haver-hi d'equivocat o de definitiu en l'esbós que acabem de fer del problema.

BIBLIOGRAFIA

F. CAMPS I MERCADAL, *Folklore menorquí*. Mahó, 1917.

Aquesta obra, que fou premiada per l'Ateneu Científic, Literari i Artístic de Mahó en un concurs que la Secció de Música i Literatura obrí l'any 1911, és un aplec completíssim de la ciència popular de terres menorquines enclosa en els refranys, oracions, glosses i altres composicions en prosa i vers que perduraven tradicionalment quan l'autor les colleccionà, i que, mercès a son esforç, hauran adquirit una perpètua existència. Amb gran delectació es llegeix aquest llibre, perquè, en l'abundosa i variada matèria que conté, hom retroba aquelles oracions que, en la infància, aprengué dels llavis maternals, les primeres cançonetes que sentí cantar, els primers consells que li donaren i advertiments que li feren, i les primeres contalles que delectaren ses oïdes. Els aficionats als estudis folklorístics trobaran un cabal respectable de dades noves o de variacions que podran enriquir llurs arreplecs, i orientacions noves de llurs esforços en la transcripció literal dels exemples i en l'explanació documentada amb què sovint els ilustra l'autor. Per al filòleg, té així mateix aquest llibre una remarcable utilitat. La notable extensió del treball, i el que els mots copsats de la boca del poble hagin estat fidelment transcrits al paper, aportaran un gran ajut a l'estudi del dialecte menorquí, tant en son aspecte gramatical com en el lexicogràfic i fonètic; i encara, en aquest últim, seran un bell auxiliar per a establir o refermar certes lleis de variació fonètica en comparar la pronunciació de les paraules d'uns mateixos refranys, glosses, etc., que han viscut o viuen encara en les diverses contrades de parla catalana. La tasca del senyor Camps i Mercadal és de gran exemplaritat, i tant de bo trobés molts imitadors en la nostra terra.

F. CAMPS I MERCADAL, *Tradicions mitològiques. Generalitats de folklorisme menorquí* (*Revista de Menorca*, XVI, 193-204).

En aquest interessant article, l'autor assenyala algunes supervivències a Menorca del culte al sol, a la lluna, als cometes, estels, constel·lacions, dies i boscos. Les festes populars de Sant Joan amb totes llurs creences, fins les més inversemblants,

són atribuïdes al culte del sol. La majoria d'aquestes festes, com les de totes les contrades de terra catalana, fan referència a les joves que cerquen conèixer quin ha d'ésser llur enamorat. El canvi de casa i de contracte per Sant Miquel, és atribuït a una reminiscència de la celebració de l'equinocci de tardor. Les fires que es fan en molts indrets de Catalunya per aquesta diada podrien tenir també el mateix origen. En la coca *urana*, que els pagesos de Menorca mengen per Nadal, veu l'autor un record de la filla de Júpiter i Mnemossina.

Influències del culte a la lluna són les creences de la influència de la lluna damunt la bugada, les llocades d'ous, la tallada de fusta i, sobretot, el nom del segon dia de la setmana consagrat a la lluna. El planeta Venus porta bona astrugància si se'l veu a la matinada, i és causa de dissort si apareix a l'horitzó al capvespre. Entre els noms d'estels que ens recorden un origen mitològic subratllem els *deïols* deols 'petits deus' o *diols* 'precursors del dia', coneguts entre nosaltres per *trillons*. Els noms dels dies de la setmana, llevat el diumenge i dissabte, recorden tots un culte a les divinitats paganes. Del culte als boscos es recorda l'*auzina senyora* que hi havia prop les cases, tinguda en gran veneració. El *lucus* 'bosc sagrat' té supervivents a les Balears com *Lluchmajor*, *Nostra Senyora de Lluch*, *Llucmessanes*, *Llucassaldent*, *Lucaig*, *Llucalari*. Una reminiscència del culte als arbres la tenim en la veneració tinguda en totes les masies catalanes per al llorer plantat al redós de llurs parets i en els noms *Salvans*, *Salvà* i *Salvany*.

És un capítol ben interessant de la història de la llengua el d'assenyalar la influència de l'element pagà i cristià en el lèxic de la nostra llengua.

EDUARDO JULIÀ MARTÍNEZ, *Problemas lingüísticos en el reino de Valencia* (*Boletín de la Real Academia Española*, VIII, 322-336).

En aquest article s'assenyalen els primers documents procedents del nord de València i de la mateixa València no escrits en català. La carta que en 1379 el batlle de la baronia de l'Arenoso i l'alcaide de Villamalefa dirigeixen als jurats de Castelló, no és d'estranyar que no sigui en català. Procedeix d'una regió que mai ha estat del domini del català. En la ciutat de València el primer document escrit en castellà data del 29 de juliol de 1415, i és una donació, feta pel rei En Ferran d'Antequera, del castell i vila de Bunyol, de Macastre, Yatova i Alboraig a Mn. Alvaro d'Avila. Una comparació de la llengua del document, marcadament cancelleresc, amb el llenguatge vivent de la comarca de Bunyol, no donaria segurament cap resultat positiu.

De la vida dels pastors : Vocabulari (El Catllar, II, núm. 73, 17 setembre 1921).

Aquest setmanari ha començat a publicar una replega del vocabulari referent a la vida dels pastors, ben interessant, perquè ens dona un dels capítols més notables del lèxic de la nostra llengua. Notem, entre les interessants, les paraules *amurriar*, *andà* 'cleda per tancar les ovelles', *asta* 'animal que té lluc de créixer', *bassiva*, *botxi* 'moltó manyac dels carnisers', *coloma* 'ovella de cara blanca', *conllogar* 'pendre o donar bestiar a lloguer per pasturar un terme o muntanya', *costal* 'part de la carrega del bast', *exhivernat* 'anyell que ha sortit dels perills de l'hivern', *engomats* 'planells d'herba grassa', *esclaire* (veure a l'*esclaire*) 'obirar contraclaror una persona o bèstia que passa pel cim de la carena'.

L. SPITZER, *Katalanische Etymologien (Zeitschrift für rom. Philologie, XXXIX, 215-226).*

LEO SPITZER, *Lexikalisches aus dem Katalanischen und übrigen iberoromanischen Sprachen*, Biblioteca dell'«Archivium romanicum» diretta da Giulio Bertoni, Serie II Linguistica vol. I, 162 pàgs. Genève Leo S. Olschki, 1921.

Les investigacions metòdiques sobre la llengua catalana daten de pocs anys. En la solució de problemes interromànics gairebé mai s'hi aportava ni s'hi tenia en compte l'element català, moltes vegades decisiu per a trobar la solució d'un problema etimològic o per a explicar l'evolució històrica d'un fonema.

La constitució d'un nucli d'investigadors catalans dedicats a l'estudi i investigació de la llengua ha trobat un grup de joves romanistes que dediquen bona part de llurs activitats a explorar el camp abundant de nous resultats de la nostra llengua. L. Spitzer, que ha publicat interessants estudis al català,¹ ens dona en aquests dos treballs una valuosa continuació del seu suplement al *Romanisches Etymologisches Wörterbuch* de Meyer-Lübke. En *Katalanische Etymologien* hi són estudiades les següents paraules: *asit* 'àgil', relacionat amb el provençal antic *asit* 'preparat, disposat' i que podria explicar-se per un *eixit* 'esparilat, eixerit'. El

1) *Syntaktische Notizen zum Katalanischen*, RDR, VI, 81-138; *Katalanische Etymologien*. Hamburg, 1918; *Aufsätze zur romanischen Syntax und Stilistik*. Halle, 1918. Sobre la posició del català en els estudis romanístics comp. Jud, *Bullett de Dialectologia catalana, Romania*, XL, 289-294; Wartburg, *Romanische Lexikographie, Germanisch-Romanischen Monatsschrift*, 1920; id., *Archivium Romanicum*, IV, 3-4; id., *Bullett de Dialectologia catalana*, 1918, *Literaturblatt für germ. und rom. Philologie*, 1919, 394. Spitzer, *ib.*, 1914, 200; 1915, 23; 1919; 176. *Zeitschrift für rom. Phil.*, XXXIX, 239; Krüger, *Literaturblatt für germ. und rom. Phil.*, 1918, 121-126; id., *Deutsche Literaturzeitung*, 1914, 47, etc.

mot *atoell*, característic de la Plana de Vich, no té pas un origen clar. La seva destinació originària a recipient per a contenir aigua ens fa pressuposar un diminutiu de *tona* mal interpretat pels copistes, que han llegit *u* per *n*. L'*axaló* 'cobertor de drap de llana vermell' té el seu origen en el nom de la ciutat de Chalons (comp. *ras* teixit que originàriament venia d'Arras). En *axonar* tenim segurament una paraula d'origen obscè més aviat que no pas un EX-SUBUNARE. En *fer s'ebre* < ARBORARIU tenim una variant en *fer l'abre forc* 'posar el cap a terra i les cames en l'aire', *poder fer l'abre forc* 'no tenir cap centim'. Són ben interessants els estudis de *hac*, *via*, *viatge* i *cani*. Una prova de l'origen obscè de *xollar* assenyalada per l'autor, la tenim en el costum de xollar aquell que és trobat pecant amb una persona que té promesa fidelitat.

Assenyalem els ètims més importants del volum *Lexikalische*, que arriben a 202, no registrats en el *REW*, de Meyer-Lübke. *Abacuar* és un castellanisme; *abalir* < ABOLERE; *abaltirse* < *EXPAVITIRE; *abuhir*, d'origen incert; *acobitiar* 'donar estatge' creiem que l'ha format l'autor de les *Rundayes* derivant-lo d'*acovir* 'acollir'; *acorar*; *bonda*, que també compareix en català, més aviat s'explica per un BONITAS que per un derivat d'ABUNDARE; *afalegar*; *afrau*: cap ètim és satisfactori. Seria possible que *afrau* 'vall estreta' tingui el seu origen en *freu*, mot de marí que per influència de l'article hagi pres la *a*- inicial, i aquesta, juntament amb *fred* i *freu*, hagin influït damunt la vocal tònica. D'altra banda, els termes de marí transportats a la topografia abunden: *port* 'collet entre dues altes muntanyes', *carena*, etc.; *aguar-se* < ACUTIARE; *eixeribit* < EXCERVICITUS (millor EXERCITU, amb *bi* epentètic); *aldà* < OLITANUS; *aliardo*; *encallar* < *PLANCA; *anyorar* < INTERANEA; *àpoca*; *arraulir*; — *ària*; *arveixinar*, derivat de *reveixí* 'cuc que rosega la fusta'; *asperges* no està lligat amb esbargir-se sinó amb les paraules inicials de la benedicció del poble (purificació) amb aigua beneïda abans de començar la missa; *assiure*; *atansar* < ADDENSARE + *atènyer*; *atrotinar*; *atxul·lat* (pot ésser una variant de *eixalat* 'el que li han tallat les ales'); *àvol* < HABILIS; *bagueny* (diminutiu de *baga* < OPACA); *barranc* (probablement d'origen pre-romà); *En Bar-rufet*; *basarda* < VITIA + ARDA; *bassiva* < VACIVUS; *batzegada*, *batzegar*; *baula*, cat. *balda*, *baldó*, *biuló* s'han d'afegir al *REW*, 2,455 a; mall. *baxest*; *beninoi*, *butza*, *bigarniu* (variant de *cagar-niu*); *blair* (blasir); *blonco* < AVUNCLU; *bògit* post-verbal de VOLVERE; *boldró*, *botornons* i *embotornar-se* són derivats de VOLTURNU, vent calent, botorn; *brusir* < *BRUSI; *buscariet* (derivat de bosc); *carall*; *cateifa* < CATERVA, però *taifa*, amb el mateix significat, contradia aquest ètim; *cocoronell* < CUCULLU + CORONA + ELLU; *comís*; *congriar* < CONGREGARE + *criar*; *conjunimar* < CON-

GEMINARE; *corrinyar* < CARERE + *inyar*; *costella*; *crètua* < CREPITARE; *damnar-se*; *demble* (comp. cat. tremp, cast. temple); *dibuixar* < *DEBUXARE; *disforjo*; *eixagollar* < *AEQUALIARE; *ellecso* 'llecsó'; *empomar*; *encetar* < INCEPTARE; *encimbellar*; *enflija*; *engevera* 'bossa' relacionat amb el portuguès *aljava*, *aljaveira*; *enque*; *ensopegar*; *cipelles*; *envides* < INVITUS?; *envitricollar*; *esbigornada* < frenquí *BIHURDAN; *esbrincar* < *BRUNCUS; *escamot*; *escarot*; *esclèt*; *esclètxa* (on l'autor estudia els sufixos alcoverians -*txo*, -*atxo*, -*itxo*); *escometre*; *esponerós*, *esponera* que s'han d'articular amb SPUMA; *esqueinar* amb la variant *escatainar*; *esquerevits*; *estamanecjar*; *esteri* (histeri); *entec* < HECTICUS; *ropit* < *hidropicus* (comp. *arropat* i *arropit*); *estigar*, que l'autor deriva d'un **aestuicare*, creiem que s'ha de filiar a INSTIGARE; *estolzi*, *estalzi* < STILLICIDIUM; *engegar*, *etzivar*; *eure* < HABERE; *exellar* < EXILARE. En *fàsols* segurament tenim l'etimologia en PHASE. Els *fàsols* (picar els fàsols) són el soroll que es fa a l'església el dia del Dijous Sant, acabades de cantar les maitines. A Pollença és coneguda aquesta cerimònia per *eufasser*, segons un pollensí, perquè la mainada fa soroll picant a terra amb vergues de *fasser* 'el nervi de les palmes beneïdes el dia del Ram'. Un altre problema que se'ns suscita és el trobar-nos amb el nom de *fesols*; castellà *judías*. Si hi ha hagut un fonament per nomenar *judías* als *fesols*, aquest mateix ¿no pot haver influït inversament en català donant el nom de *fàsols* als jueus? Cal, demés, tenir en compte que la cerimònia dels fàsols és coneguda vulgarment per *matar els jueus*. En *fester* la presència del prov. *fasquíe* no és suficient per a refusar un derivat de *fasta*, sobretot si es té en compte que *fi* + voc. i *ti* + voc. es confonen fàcilment en el provençal modern. *Folondras* és un castellanisme; *balandran* (d'origen inconnegut) podria representar un creuament de *balona* + *gaban*, per més que la *r* quedaria injustificada; *fortuna*; *fòtil* 'estri' té un paral·lel en *bòtil* 'ampolla grossa'; *gam*, *gamar-se*; *gaixives*; *garramen*; *gaufo* 'golfo'; *goll* < COLLU; *granívola*; *grifolda*; *guitza* i *reguitzar*, que s'han d'explicar com a derivats de *guit*; *hujar* < ODIARE (comp. *fer*, *tenir ois*); *jovent*; *just i fet*; vell català *laix* (< LAXUS) que segurament té que veure amb *lleig*; *lira* està lligat amb *lero*, *liró*, *lirona*. En *lleganya* l'origen de LIQUARE es dubtós : potser s'ha d'admetre una arrel LAC per explicar-la. *Llera*, *glera* < GLAREA; *lligadura*; en *lluc*, *llucar* i *lluquet* sembla que hem de partir d'un *lluc* 'plançó' > *lluc* 'goix' i *llucar* 'goixar', 'tenir bon aspecte'; *llucar* 'mirar malament', s'explicarà segurament per influència de *llusc*; *majosdomens*; *mal*; *malgirbat* 'mal garbat'; *mambriu* (desconegut en català); *mans feutes*; *manxol* 'manco'; *martari* 'martiri'; *masover* < MANSUARIU; l'ètim *mè* 'xai' de MINARE és problemàtic; *meix* és evidentment un fòssil de MISCERE; en canvi *mexant* i *mexanta*

'criatura que està malaltissa' són gallicismes; *neguit* pot representar un NEQUITU 'la tristesa acompanyada de males-tar que dona el neguit' i pot ésser molt bé una continuació subjectiva de NEQUITIA. En *noi* no hem de partir d'un NOVINUS ni tampoc de la influència d'ANNUCULUS, sinó de NOVIUS amb evolució popular; comp. *oi, ois* 'fàstic' al costat d'*enuig*. En *organyar* 'munyir' no tenim un derivat d'ORGANUM sinó el castellà *ordeñar* amb analogia al nom de la vila d'Organyà. L'aranès *orga* és una variant de *farga* < FABRICA, francès *forge*; *perbocar* < PROVOCARE; *paltaltre*; variant de *per altre* i no de *part altre*; *pererós*; *pitxorina*, derivat de *pitjor* + *ina*; *platxeria* és un italianisme; *poc*; *por*; mall. *esquera* (asquera) és un derivat d'*asco* i el sufix *-era* tan prolífic en l'autor de les *Rundayes*; *racar* 'saber greu'; cat. ant. *rabosa* és un castellanisme; *rasoles*; *raure*. Les diverses hipòtesis sobre l'origen de *rai* aduïdes per l'autor, així com la de Balari, *Etimologia, significación y uso sintáctico de la palabra 'ray'*,¹ creiem que s'han de reduir a l'afirmació que *rai* és un fòssil de RADIU 'llamp'. *Rai* 'llamp' va pendre un significat pejoratiu, com el pren avui la paraula *llamp* que l'ha substituït. Anteriorment a la imprecació *llamp te mali!* va precedir un *rai te parteixi!* generalitzada per Catalunya. Una supervivència d'aquesta imprecació la tenim en el *rai* coloratiu de la frase que ha perdut tota valor semàntica. *Reble*; *remeulos*, paraula onomatopeica, *remull*, deverbals de *mullar*; *renec*, de *renegar*; *renover*; *repremer*; *revel·ler*; *rostar*, de *rosta*, i aquesta deverbals de *rostir*; en *rovisos* més que un RODERE hi hem de veure un derivat de *rosegar*; mall. *roegar* i *roec*; *sacsejar*; *sobec* < SOPITUS; *saïnyar* 'degotar' està lligat amb *sunya* i *xuïa*; en *senars*, tan l'arrel *sen-* (*ma senega* = mà esquerra) com *sanar* no expliquen satisfactòriament l'origen; creiem més aviat amb un SINGULUS + ARIS; *sodroc*, que està relacionat amb *sotrac* i *sotragada*; *sofragar* (comp. *sofraja* 'ventre de la cama dels animals de peu rodó'); *sòtil* < SUBTULU; *talent* 'gana'; *tartuga*; *mal terç*; *tercenta* (llegeixi's *tercenca*); *timbola*; *tirurany*; *tos* semànticament està més a prop de DORSUM que de les hipòtesis assenyalades; *trahullar*; *trallat* < TRANSLATUM. En *trespol* 'paviment de pis' hi tenim segurament un representant de TRIBULUM. El gruix o grava matxacada constitueixen l'element material del *trespol*. *Tretzener* és un derivat de *tretze*; *val Déu*; *vanar-se* 'envanir-se'; *vatua* és segurament una variant de *voto a*; *veïnat*; *virat* < *vira* < VARIA; *virior*; *voves* (< *vogues*); *xabró* < francès *chevron* (comp. *xemeneia*); *xamós*; *xaragall* < IPSO + ARAGALL (comp. el llinatge *Aragall*) d'origen incert; *clop* < POPULU.

1) *Discursos llegits en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en la solemne recepció pública de D. Lluís Segalà y Estalella, 1916*, pàgs. 29-37.

Aquesta notable col·lecció d'etimologies catalanes es presta a llargues disquisicions que no tenen aquí el seu lloc. Elles donen actualitat al català fins ara tingut poc en compte per a la solució de molts problemes d'etimologia romànica. Una observació ens cal afegir solament. La majoria de mots de procedència mallorquina estudiats aquí ni tenen una clara matisació de significat ni fonèticament es coordinen les més de les vegades amb el català o amb les altres llengües romàniques. És que l'autor de les *Rondayes* imprimeix en el mot un significat subjectiu que no traspasa el cercle familiar, i fonèticament queda reduït a l'arbitrarietat de l'home que conta. Traspassarà aquest dialecte l'esfera de l'acció familiar? Quedarà reduït i circumscrit a l'acció personal de l'autor? La terra d'alluvió esdevindrà edificable?

Biblioteca filològica de l'Institut de la Llengua catalana, XIII. Barcelona, MCMXXI.

Els treballs continguts en aquest volum són els següents: J. Anglade, *Bibliographie élémentaire de l'ancien provençal*, 1-85; P. Rokseth, *L'article majorquin et l'article roman dérivé de IPSE*, 86-100; P. Barnils, *Les vocals tòniques del rossellonès*, 101-133; M. de Montoliu, *El llenguatge com a fet estètic i com a fet lògic*, 134-148.

Anglade divideix la seva *Bibliographie* en tres parts: 1) obres generals, manuscrits, gramàtiques, etc.; 2) textos, i 3) història literària. La primera part comprèn la bibliografia dels manuscrits inèdits i publicats i les gramàtiques. La segona part de la bibliografia comprèn: les col·leccions de textos, les crestomaties, poesia lírica i profana, poesia religiosa, poesia moral i didàctica, poemes històrics i poemes èpics, poesia narrativa, prosa, obres didàctiques i científiques, història profana i religiosa, cròniques, etc. La tercera part, dedicada a la història literària, comprèn: estudis generals, estudis particulars sobre els trobadors, els trobadors i les dones, els trobadors i les corts feudals, història de gèneres, la música dels trobadors i la literatura meridional en el segle XIV.

L'estudi de P. Rokseth sobre l'article derivat de IPSE és un complement de l'estudi d'A. Grierà sobre l'*Article català i la llengua literària* (BDC, V). Aquí s'estudien les diferents formes de l'IPSE en mallorquí i la seva presència en antics documents. És molt encertada l'explicació del *so*, *son* dels noms de lloc mallorquins pel llatí SOLUM.

En l'estudi sobre *Les vocals tòniques del Rossellonès*, P. Barnils reuneix i classifica tots els exemples de vocals tòniques continguts en els materials aportats per Gilliéron en l'*Atlas linguistique de la France* i, al mateix temps, demostra el caire de-

fectuós de la transcripció de la quantitat en l'obra de Gilliéron. El treball *El llenguatge com a fet estètic i com a fet lògic* és un assaig en què s'estudien les conegudes doctrines de Croce sobre la natura estètica del llenguatge i s'arriba a la conclusió que el llenguatge, si d'una banda és de natura estètica en la frase, d'una altra és de natura lògica en la paraula. Les conclusions a què arriba l'autor concorden amb les doctrines de Guillem d'Humboldt sobre la natura del llenguatge.

Biblioteca Filològica de l'Institut de la llengua catalana, VIII. — *Diccionari de Rims de Jaume March*, editat per A. Griera. Barcelona, MCMXXI.

El *Diccionari de rims de Jaume March* contingut en els manuscrits de la Biblioteca Colombina de Sevilla, 239 de la Biblioteca de Catalunya i 13,405 de la Biblioteca Nacional de Madrid, és editat tenint davant els dos primers manuscrits. S'assenyalen en la introducció les seves fonts (una d'elles el *Donats provençals*) i s'estudien els rims i l'ortografia. El text és una col·lecció del lèxic de valor literari a les darreries del XIV.^{en} segle que, al mateix temps, conté una col·lecció important d'homònims de la mateixa època (pàgs. 75-90). Els registres de mots, de noms propis i de rims fan l'obra més manejable.

Darrerament s'han publicat els següents treballs referents al català: H. Schuchardt, mallorquí *aginar*, cat. *cubi*, poll, *blastemar* (*Zeitschrift für rom. Philologie*, XXXIX, 719-722); M. L. Wagner, cat. *mogobell* (*ib.*, XL, 5); W. Meyer-Lübke, cat., cast., port. *garra* (*ib.*, 210-212); *arrençar* (*ib.*, 340); L. Spitzer, cat. *aixecar* (*Neuphilologische Mitteilungen*, XXI, 21-22); *Romanisches bei Oswald von Wolkenstein* (*ib.*, 72-77); L. Spitzer i J. O. Tallgren, mallorquí «*ell*» (*ib.*, 133-134). Estudi sobre l'origen del valencià «*chè*» (*Lectura*, XX, 291-293); J. Segura, *Estudi etimològic* (*Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages*, VII, 144-146); cat. *amidar* (*Neueren Sprachen*, XXVIII, 1-2); L. Wagner, cat. *fonell* (*Archiv für das Studium neueren Sprachen und Literaturen*, 139, 96), i les recensions següents: L. Spitzer sobre P. Barnils, *Die Mundart von Alacant* (*Zeitschrift für rom. Philologie*, XXXIX, 239-242); W. von Wartburg, *Butlletí de Dialectologia Catalana*, vol. I-VII (*Archivum Romanicum*, IV, 3-4; *Literaturblatt für germ. und rom. Philologie*, 1919, 394-395); L. Spitzer, (*ib.*, 176-178); W. von Wartburg, L. Spitzer, *Katalanische Etymologien* (*Literaturblatt für germ. und rom. Philologie*, 1920, 265-267); M. L. Wagner, *Mutettus cagliaritani* da Raffa Garzia, on s'assenyala l'origen català d'algunes paraules sardes (*ib.*, 402-412); S. Gili, *Casos de etimología popular en nombres de plantas*, cat. *pen-tinella*, *xuclamoro* (*Revista de Filología Española*, VI, 181-184).

CRÒNICA

Els dies 3, 4 i 5 de gener de 1921 Mn. Antoni Griera donà, en el saló de l'Escola d'Arts i Oficis de Bilbao, a càrrec de la Societat d'Estudis Vascos, una sèrie de conferències sobre Lexicografia i Geografia lingüística tractant de *l'organització dels estudis lexicogràfics; els estudis de Geografia lingüística; els noms propis i els noms de lloc; paraules i coses*. Aquestes conferències han estat publicades per la *Societat d'Estudis Vascos, Cursos de Metodologia y alta cultura. Curso de lingüística, 1921*. El mateix Mn. Antoni Griera ha estat invitat pel Seminari romànic de la Universitat de Bonn per a donar-hi un cicle de conferències en el present semestre d'hivern sobre alguns aspectes dels estudis de la llengua catalana.

Responent a la nostra invitació els uns, i per oferiment espontani els altres, han estat inscrits col·laboradors del Diccionari General, per les localitats que s'indiquen, els Srs. D. Joan Amades (Barcelona), D. August Matons (Barcelona) i Mn. Josep Planella (Vilamalla, Girona), i la Srta. D.ª Magda Martí (Torredembarra, Tarragona).

Continuant l'enriquiment del cabal del nostre material lexicogràfic, darrerament hem rebut de D. Àngel Canellas tres centes paperetes de mots diversos; de D. Josep M.ª Batista, setanta d'aforística de Prats de Rey, ultra les paperetes resultants del despallament dels textos següents : D.ª Irene Rocas : *Felix de les Maravelles del mon*. Texto original, publicado e ilustrado con notas y variantes por Jerónimo Rosselló, de la Real Academia de la Historia, y un proemio bibliográfico por M. Obrador y Benassar. Palma de Mallorca. 1903. 2 toms (I, XLIII + 275 pp.; II, 367 pp.). — *Libre de Sancta Maria. Hores de Sancta Maria. Libre de Benedicta tu in mulieribus*. Transcripció directa, amb un facsimil, introducció, variants i mostres d'escriptura dels més vells manuscrits, per Moss. Salvador Galmés. Palma de Mallorca. Comissió Editora Lulliana. 1915. xvii + 381 pp. — *Libre de Contemplació en Deu. Escrit a Mallorca & transladat d'arabic en romanç vulgar devers l'any M.CC.lxxij*. Transcripció directa, amb facsimils i variants dels més vells manuscrits. Palma de Mallorca. Comissió Editora Lulliana. (Tom I. 1906. xlv + 380 pp. — IV. 1911. ix + 510 pp. — VI.

1913. 480 pp. — VII. 1914. 653 pp.). — *Arbre de Sciencia. Escrit a la ciutat de Roma l'any M.CC.lxxxxv*. Transcripció directa, amb facsímils, introducció, variants i mostres d'escriptura dels més vells manuscrits, per Moss. Salvador Galmés. Palma de Mallorca. Comissió Editora Lulliana. 1917. Tom I. xx + lvj + 335 pp. — *Flors o Autoritats*. Epístoles de Sèneca a Lucil. Barcelona. 1910. — *Estudis Universitaris Catalans*. Col·lecció completa. — *Textes de dret català. Privilegis i ordinacions de les valls pirenenques. Vall d'Aneu, Vallfernera i Vall de Querol*. Barcelona. 1917. — *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana*. Revista d'estudis històrics. Palma de Mallorca. Volums VII, VIII, IX, X, XI, XII. = Revd. P. Plàcid Vives : *Libre de Contemplació en Deu*. Palma de Mallorca. Comissió Editora Lulliana. (Tom II. 1906. 274 pp. — III. 1910. 423 pp.). — *Documents en vulgar dels segles XI, XII & XIII, procedents del Bisbat de la Seu d'Urgell*, per Mn. Pere Pujol. Biblioteca Filològica de l'Institut de la Llengua Catalana. — *Analecta Montserratina*. = Mn. Josep Griera : *Libre de Contemplació en Deu*. Palma de Mallorca. Comissió Editora Lulliana. 1911. Tom V. 383 pp. = Srta. D.ª Germana Raig : *Documents per l'història de la cultura catalana mig-eval*. Publicats per A. Rubió i Lluch. Volum I. = Mn. Tomàs Bellpuig : *Libre de les costums generals scrites de la insigne ciutat de Tortosa*. Editat per J. Foguet Marsal. Tortosa. 1912. — *Spill o Libre de les dones*, per Mestre Jacme Roig. Edició crítica per Roc Chabàs. 1905. — *Les obres d'Auzias March*. Edició crítica per Amadeu Pagès. Institut d'Estudis Catalans. MCMXII-MCMXIV. — *Historia de Pollensa*, por Mateo Rotger y Campllonch. Palma de Mallorca. — *La versione catalana della Inchiesta del Sant Graal*, publicata da Vincenzo Crescini e Venanzio Todesco. Institut d'Estudis Catalans. MCMXVII. = Mn. Ignasi Rovira : *Una antiga traducció catalana dels quatre Evangelis (Còdex del Palau)*. Transcripció de Mn. J. Gudiol. Vich. 1910. 122 pp. — *Traducció dels Usatges, les més antigues constitucions de Catalunya i les costums de Pere Albert*, per Mn. Josep Gudiol. Anuari de l'Institut. MCMVII. — *Bulletí de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*. — *Ruscino*. Revue d'Histoire et d'Archéologie du Roussillon... 1911, 1912 i 1913. — *Sommi*, de Bernat Metge. Edició Miquel i Planas. — *Fulles històriques del Real Monastir de Santa Maria de Pedralbes*, per Sor Eulàlia Anzizu. Pròleg de Mn. J. Collell. Barcelona. 1897. — *Monografia històric-descriptiva de Sant Cugat del Vallès*. Barcelona. 1908. = D. Marçal Olivari : III i XII del *Crestià*, d'Eximenis. — *Pecador remut*, de Felip de Malla. = D. Josep Sandaran : *Rondayes mallorquines*, de Mn. A. Alcover.

ADVERTIMENTS

Preguem als nostres col·laboradors:

1. Que *no ens enviïn les cèdules soltes, separades del bloc*, per no originar confusions en la feina de classificació.
2. Que escriguin les respostes amb tinta.
3. Que *no incloguin res de correspondència* en els carnets que retornen, per evitar-nos reclamacions i despeses.
4. Que, si a primers de cada mes no reben el corresponent *interrogatori*, tinguin la bondat de comunicar-ho a les Oficines.
5. Que procurin, abans de donar els *qüestionaris* per contestats, informar-se bé amb les persones velles nades a la població. *Sobretot, que el bon desig de retornar aviat els plec a les Oficines no sigui causa que quedin preguntes sense respondre!*
6. Que expliquin breument el sentit de les paraules o refranys que anotin, o bé que hi acompanyin el corresponent modisme castellà o francès, per a aclaració, si bonament el coneixen.
7. Que no es descuidin de posar el *nom* respectiu de col·laborador a la primera cèdula.
8. Que tinguin la bondat de trametre'ns, en el terme més breu possible, els *qüestionaris* no contestats encara.
9. Que procurin retornar contestat, *dintre de cada mes, el carnet corresponent*, per no endarrerir-se insensiblement en la feina.
10. Que es valguin de l'ortografia que els sigui més familiar per a les respostes als *qüestionaris*. Que per un excés d'escrúpol en l'escriure no deixin de respondre.

N. B. — Les despeses de franqueig que puguin tenir els col·laboradors en llur correspondència amb les Oficines, els seran abonades en segells de correu inclosos dins la primera comunicació que se'ls faci.

Permeteu-nos que us recomanem els advertiments que preceixen, on resumim les observacions més oportunes que ens dicta l'experiència i que tant han de contribuir a evitar malentesos i a unificar i regularitzar la tasca.

LA DIRECCIÓ

PUBLICACIONS
DE
L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

SECCIÓ FILOLÒGICA

	Ptes.
Himnes homèrics. Traducció en vers de JOAN MARAGALL i text grec amb la traducció literal de P. BOSCH GIMPERA (<i>Exhaurit.</i>)	
El Gènesi, versió de l'hebreu segons els textos originals, i amb anotació, de MN. FREDERIC CLASCAR.	
Un vol. de 476 pàgines.	5
Edició en paper de fil	20
Museu : Hero i Leandre. — Text grec amb la versió literal en prosa de LL. SEGALÀ i en hexàmetres d'AMBROSI CARRIÓ, duent en apèndix les traduccions inèdites, en vers, de P. BERTRAN I BROS i J. M. PELLICER I PAGÈS.	
Un vol. de 80 pàgines.	2
Edició en paper de fil	5
Mireia. Poema provençal de Frederic Mistral. Traducció catalana de MARIA-ANTÒNIA SALVÀ. . (<i>Exhaurit.</i>)	
Edició en paper de fil	15
El Càntic dels Càntics, versió de l'hebreu per Mn. FREDERIC CLASCAR	3
Ortografia Catalana, segons el sistema adoptat per l'Institut d'Estudis Catalans (<i>Exhaurit.</i>)	
Els IV llibres de les Geòrgiques de Publi Virgili Maró, traducció en vers per Mn. LLORENÇ RIBER.. . . .	6

En premsa:

L'Èxode, versió de l'hebreu per Mn. FREDERIC CLASCAR.

Tàcit. La Germània. Traducció de C. RIBA BRACONS.

Butlletí de Dialectologia catalana (publicació semestral des de 1913).

Vol. I (abril-desembre 1913)	3
» II (gener-juny 1914)	1'50
» II (juliol-desembre 1914).	2
» III (gener-juny 1915).	2'50
» III (juliol-desembre 1915)	2'50
» IV (gener-juny 1916).	3
» IV (juliol-desembre 1916)	3
» V (gener-desembre 1917)	3
» VI (gener-juny 1918)	2'50
» VI (juliol-desembre 1918)	2'50
» VII (gener-desembre 1919)	5
» VIII (gener-desembre 1920).	5
» IX (gener-desembre 1921).	5

BIBLIOTECA FILOLÒGICA

I. — Documents en vulgar per a l'estudi de la llengua (segles XI, XII & XIII), per Mn. PERE PUJOL.	2
II. — Die Mundart von Alacant. — Beitrag zur Kenntnis des Valencianischen, von DR. P. BARNILS.	4
III. — Diccionari Aguiló. Fascicles I a IX. Cada un.	4
IV. — La Frontera catalano-aragonesa, per ANTONI GRIERA. Fascicle I	5
V. — Textes catalans avec leur transcription phonétique, précédés d'un aperçu sur les sons du catalan, par J. ARTEAGA PEREIRA, ordenats i publicats per P. BARNILS.	4
VI. — Estudis romànics (Llengua i Literatura), vol. I.	8
VII. — Vocabulari català-alemany de l'any 1502, edició fac-símil segons l'únic exemplar conegut, acompanyada de la transcripció, d'un estudi preliminar i de registres alfabètics, per P. BARNILS.	12

	Ptes.
VIII.—Diccionari de rims, de Jaume March, editat per A. GRIERA.	10
IX. — Estudis romànics (Llengua i Literatura), vol. 2	12
X. — La versione catalana dell'Inchiesta del San Graal, secondo il Codice dell'Ambrosiana di Milano I. 79 sup., pubblicata da VINCENZO CRESCINI e VENAN- CIO TODESCO	10
XI. — Diccionari ortogràfic, precedit d'una exposició de l'ortografia catalana segons el sistema adoptat per l'Institut d'Estudis Catalans. Redactat sota la direc- ció de P. FABRA, membre de la Secció Filològica	5
XII. — Gramàtica Catalana, per POMPEU FABRA (segona edició)	3
XIII. — Bibliographie élémentaire de l'ancien provençal, par J. ANGLADE. — L'article majorquin et l'article roman derivé de 'ipse', par P. ROKSETH. — Les vocals tòniques del rossellonès, per P. BARNILS. — El llen- guatge com a fet estètic i com a fet lògic, per M. DE MONTOLIU.	10
<i>En preparació:</i>	
Andreu Febrer. Poesies. Edició crítica per M. DE MONTOLIU.	
Diccionari de la rima, per P. FABRA i E. GUANYABÉNS.	
LABORATORI DE FONÈTICA	
Estudis fonètics, I	20
EDICIONS PEDAGÒGIQUES	
Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum cum ibericis versionibus, curante A. SEGALÀ, phil. prof.	
Vol. I. — CORNELII NEPOTIS. <i>Praefatio et Miltiadis Themis- toclidisque Vitae</i> (F. Crusat; A. M. Alves, S. J.; F. de Mello, S. J.; M. de Montoliu; C. Riba Bracons, interpretibus)	1
<i>En dipòsit:</i>	
Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Barcelona, 1908	4

SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

	Ptes.
Anuaris de l'Institut d'Estudis Catalans	
Anuaris MCMVII-MCMXIV. Cada un.	30
» MCMXV-XX	<i>En premsa.</i>
Les Pintures murals catalanes	
Fascicle I. — Pedret.	10
» II. — Sant Martí de Fenollar i Sant Miquel de la Seu.	10
» III. — Tahull i Bohí, Santa Maria d'Aneu i Sant Pere del Burgal	10
» IV. — Ginestarre de Cardós, Esterri de Cardós, Santa Eulàlia d'Estahon, Santa Maria de Mur i Sant Pere d'Ager	10
Les Monedes catalanes, per JOAQUIM BOTET I SISÓ.	
Volum I	<i>(Exhaurit.)</i>
» II.	12
» III i darrer.	20
Documents per l'Historia de la Cultura catalana mig-eval, publicats per A. RUBIÓ I LLUCH.	
Volum I, contenint més de 500 documents.	16
» II i darrer	<i>En premsa.</i>
L'Arquitectura romànica a Catalunya, per J. PUIG I CADA-FALCH, A. DE FALGUERA i J. GODAY.	
Volum I. — Precedents : L'Arquitectura romana; l'Arquitectura cristiana prerromànica.	<i>(Exhaurit.)</i>
Volum II. — Des del segle IX a les darreries del segle XI	25
» III i darrer. — Els segles XII i XIII.	35
Les Obres d'Auzias March. Edició crítica en vista de tots els manuscrits i totes les edicions, per AMADEU PAGÈS.	
Volum I. — Introducció. Text de les poesies I-LXXIV	12
» II i darrer. — Poesies LXXV-CXXVIII. Glossari.	12
Edició de 40 exemplars en paper de fil.	50
Itinerari de Jaume I «El Conqueridor», per JOAQUIM MIRET I SANS.	
.	20
ESTUDIS DE BIBLIOGRAFIA LUL·LIANA	
I. — L'Edició maguntina de Ramón Lull, pel DOCTOR A. GOTTRON	5
II. — Bibliografia de les Impressions lul·lianes, per ELIES ROGENT I ESTANISLAU DURAN	<i>En premsa.</i>

SECCIÓ DE CIÈNCIES

Arxius	Ptes.
Any I, fascicles I, II i III. Cada un	4
» II » I, II i III. »	4
» III » I, II i III. »	4
» IV » I a IX. »	2
» V » I a VI. »	2
» VI » I. »	2
Flora de Catalunya, per J. CADEVALL i ANGEL SALLENT.	
Volum I, fascicles I a V. Cada un	5
» II, » I a V. »	5
» III, » I i II. »	5
Treballs de la Societat de Biologia, publicats sota la direcció d'A. PI I SUÑER.	
Volums I a VII. Cada un	10
Fauna de Catalunya, dirigida per JOSEP M.ª BOFILL I PICHOT.	
Malacologia, fascicle I, per M. CHÍA.	5
» » II »	5
» » III »	1
Entomologia. <i>Dípters</i> . Fascicle I, per J. ARIAS ENCOBET	5
» <i>Coledpters</i> , G. CARABUS. Fascicle I, per A. CODINA	5
Monografia de l'ordre dels Rafidiòpters (Ins.), pel reverend P. LLONGUÍ NAVÀS, S. J.	
	4
Col·lecció de Cursos de Física i Matemàtica, dirigida per E. TERRADAS.	
Volum I. — Els elements discrets de la matèria i de la radiació. — Conferències per E. Terradas, recollides per I. Pòlit.	3
Volum II. — Teoria de la representació conforme. — Conferències donades el juny de 1915 per J. REY PASTOR, redactades per E. TERRADAS	3
Treballs de l'Estació Aerològica de Barcelona, per E. FONT-SERÈ.	
Volum I, 1914	4
» II, 1915	4
» III, 1916	4

	Ptes.
Treballs de la Institució Catalana d'Historia Natural.	
Volum I, 1915.	10
» II, 1916	10
» III, 1917	10
» IV, 1918	10
Treballs del servei tècnic del paludisme (1915-1916).	5
Biblioteca Filosòfica, dirigida per EUGENI D'ORS.	
Volum I. <i>Vives a Anglaterra</i> , per FORSTER WATSON	10
» II. <i>La Natura i la Historia</i> , per PEDRO DORADO MONTERO	6

BIBLIOTECA DE CATALUNYA

Butlletí de la Biblioteca de Catalunya	
Any I, 1914, n.º 1 (gener-abril)	1'50
» n.º 2 (maig-agost)	3
» n.º 3 (setembre-desembre)	1'50
» II, 1915, n.º 4 (gener-agost)	4
» n.º 5 (setembre-desembre).	2
» III, 1916, n.º 6 (gener-desembre 1916)	5
» IV, 1917, n.º 7 (gener-desembre 1917)	10
» V-VI, anys 1918-1919, n.º 8	20
Butlletí d'Adquisicions, 1918 (<i>Exhaurit.</i>)	
» » 1919	0'50
» » 1920	0'50
Catàleg de la Col·lecció Cervàntica Bonsoms, per JOAN GIVANEL I MAS.	
Vol. I (anys 1590-1800)	20
Edició de 40 exemplars numerats en paper de fil	40
Vol. II (anys 1801-1879)	30
Edició de 40 exemplars numerats en paper de fil	50
Publicacions del Departament de Música de la Biblioteca de Catalunya.	
Vol. I. Els Madrigals i la Missa de D'funts de Brudieu, pel mestre FELIP PEDRELL i Mn. HIGINI ANGLÈS.	20
Vol. II. Catàleg dels manuscrits musicals de la Col·lecció Pedrell, per Mn. HIGINI ANGLÈS	10
<i>En dipòsit :</i>	
Catàleg de la Biblioteca musical de la Diputació de Barcelona, per FELIP PEDRELL. (2 vols.)	65

MEMÒRIES I DOCUMENTS DELS TREBALLS
FETS PER L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

	<u>Ptes.</u>
SECCIÓ FILOLÒGICA	
1. — Report dels treballs fets per les Oficines lexicogràfiques durant el bienni de 1913-1914	0'25
2. — Report dels treballs fets per les Oficines lexicogràfiques durant el bienni 1915-1916	0'25
LABORATORI DE FONÈTICA EXPERIMENTAL	
1. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excel·lentíssim Senyor President de la Diputació Provincial de Barcelona sobre la creació d'un Laboratori de Fonètica Experimental. — Barcelona, 1914.	0'25
2. — Treballs realitzats durant l'any 1917	0'50
SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA	
1. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excel·lentíssim Senyor Alcalde de Barcelona proposant la fundació d'una Biblioteca Catalana, i llegida en Consistori del dia 13 de novembre de 1907. — Barcelona, 1907	0'25
2. — Dictamen-acord de l'Institut d'Estudis Catalans proposant a l'Excel·lentíssima Diputació de Barcelona l'adquisició de la Biblioteca Aguiló. — Barcelona, 1907 (<i>Exhaurit.</i>)	
3. — Memoria presentada als Excel·lentíssims Senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona, per l'Institut d'Estudis Catalans, donant compte dels treballs fets des de la seva fundació fins al 31 de desembre de 1908. — Barcelona, 1908 . (<i>Exhaurit.</i>)	
4. — Informe que l'Institut d'Estudis Catalans va traslladar a l'Excel·lentíssim Senyor President de la Diputació de Barcelona sobre l'estat d'alguns arxius de Ca-	

- talunya i la conveniència de la seva millor instal·lació.
— Barcelona, 1908 0'25
5. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excel·lentíssims Senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona donant compte dels treballs fets durant l'any 1909.—Barcelona, 1909. (*Exhaurit.*)
6. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excel·lentíssims Senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona donant compte dels treballs fets durant l'any 1910. — Barcelona, 1910. 0'25
7. — Exposició d'un pla de publicació de les Cròniques Catalanes. — Barcelona, 1912 0'25
8. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excel·lentíssims Senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona sobre la celebració del VI Centenari de la mort de Ramón Lull. — Barcelona, 1914 0'25
9. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excel·lentíssima Diputació de Barcelona sobre la conservació i catalogació d'arxius i biblioteques d'interès històric. — Barcelona, 1914 0'25
10. — Memòries presentades per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excel·lentíssima Diputació de Barcelona sobre l'exploració d'estacions prehistòriques i la conservació i catalogació de monuments 0'25
11. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excel·lentíssim Senyor President de la Diputació de Barcelona donant compte dels treballs fets durant l'any 1914 per a la Conservació i catalogació d'arxius i biblioteques d'interès històric. — Barcelona, 1915. (*Exhaurit.*)
12. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excel·lentíssims senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona donant compte dels treballs fets durant l'any 1913. — Barcelona, 1916. 0'25
13. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excel·lentíssims senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona donant compte dels treballs fets durant l'any 1914. — Barcelona, 1916. 0'25

Guillen, J. (Peralta de la Sal). — Guitart Carcereny, Joan (Sant Feliu de Llobregat). — Homar, Josep, prev. (Costa de Montseny). — Homedes, Carles (Cervià). — Iglesias, Joaquim, prev. (Durro). — Jov Parés, Esteve (Girona). — Lacasa, Grau (La Junquera). — Lacviver, Raymond de (Elna). — Lladó, Vifred (Súria). — Llebaria, Dalmau (Belltall). — Lloberas, Pere (La Bisbal). — Macabich, Isidre, prev. (Eivissa). — Manyà, Joan, prev. (Gandesa). — Marín, Manuel, prev. (Ginetorres). — Martí Bofarull, Deogràcies (Santa Coloma de Queralt). — Martí Cohí, Josep (Tortosa). — Martí Ibáñez, Ramon (Veciana). — Martí Sanjaume, Jaume (Puigcerdà). — Martínez de Huete i Bori, Manuel (Llagostera). — Martínez Martínez, Francesc (Altea). — Masó Escubós, Josep M.^a (Olost de Llusanès). — Medina, Francesc (Eivissa). — Melendres i Rué, Josep (Tarragona). — Modolell Sans, Pau (Sant Vicens dels Horts). — Monrós Fitó Ramon (Tremp). — Montserrat, Josep, prev. (Vallmoll). — Moragas, Fidel de (Valls). — Nadal, Vicens R., prev. (Burriana). — Negre, Ramon (Sant Joan Despí). — Novell, Ramon (Tàrrrega). — Oliveres, Eusebi (Alacant). — Picó Bonmatí, Emili (Sant Pere de Ribes). — Pigem, Elies (Banyoles). — Plana, Xavier, prev. (Tarragona). — Pons Pastor, Antoni, prev. (Molinar de Levant). — Pont, Antoni, prev. (Lluçmajor). — Pont, Fèlix, prev. (Bolvir). — Pregonas, Josep (Cornet). — Puig i Alger, Joan (Reus). — Pujol, Mercè (Benissanet). — Piñas, Ramon, prev. (Poboleda). — Recasens, Antoni, prev. (Vinyols). — Rendé, Josep M.^a (Espluga de Francolí). — Riba, Joan, prev. (Isil). — Ribas, Marc (Botarell). — Rigau, Feliu (Amer). — Roca, Salvador, prev. (Milà). — Rocas, Irene (Llofriu). — Romaní, Joan (Tarragona). — Rovira, Andreu, prev. (Bagà). — Rovira, Ignasi, prev. (Rabós d'Empordà). — Rovira, Melcior (Adzaneta del Maestrat). — Rovira, Josep de (Sant Llorens de Morunys). — Ruiz Llusa, Andreu, prev. (Fraga). — Romaní, Amador (Vilanova i Geltrú). — Sala, Josep, prev. (Cadaqués). — Salvà, Maria Antònia (Lluçmajor). — Sallent, Angel (Terrassa). — Sambola, Ramon (Salt). — Sans i Rosell, A. (Vilafranca de Penedès). — Santamaria, Joan, prev. (Berga). — Sarri, Jaume M.^a (Solsona). — Serra, Ciril, prev. (Ager). — Serra, Jaume (Vendrell). — Serra i Boldú, Valeri (Bellpuig). — Sicre, Ricard (Bellver). — Tarragó, Jaume, prev. (Pont d'Armentera). — Torné i Balagué, Joan (Sant Carles de la Ràpita). — Traver, Benet (Vilareal). — Uldemolins, Andreu (Alcanar). — Vanaclocha, Josep (Carlet). — Vayreda Olives, Pere (Lladó). — Vidal Salvó, Joan (Vendrell). — Vila, P. Frederic (Solsona). — Vilaró, Jaume, prev. (Avinyó). — Vilaseca, Josep (Torre de Capdella). — Viñas Triadó, R. (Anglès). — Vives Canals, P. Pàric (Montserrat). — Zurriaga, Macari (Olcou). —

EL «BUTLLETÍ DE DIALECTOLOGIA CATALANA»

constarà anualment de dos números de 32 pàgines almenys

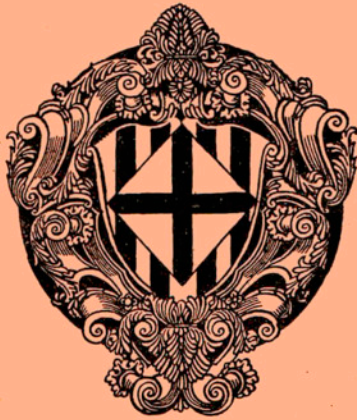
El preu de subscripció serà de 5 pessetes l'any

Tota la correspondència s'adreçarà a la Direcció de les oficines del Diccionari General de la Llengua Catalana: Institut d'Estudis Catalans, Palau de la Diputació, Barcelona

REPRESENTANTS A L'ESTRANGER:

ALEMANYA : Otto Harrassowitz, Buchhandlung : LEIPZIG
FRANÇA : Edouard Champion, 5, Quai Malaquais : PARIS

Els col·laboradors del Diccionari rebran la publicació de franc.

5 pessetes